

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2019-YL-266

**RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARINDA GIDALARA
YÖNELİK RİSKLERİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ**

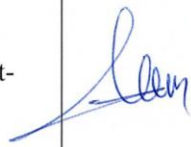
HAZIRLAYAN
Firdevs KIRMIZITAŞ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

AYDIN-2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Firdevs KIRMIZITAŞ tarafından hazırlanan Risk Toplumunda Bağlamında Tüketim Alışkanlıklarında Gıdalara Yönelik Risklerin Oluşumu ve Dönüşümü başlıklı tez, 27.08.2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi	
Üye	Doç. Dr. Serdar ÜNAL	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi	
Üye	Doç. Dr. Devrim ERTÜRK	Dokuz Eylül Üniversitesi Efes Meslek Yüksekokulu Seyehat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarihsayılı kararı ile onaylanmıştır.

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

27 /11 / 2019

İmza

Firdevs KIRMIZITAŞ

ÖZET

RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARINDA GIDALARA YÖNELİK RİSKLERİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ

Firdevs KIRMIZITAŞ

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kayhan Delibaş

2019-XIII-96 Sayfa

Bu çalışmada Risk Toplumu Bağlamında Tüketim Alışkanlıklarında Gıdalara Yönelik Risklerin Oluşumu ve Dönüşümü” sorunsalı incelenmiştir. Son yirmi yıla damgasını vuran kavramlar korku kültürü (Furedi), risk toplumu (Beck ve Giddens), akışkan modernite (Bauman) etrafında dönen aşırı güvensizlik, belirsizlik ve korkular, gelişmiş toplumlarda önemli bir sosunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizdeki sosyokültürel yapının bu saydığımız şartlardan bağımsız olmadığını birçok alandaki risk toplumu koşullarından yaşadığımız gözlemlenmektedir (Delibaş, 2017). Bu bağlamda, çeşitli gıdalara ilişkin gündeme gelen her türden korku, kaygı ve şüphe algılarının sosyokültürel sebepleri, çeşitlilikleri ve sosyal temelleri ampirik veriler ışığında incelenerek değerlendirilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde kavramsal kuramsal çerçeve geliştirilerek risk toplumu kuramı çerçevesinde modernitenin geçirmiş olduğu süreç ve bu süreç sonrasında değişen ve ‘risk toplumu’ olarak Beck, Giddens, Bauman tarafından kavramsallaştırılan toplumun temel dinamikleri incelenmeye ve tartışılmaya çalışılacaktır. Ardından, korku kültürü (Furedi) ve Delibaş’ın Türkiye’de risk toplumu kuramsal çerçevemizde kullanılacaktır. Gıdanın tanımı, tarihçesi ve bugün ne anlama geldiği incelenmektedir. Aynı zamanda, risk toplumu ile gıda tüketimi arasındaki bağlantı, risklerin artması ve yaşamın her alanına yayılmasının gıdalara ilişkin korku ve risk algısı üzerindeki etkileri arasına ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Saha çalışması Güney Doğu Anadolu bölgesinden üç ilde (Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep), ve Ege Bölgesinden (Denizli, Muğla ve Aydın) üçer iller olmak üzere toplam altı ilde yapılmış olup kendi alanında bir ilk olma özelliğine sahip. Örneklem kapsadığı bölgesel, sosyo-ekonomik, kültürel çeşitlilik çalışmaya değer kazandırmıştır. Araştırma için sosyal olguların sayısal ve istatistiksel olarak analiz edilmesine olanak sağlayan araştırma yöntemlerinden nicel araştırma yöntemi uygun görülmüştür ve uygulanmıştır. Sosyo-

ekonomik yapı, cinsiyet, eğitim düzeyi, bölgesel farklılıklar baz alınarak toplamda 973 kişiye anket tekniği uygulanmış ve elde edilen anket verileri analiz edilmiştir.

Tartışma ve sonuç bölümünde ise elde edilen verilerden hareketle risk toplumu bağlamında gıda tüketiminde ve gıdalara yönelik algılarda meydana gelen değişimler çalışmamızın ileri sürdüğü varsayımlar çerçevesinde değerlendirilmiş ve genel bir tartışması yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Modernite, Risk toplumu, belirsizlik, güvensizlik, risk, gıda, gıda tüketimi, gıda korkusu.

ABSTRACT

OCCURRENCE AND TRANSFORMATION OF FOOD-RELATED RISKS IN CONSUMPTION HABITS IN THE CONTEXT OF RISK SOCIETY

Firdevs KIRMIZITAŞ

Master Thesis, Department of Sociology

Thesis Advisor: Prof. Dr. Kayhan Delibaş

2019-Xiii-96 pages

In this study we have chosen the “Occurrence and Transformation of Food-Related Risks in Consumption Habits in the Context of Risk Society” as focus point of the research. We can say that the age we live in is an age of ‘risk and uncertainty’, and as a result, this is reflected in our relations with both the social and natural worlds. Issues such as culture of fear (Furedi), risk society (Beck and Giddens), fluid modernity (Bauman) uncertainty and fears have marked the last two decades appear to be paramount sociological problems in developed part of the world. It has been observed that such fears, perceptions of risk and uncertainties have been part of everyday life in Turkey too (Delibaş, 2017). In this regard, by using quantitative research methods, we have tried to understand the sociocultural reasons of all kinds of perceptions of fear, anxiety and suspicion about various food related fears, risks and distrust.

In the first part of the research, the conceptual theoretical framework will be developed and the process of modernity within the framework of risk society theory and the fundamental dynamics of the society which has been conceptualized by Beck, Giddens and Bauman will be examined. Then, the culture of fear (Furedi) and Delibas’ the risk society in Turkey will be used in our theoretical framework. The definition of food, its history and what it means today is investigated. At the same time, in general, the relationship between the increase in perceptions about risks and their spread to all areas of life and their effects on food fear and risk perception were investigated.

The field study was conducted in six provinces, three in the South-eastern Anatolia region (Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep) and three in the Aegean Region (Denizli, Muğla and Aydın). With its relatively large sampling and novel approach is the first study of its kind.

Regional, socio-economic and cultural diversity included in the sample added value to the study. In the research, quantitative research methods that allows statistical analysis of social facts were used and applied. Based on socio-economic structure, gender, education level and regional differences, a total of 973 people were surveyed and survey data were analysed.

In the discussion and conclusion section, the changes in food consumption and perceptions of food in the context of risk society were evaluated within the framework of the assumptions put forward by our study and a general discussion was made.

KEY WORDS: Modernity, Risk society, uncertainty, insecurity, risk, food, food consumption, food fears.

ÖNSÖZ

Prof. Dr. Kayhan Delibaş'ın yürütücülüğünde tamamlanan “Risk Toplumu Bağlamında Tüketim Alışkanlıklarında Gıdalara Yönelik Risklerin Oluşumu ve Dönüşümü” konulu yüksek lisans tez projesi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir. Tez projesinin fikir aşamada ortaya çıkışından kuramsal çerçeve, saha uygulaması ve verilerin değerlendirilmesine kadar, her aşamada desteğini esirgemenen yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Kayhan Delibaş hocama desteklerinden dolayı müteşekkirim. Yine her zaman yanımda olduğunu bildiğim Doç. Dr. Şerife GENİŞ hocama ve ailesine desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Yoğun ve bir o kadar da verimli geçen sürecin bir sonucu olarak hazırlanan bu tez çalışması süresince benden desteklerini esirgemedi her zaman yanımda olan başta babam Mehmet Ali KIRMIZITAŞ'a, annem Zeynep KIRMIZITAŞ'a ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi borçluyum. Tez süresince yanımda olan değerleri arkadaşlarım Murat DİLEK, Esin Pınar USLUER'e ve bunun yanında manevi desteğini hep hissettiren Aykut KİRACI'ya ayrıca teşekkür etmek isterim.

“Risk Toplumu Bağlamında Tüketim Alışkanlıklarında Gıdalara Yönelik Risklerin Oluşumu ve Dönüşümü” konulu bilimsel araştırma Tez Projesi (BAP FEF-18030) nolu ADÜ BAP Strateji Daire Başkanlığınca desteklenmiştir.

Gıdalar hakkındaki risk algıları, korku ve kaygıların sosyokültürel temellerini inceleyen bu çalışma, hem örneklem sahasının çeşitliliği, hem de yenilikçi yaklaşımı sebebiyle alanında bir ilk olma özelliğine sahiptir. İstenilen amaca ulaşması dileğimle.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1.RİSK TOPLUMU KURAMI	3
1.1 Risk Toplumu	3
1.2. Risk, Korku ve Güven	10
1.3. Gıda tanımı ve Tarihçesi.....	17
1.4 Gıda Tüketimi ve Risk Toplumu	23
2. BÖLÜM.....	24
2.ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR	26
2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	26
2.2. Araştırmanın Önemi	27
2.3. Araştırmanın Soruları	28
2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	28
2.5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri	29
2.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	29
3. BÖLÜM.....	31
3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	66
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	76

KAYNAKLAR.....	84
EKLER	87
ÖZGEÇMİŞ.....	96

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1: Cinsiyet dağılımı	32
Tablo 3.2: Yaş	33
Tablo 3.3: İller	34
Tablo 3.4: Eğitim düzeyi	34
Tablo 3.5: Meslek grubu.....	35
Tablo 3.6: Katılımcıların herhangi bir işte çalışma durumu.....	35
Tablo 3.7: Ne iş yapıyorsunuz.....	36
Tablo 3.8: Aile gelir durumu	37
Tablo 3.9: Sosyo-ekonomik gelir algısı.....	38
Tablo 3.10: Sizin ve Ailenizin Geçim Durumu.....	38
Tablo 3.11: Gıdalar hakkında düşündüğünüzde aklınıza ne tür olumsuzluklar gelir.....	39
Tablo 3.12: Son zamanlarda tükettiğiniz gıdaları ne ölçüde güvenilir tüketirsiniz.....	40
Tablo 3.13: Cinsiyet ve güvenilir tüketim arasındaki ilişki	41
Tablo 3.14: Gıdalara yönelik korkularınızın oluşum nedeni	42
Tablo 3.15: Gdo'lu gıdalar	43
Tablo 3.16: Yiyecek ve içeceklerde kullanılan koruyucu ve tatlandırıcılar	44
Tablo 3.17: Meyve, sebze ve tahıllardaki ila. Kalıntısı	45
Tablo 3.18: Sağlıklı ve dengeli bir diyet yapamamak	46
Tablo 3.19: Kuş veya domuz gribi gibi hayvanlarda bulunan yeni virüsler.....	47
Tablo 3.20: Yiyeceklerin kalitesi ve tazeliği	48
Tablo 3.21: En son ne zaman gıdaların kimyasal maddeler nedeniyle güvensiz olabileceğini duydunuz?	49
Tablo 3.22: Duyduğunuz habere nasıl tepki verdiniz?	49
Tablo 3.23: En son ne zaman gıdaların sağlığımız i.in kötü olabileceğini duydunuz	50
Tablo 3.24: Duyduğunuz habere nasıl tepki gördünüz?	50

Tablo 3.25: Güvenilir gıda.....	51
Tablo 3.26: Sağlık ve beslenmeyle ilgili televizyon programları.....	51
Tablo 3.27: Gıda riski.....	52
Tablo 3.28: Tablo 28: Yetkililer, vatandaşların sağlığı için bir tehlike tespit ettiklerinde harekete geçme konusunda hızlı davranmaktadır	53
Tablo 3.29: Bugünlerde insan ne yiyip içeceğini şaşırıyor	56
Tablo 3.30: Gıda bulmak büyük sorun, onun için içeriğini ve olası riskleri düşünmüyorum	57
Tablo 3.31: Yediğim içtiğim her şeyi büyük bir iç rahatlığıyla tüketirim.....	58
Tablo 3.32: Kurum ve gıda güveni karşılaştırması	59
Tablo 3.33: Hangi ifade en doğrudur.....	60
Tablo 3.34: Genel korkular	61
Tablo 3.35: Eğitim düzeyi ve gıda risk algısı karşılaştırması.....	61
Tablo 3.36: Gelecek bir yıl beklentileri.....	63
Tablo 3.37: Güncel Türkiye sorunları	64
Tablo 3.38: Geçmiş algısı.....	65
Tablo 3.39: Bugünlerde hiçbir şey eskiden olduğu gibi değil	66
Tablo 3.40: Bugünlerde hiçbir şey eskiden olduğu gibi değil ifadesi ile insanlara olan güven tartışması	67
Tablo 3.41: Kaygı düzeyi	69
Tablo 3.42: İnsanlara olan güven ve günümüz karşılaştırması	70
Tablo 3.43: Dünyamız giderek daha belirsiz ve karmaşık bir hal alıyor.....	71
Tablo 3.44: Etrafımızdaki şeyler giderek daha belirsiz bir hal alıyor	72
Tablo 3.45: Şu anki halimden memnunum	73
Tablo 3.46: İktidarda bulunan politikacılara her zaman doğruyu yapacakları konusunda güveniyoruz	74
Tablo 3.47: Geçmiş, bugün ve gelecek algısı.....	75

KISALTMALAR DİZİNİ

GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız çağ artık birçok bakımdan riskleri, belirsizlikleri, korku ve güvensizliği içermektedir. Toplum artık bu kavramlar üzerinden şekillenmekte ve hem kurumsal düzeyde hem de bireysel olarak bunun etkileri gözlemlenmektedir. Alman sosyolog Ulrich Beck'in geliştirmiş olduğu 'Risk Toplumu' kuramı modern toplumun günümüzde geçirmiş olduğu süreci anlamak için büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada da Beck ve onunla beraber bu alanda önemli isimler olan Z. Bauman, A. Giddens, F. Furedi ve ülkemizde bu alanda çalışmalar yapan Delibaş (2013; 2017) gibi yazarların çalışmaları temel alınarak risk toplumunun gündelik yaşantıları nasıl dönüştürdüğü ve geleneksel modern toplumdaki farkının neler olduğu, refleksif olma durumunun bireylere ne tür edinimler kazandırdığı incelenmeye çalışılmaktadır. Beck toplumun artık bilim ve teknolojik gelişmeler ile beraber refleksif bir tutum içerisine girdiğini ve geleneksel toplumdaki farklı olarak bilmemenin değil, artık bilginin ve bilmenin bir korku ve belirsizlik yarattığı üzerinde durmaktadır. Bu çalışmada da gıda üzerine olan bilgilerin artması, uzmanların bu alan üzerinde bir medya oluşturmasından dolayı bireylerin yüksek bir güvensizlik içerisine girdiği alan verisi ile birlikte incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde risk toplumunun modern toplumdaki hangi noktalarda ayrıldığı ve neden risk toplumu olarak adlandırıldığı üzerinde durulmuştur. Modernlik toplumsal hayatı düzenleyici, planlı bir sistem olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen modernliğin yaygınlaşması ile beraber onun karanlık yüzü de ortaya çıkmaya başlamıştır. Güvenlik, tehlike, risk ve korku modernleşme ile beraber form değiştirerek geniş bir tabana yayılmaya başlamıştır. Güvenin kendisi artık bir güvensizlik anlamına gelmektedir ve bu güvensizlik yüksek bir güven arayışına sebebiyet vermektedir. Değişimin hızı ve alanı geliştikçe güvene duyulan ihtiyaçta artmaya başlamıştır ve artık bir inanç olmaktan çıkarak, o inanılan şeyin yarattığı durumdur. Bu nedenle onun tam bir tanımlamasını yapmak fazlaca güçtür. Ve tarihsel bağlamda bakıldığında bu kavramların geçirdiği anlamsal farklılık ele alınmıştır.

Gıda, bireyin fizyolojik olarak varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan en temel besindir. Bu nedenle risk korku ve kaygıları gıda tüketimi üzerinden ele alarak gündelik hayatta risklerin hangi alanlarda ne şekilde var olduğu incelenmeye çalışılmıştır.

Aydın, Muğla, Denizli, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde toplamda 973 kişiyle olmak üzere anket tekniği kullanılarak veri toplanmıştır. Bu illerin seçilme nedeni hem üretim açısından farklılık göstermeleri, hem de tükettikleri gıdaların farklılık göstermesi

dikkate alınmaktadır. Her ilde 18 yaş ve üzeri bireylerle kadın ve erkek olmak üzere gelir düzeyi, eğitim seviyesi gibi değişkenler dikkate alınarak uygulanmıştır. Veri sonuçlarının da gösterdiği üzere tüketilen gıdalara yönelik yüksek bir güvensizlik ve endişe hali hakimdir. İnsanların en temel ihtiyacı tüketmek olmasına rağmen endişeli bir tüketim vardır.

1. BÖLÜM

1. RİSK TOPLUMU KURAMI

Risk toplumu kavramı 1980’li yılların sonlarına doğru dünyanın küreselleşme içerisine girdiği, büyük bir dönüşüm geçirdiği bu dönemde Alman sosyal bilimci Ulrich Beck tarafından teorileştirilmiş ve geliştirilmiştir. (Delibaş,2017:51) Bu alanda ilk çalışmaları yapan isimler Mary Douglas, Niklas Luhmann, Anthony Giddens, Ulrich Beck, Zygmunt Bauman, Frank Furedi ve Deborah Lupton, gibi sosyal çalışmacılar olmuştur. Risk toplumu kavramı ilk olarak Ulrich Beck’in ‘Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru’ adlı kitabı ile ilk defa geniş bir kitleye yayılmıştır ve sosyoloji ve birçok başka alanların literatürü üzerinde etkili olmaya başlamıştır. (Delibaş, 2017).

1.1. Risk Toplumu Kuramı

Risk toplumu dönemsel olarak modernleşme ile yükselen ulus devletinin, artan sanayileşmenin, doğal olana müdahalenin arttığı yani çevresel sorunların popülerleştiği, kimliklerin, kültürlerin tartışılmaya başlandığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sadece bu kavramlar sorun olarak ortaya çıkmamıştır elbette. Aynı zamanda modernleşmenin getirdiği aydınlanma düşüncesi, pozitif bilimlere olan güven, diğer birçok teknik ve bilimsel gelişmeler ve bizzat modernite kavramı ve kuramının kendisinin tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Tartışmaların bu kadar üst düzeyde olduğu bir süreçte risk ve belirsizlikler de daha bir önemli hale gelmiştir ve tartışılmaya, kavramlara yeni anlamlar yüklenmeye başlamıştır. Modernliğin temel dinamikleri olan güvenlik, hesaplanabilirlik, düzen, öngörülebilirlik yavaş yavaş kendisine duyulan güveni yitirerek gündeme gelmeye başlamıştır ve artık bu kavramların yerini bizzat onların yeni karşılıkları almıştır. Modernitenin büründüğü bu refleksif hal daha önce göz ardı edilen sonuçları üzerine düşünülmesi kaygılanılması gereken bir hale dönüşmüştür. Artık bu tür kaygılar kamuoyunda gün yüzüne çıkarak hem sosyal açıdan hem de siyasal açıdan tartışılmaya başlanmıştır. (Delibaş 2017:55).

Beck (2014,7), ‘Risk Toplumu’ kuramını açıklarken ilk olarak Post ön ekinin günümüzün kilit kelimesi olduğunu vurgulamaktadır. Artık her şey ‘post’tur ve ‘post-modernizm’ ile her şeyin belirsizleşmeye başladığını ve hatta o kadar karanlıktır ki kedilerin bile bu karanlığa girmekten korktuğunu vurgulamaktadır. Ve onun risk toplumu asıl olarak kendisinin de belirttiği üzere çaresizliğin bir sığınağı olan ‘post’ kelimesinin anlamını açıklama girişiminin bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Risk toplumu modernleşmenin

kendi başına buyruk, tehlikeleri göz ardı eden yapısının sonucu olarak meydana gelmektedir. Yani risk toplumunu oluşturan tam olarak sanayi toplumunun dinamiklerinin sarsılmasıdır. Modernleşmenin yarattığı sonuçlar en nihayetinde kendisiyle karşı karşıya gelmekte ve Beck'in (2014) 'modernliğin kendi kendisini baltalaması' süreci risk toplumunu oluşturmaktadır. (Beck, 2013). Beck toplum ile birey arasındaki yeni radikal değişimin varlığını Risk Toplumu olarak açıklar ve toplumun bu süreç ile beraber artık yeni bir sosyalleşme içerisine girdiği vurgusunu yapmaktadır. Buradaki temel fark ise sınıflı toplumlardaki refah amacının yerini risk toplumu ile beraber hayatta kalmaya bıraktığını vurgular (Slattery, 2011). Beck, modernleşme sürecinin ilk aşaması olarak ele aldığı sanayi odaklı modernleşme anlayışının artık farklı bir süreç içerisine girdiğini savunur ve bu süreç kendi içerisinde 2 farklı aşamayı barındırmaktadır. İlk aşama olarak sanayi toplumundan risk toplumuna geçiş i sırasında ortaya çıkmayan fakat bir şekilde risklerin yan etkilerinin olduğunu, ama bu yan etkilerinin henüz farkına varılmadığı dönemi içermektedir. Sanayi modernliğinde riskler dışsaldır. Fakat ikinci aşamada ise artık risklerin giderek yaygınlaşması ve büyümesiyle beraber sanayi toplumu tam olarak bir risk toplumuna dönüşmüştür. Modernlik içinde toplum artık kendi yapılarını sorgulamaya başlamıştır. Sanayi modernitesinin çözülmesi ile birlikte artık modernitenin getirmiş olduğu kesinlik, öngörü ve bilinebilirlik artık kendini belirsizliğe bırakmıştır ve geleceğe dair öngörüye sahip olunamaz, olursa dahi bu kaygılı bir gelecek tasavvurudur (Soydemir, 2011).

Beck'in risk toplumu ile ilgili argümanları beş tez halinde ele alınabilir (Beck, 2011:27-29):

- 1- Geç modernlikte üretilen riskler, özü itibarıyla servetlerden farklıdır. Burada kastedilen insanların dolaylı veya dolaysız olarak algıladıkları riskler olabilir. Öncelikli olarak bu riskler gözle görülür olmasa dahi bilimsel veya anti-bilimsel bilgi çerçevesinde var olurlar. Bu bilgiler küçük veya büyük etkiler yaratabilir, çarpıcılığı değişebilir ve bu nedenle sosyal tanımlama süreçlerine açık hale gelebilir. Burada kilit olan nokta bilim insanlarının, medya ve hukuksal meslekler önemli bir role sahiptir.
- 2- Risklerin büyümesi ve yaygınlaşması ile birlikte bazı toplumsal sınıflar bu risklerden daha fazla etkilenmektedir. Bu durumda ortaya farklı risk sınıflarını çıkarmaktadır. Riskleri yaratanlarda bir şekilde eni sonu bu risklere maruz kalmaktadır. Riskler sınıfları ortadan kaldıran bir bumerang etkisi yaratmaktadır. Risk toplumunda

zenginler ve güçlüler de emniyette değildirler. Hatta riskler ülke sınırlarını aşarak küresel bir boyutta kazanabilir.

- 3- Bunlarla beraber risklerin gelişmesi ve artması kapitalizm ile olan ilişkisini hiçbir zaman kesmemektedir. Aksine bu durumu yeni bir aşamaya taşımaktadır. Riskler yeni sektörlerin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu risklerin asla sonu gelmez ve doyurulması imkansızdır. Bu da kaybedenler olsa dahi kazananların kapitalist mantığı ile örtüşmektedir.
- 4- Her ne kadar zenginliklere sahip olursa da riskler karşısında sadece mağdur olunabilir. Sınıf ve zümre konumlarındaki varlık bilinci belirlerken, risk konumlarında ise bilinç varlığı belirlemektedir. Bilgi artık yeni bir siyasi anlam kazanmaktadır ve bununla beraber risklere dair bilginin kökeni de değişmektedir.
- 5- Risk toplumu ile birlikte yaygınlık kazanan durumlar ve tartışmalar artık form değiştirmiştir ve siyasetin konusu haline gelmiştir. Örneğin ormanların yok edilmesi ve bunlar hakkındaki tartışmalar apolitikken, artık kendine has bir siyasi içerikle politik hale gelmiştir. Kamuoyu ve siyaset ani bir şekilde artık hakimiyet alanını mahrem alanlara genişletmiştir. Bu nedenle risk toplumunda gün yüzüne çıkan şey felaketin siyasi potansiyeldir. Risk toplumu aynı zamanda felaket toplumdur. Bu nedenle olağanüstü hallerin dahi normal durumlara dönüşmesi söz konusu olabilir.

Risk toplumu kuramı bir taraftan modernleşme süreci ile beraber risklerin üretildiğini, bir diğer taraftan da modernleşmenin artık aşılmaya başlamasıyla beraber reflektif bir hal alınarak, yani kendi üzerine daha fazla düşünerek yeni risk alanlarının oluşmaya başladığını veya daha önce olan risklerin farkına varılmaya başlandığı ve bunların kontrol altına alınmak istemesi doğrultusunda bir girişimin olduğu etrafımızda ve gündelik ilişkilerimizde birçok şeyin risk çemberi içerisinde bakılarak analiz edilmeye çalışıldığı gözlenmektedir (Delibaş,2017,50).

Risk toplumu hayatımızda hemen her şeyin, her türlü insan etkinliğinin risk ve güvenlik perspektifinden değerlendirilmeye, yeniden tanımlanmaya başlanması olarak tanımlanabilir. Risklerden korunma güvenlik anlayışı adeta bir tür fetişizme dönüşmüş gibidir (Delibaş, 2017:56).

Daha önceleri korkuların ve belirsiz olanın temel nedeni olarak bilgi eksikliği vardı. Fakat risk toplumu olarak Beck'in kavramsallaştırdığı bu dönemde artık korkuların ve belirsizliklerin temel nedeni olarak bilgisizlik değil, tam tersi olarak bilginin çeşitlenmesi, her alana yayılması toplumun temel bir sorununa dönüşmüştür. Refleksif tutum kendisini farklı birçok alana empoze ederek gün yüzüne ve etkisini gün geçtikçe artırır. Çevremizde olup biten birçok şeyi riskli, güvensiz ve güvencesiz olarak görmeye başlamamız aynı zamanda bilimsel açıklamalara ve uzmanlara, ilişkilere güvensiz şekilde yaklaşmamıza neden olmaktadır (Delibaş,2017: 68-69). Gündelik hayatta doğası gereği zaten riskler her zaman mevcuttu ve günümüzde bunlar önceki çağlardan daha riskli değildir. Artık önemli fark uzmanların risk üzerine düşünmesi, değerlendirmesi ve tartışması kadar sokaktaki herhangi bir insan da risk değerleri üzerine düşünmekte ve değerlendirmektedir (Giddens, 2014).

“Modern kurumların gelişmesiyle beraber uzmanlıklarda artar ve uzmanlık alanlarının sınırlarının daha fazla daralması teknik gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak görünmektedir. Uzmanlıklar belirli alanlara yoğunlaştıkça bir bireyin uzmanlık iddia edebileceği alan daralmaktadır; kişi hayatın diğer alanlarında başka kişilerle aynı konumda olacaktır. Uzmanların konsensüs içinde oldukları alanlarda bile, modern bilginin doğasının değişmesi ve gelişmesiyle, sokaktaki insanın düşünceleri ve pratikleri üzerindeki “geriye dönük süzücü” etkiler muğlak ve kompleks olacaktır. Bu yüzden, modernitenin risk iklimi herkes için rahatsız edicidir: Kimse ondan kaçamaz” (Giddens, 2014:161).

Giddens'in tabiri ile “risk toplumu” insanların gelecek hakkındaki kaygı ve kavrayışlarının çeşitlenerek gelecek üreten ve giderek teknolojinin arttığı, her alana yayıldığı bir toplum biçimini ifade eder ve o risk toplumunun temel kökenlerinin, öncelikli olarak teknoloji ve bilimin hızla artması ile paralellik göstererek ortaya çıkan ‘doğanın sonu’ ve ikinci olarak da ‘geleceği sonu’ olarak kategorize edilebilir. Giddens risk toplumu kavramını dünyanın çok tehlikeli bir hale gelmiş olmasından ziyade çok üzerine düşünen, gelecekle ve güvenle bir problemi olan toplum olarak açıklar. (Giddens ve Pierson,2001:222). Burada aslında Giddens'in kastettiği şey risk toplumu ile birlikte yaşanan toplum ve tek tek bireyler tehlike veren ve aynı zamanda tehlikeye maruz kalan olsa dahi bu tehlikeler her zaman gerçekleşeceği söz konusu olamayacağı, bunların birer korku ve güvensiz ortamın oluşumu olduğunu belirtmektedir.

Risk toplumunu doğal ve geleneğin ötesinde bir yaşam olarak ele alan Giddens bu toplumun en önemli özelliğinin dışsal olan riskten ‘imal edilmiş riske geçiş’ olduğunu belirtir.

İmal edilmiş riskler direkt olarak toplumun ve bireylerin gelişim süreçleri içerisinde yarattığı ve bunu teknoloji ve bilimle arttırdığı şeylerdir. Bu riski dışsal risklerden ayıran en önemli fark ise imal edilmiş riskleri hesaplamanın hatta onların hakkında bir kanıya varmanın dahi çok güç bir durum olmasıdır. Bu riskler yaşamın her alanına nüfus etmekte ve gündelik yaşamı etkilemektedir. Aynı zamanda onları destekleyici güç olarak teknolojik ve bilimsel gelişmeler de imal edilmiş risklerin gelişimiyle ilişkilidir. Bilimin çözdüğü riskler kadar aynı zaman da ortaya çıkardığı riskler de mevcuttur. (Giddens ve Pierson,2001:223).

İmal edilmiş riskler hem toplumsal boyutta hem de bireysel boyutta geçerlidir. Ulrich Beck bunu Bumerang etkisi olarak açıklamaktadır. Riskleri ortaya çıkaranlar elbet onlara sonunda maruz kalacak olanlardır. Riskler yayılırken herkesi kapsayan bir bumerang etkisi yaratır. Zenginler ve iktidar sahibi olanlar bile bu şekilde riskler karşısında kendi güvenliklerini koruyamazlar. Kâr elde ettikleri işler sonucunda kirlenen hava veyahut toprak eni sonu bu işverenleri de etkisi altına alacak ve aynı havayı onlarda soluyacaktır. Bu nedenle riskten kaçış söz konusu olamaz. Bu riski yaratanlar ve mağdur olanlar kısa sürede etkilenen grup değişebilir fakat nihayetinde mağdur ve risk yaratıcıları aynı tarafta aynı etkiye maruz kalacaklardır. Elbette bu riskler direk olarak kendisini kişilerin hayatına yönelik göstermeyebilir, eşit bir şekilde herkesi etkiler. Ormanların yok edilmesi sadece orada yaşayan kuşların veya diğer canlı türlerinin risk altında olması değil aynı zamanda o bölgedeki toprağın, oradan elde edilecek olan gıdanın verimliliği düşecektir, toprak verimliliğini kaybedecektir ve bu durum ülkeleri yavaş yavaş 'ekolojik mülksüzleşmeye' yitecektir. Kendileri olmasa bile dahi ileri kuşaktan gelen aile üyeleri maruz kalacaktır. Beck bu durumu modern risklerin bir girdabı olarak bumerang etkisi adı altında açıklamaktadır. (Beck, 2014:50-53).

Temel besin kaynağı olan gıdaların üretiminde ve bu gıdalara ulaşım konusunda endişeler aynı şekilde kendisini gıda tüketiminde de göstermektedir. Bu topraklardan üretilen gıdalar aynı şekilde tüm tüketiciler için birer risk faktörü oluşturmaktadır. Sadece gıda maddeleri için değil aynı zamanda solunan hava, suda da bu etkiye maruz kalınmaktadır. Bütün canlılar fizyolojik olarak bu gıdalara ihtiyaç duyduğu için aynı şekilde risklere de maruz kalmaktadır. Bu riskler geleceği bulanıklaştırır ve aynı zamanda belirsiz ve öngörülmeleyen bir hal almasına neden olur. Ama bu risklerin en önemli özelliği gelecekte var olup olmayacağıdır.

Bu nedenle de risk toplumunda bir taraftan bu risklerin çözümü için çaba yer alırken bir taraftan da bunların bilgisi yaygınlaştırılarak risk algısı yayılmakta. Öngörülemeyen tahmin edilemeyen bu risklerin yaygınlığı tartışma yaratır.

Risk toplumunun ortaya çıkışını tamamıyla tehlikelerden kaçışa bağlayamayız. Bunların yanında gelenek ve doğanın geri planda artık tercihlerin ön plana çıktığı bir toplumda söz konusu. Elbette ki bu tercih gelir ve sınıfa göre farklılık gösterir (Giddens ve Pierson,2001: 226). Bu tercih üzerinden ele alındığında risk toplumunda belki de en büyük fark gıda tüketimi üzerinden kendisini gösterecektir. Herhangi bir gıdanın tüketimine yönelik ortaya çıkan riskler gıdayı tüketemeyen veya tükenmeyen farklılığını da gösterecektir.

Tarih boyunca insanlar doğada karşılaşılabileceği riskler, afetler, depremler gibi doğal felaketler için kaygılanmıştır ve bunlardan korunabilmenin yollarını aramıştır. Depremlere dayanıklı evler, sel baskınlarına engel olabilecek yöntemler ve çeşitli hastalıklarla mücadele etmiştir. Fakat son dönemlerde özellikle son 50 yıl içerisinde insanlar doğaya karşı olan kaygı ve korkularını bir tarafa bırakarak bir açıda doğa ile yer değiştirmiştir. Doğada meydana gelen felaketleri bir tarafa bırakarak kendisinin doğandan gördüğü zararlardan ziyade doğaya verdiği zararlar üzerine düşünmeye başlamıştır. (Giddens ve Pierson,2001: 221)

Risk toplumu ile beraber sadece doğanın, doğa tahribinin üzerine düşünülmemekte. Ancak elbette ki bu doğa tahribi risk toplumunun oluşumunun temel dinamiklerinden birisini oluşturmaktadır.

Doğa ötesi toplum aynı zamanda bir diğer temel olan gelenek ötesi olarak da yaşamaktadır. Başına gelen doğa olaylarını veyahut bireysel, toplumsal değişimleri kader olarak adlandıran kültürünü geride bırakır. Bir kadının veya erkeğin rolleri geleneksel olarak belirliydi. Kadın evde konumlanan çocuk bakmakla ve ev içi işlerle ilgilenen bir kadere sahiptir. Erkek ise bu evden, eşinden ve çocuklarından sorumlu, çalışması gereken bir kadere sahipti. Fakat kadercilik anlayışı artık bu şekilde yaşanmamaktadır (Giddens ve Pierson,2001: 221).

Riskler ve güvensizlikler üzerine bir kez düşünmeye başlayınca artık onlar hayatın her alanına nüfuz ederler ve onlar hakkında düşünmeden edilemez hale gelir. Elbette ki bunların en başında insan ilişkileri gelir. İnsan ilişkilerinin risk toplumu süreci itibarıyla belirsiz ve kırılabilir bir hal alması elbette ki toplumsal yapıyı da etkisi altına alan önemli bir olgudur. Bu

nedenle Bauman'a göre 'ilişkiler en hararetli sohbet konusudur, kabul edilen risklere rağmen oynanmaya değer tek oyundur' (Bauman, 2016: 9).

Evlilik, aile ve arkadaşlık ilişkileri ve yabancılara karşı olan tutumlar bir değişim geçirmiştir ve geleneksel olan yapısının içi boşalmış durumdadır. Artık bir ilişkinin içinde olmak başlı başına bir risk sayılmaktadır ve bu durum sürekli bir belirsizlik yaratır. Bir ilişkinin içinde olmak da, yalnız olmayı tercih etmek de bir güvensizlik yaratır. Bu noktada birey hangi durumda ise sadece kaygılarına verdiği isimler değişecektir. Bir ilişkinin getirmiş olduğu güvensizlik ve belirsizlikler mi yoksa yalnız olmanın getirdiği güvensizlikler mi? (Bauman, 2016:30-32).

Artık aile ve çocuğa bakış tamamen değişmiştir. Çocuk geleneksel toplumlarda üretici pozisyonunda etkin bir güç ve ailenin soy bağına devam ettirecek kişi olarak düşünülürken artık akışkan olma durumu ile beraber tüketici konumuna düşmüştür ve ömür boyu hesaplanamayacak bir belirsiz tüketicidir (Bauman,2016: 62-76).

Ulrick Beck ise değişen bu toplumsal yapıyı modernliğin yeni bir yüzü olarak ele alır ve 'risk toplumu' olarak tanımlar. Risk toplumu kavramı sınai modernliğin gitgide yaratmış olduğu bireysellik, denetim mekanizmalarının kendi denetiminden çıkarak var olduğu bir gelişme aşamasını anlatır. Ve bu sürecin aynı zamanda iki aşaması ayırt edilebilir. Bunlar bir taraftan toplumun kendini tehlike içerisine atması ve bundan dolayı yaratılan tehlike ve risklerle baş etmeye çabalaması. Bu noktada kendini meşrulaştırmaya çalışan bir çaba mevcuttur (Beck,2013: 33).

Bireylerin bu denli yoğun bir risk bilincine, güvensizliğe kapılmasının bir önemli nedeni ise artık toplum ve birey arasındaki ilişkidir. Elbette bu ilişki artık artan bireyselleşme tartışmaları ile kendisini göstermektedir.

Önemli bir değişim olarak görülen emek piyasasındaki güvensiz ortamın oluşumu ve onun geleneksel yapısının değişmesi ve aynı zamanda bireyselleşmenin bir sonucudur. Emek piyasasındaki değişim bireyin güvensiz bir süreç içerisinde olmasına neden olmuştur. (Furedi, 2014). Bauman'ın "ağır modernite" olarak tanımladığı modern süreçte aslında emek ve sermaye karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı durumdaydılar. Emek gücü yaşamlarını devam ettirebilmek için sermayeye bağımlı bir durumdaydı. Aynı şekilde sermaye de hem devamlılığını sağlamak hem de kendini büyütme için emek gücüne mecbur konumdadır. Bu işçi ve işveren ilişkisi aynı zamanda mekân ile de ilişkiliydi. Bir yerden başka bir yere

rastgele taşınması pek mümkün olmayan bir süreçti. Aynı şekilde bir işin veya mesleğin devamlılığı sonuna kadar sürüyordu. Bireyin iş hayatı aksi bir durum dışında başladığı yer ile sonlanıyordu. Yani iş ömrü boyunca aynı yerde istihdamı devam edebilmekteydi. Fakat günümüzde artık iş hayatı da diğer birçok alan gibi belirsizliklerle doludur (Bauman, 2018).

Muazzam fabrika duvarları her iki tarafı da ortak bir hapisaneyeye kapattı. Sermaye ve emek, denebilir ki, zenginlikte ve yoksullukta, sağlıkta ve hastalıkta, ölüm onları ayırana dek birleştirildiler. Fabrika onların ortak ikametgâhı, eş zamanlı olarak hem siper savaşı için bir savaş meydanı, hem de umutların ve rüyaların doğal yuvası oldu (Bauman, 2018:35).

Ama elbette ki bireyselleşme sürecinin tek temel dinamiği emek gücünün değişimi ile sınırlandırılmaz. Ama yine de önemli bir değişim süreci geçiren emek piyasası sadece kendisini etkilemekle kalmamıştır aynı zaman da kadın- erkek ilişkilerini ve beraberinde geleneksel aile kurumunu da etkilemiştir. Aile ve gündelik insan ilişkilerinin geleneksel olan yapılarından farklılaşması birçok alanda geniş etkilere ulaşmıştır. Emek piyasasındaki bu yeni durum toplumsal kurumları etkiliyor ve bir çözülmeye sebebiyet veriyor. Onların hem bir bakıma nedeni aynı zamanda da bir sonucu haline geliyor (Furedi, 2014). Ve bunlar hakkında bir kere düşünmeye başlanıldığında aslında kaos orada ortaya çıkıyor.

Bauman (2017), düzenin asıl temel kaynağının onlar üzerine düşünmemek ve gündelik eylemlerimizi planlarken onları olduğu gibi güvenli şekilde kabul ettiğimiz sürece bir düzenin devam edebileceğini vurgulamaktadır. Çünkü bireyin düzeni hakkında düşünülmeğe başlandığında ve bundan şüphe edildiğinde aslında üzerine düşünülen şeyin düzensiz olmaya başladığının kesin bir belirtisidir. Ve o şeyi düzene sokmak için verilen her uğraş aslında onu bir parça daha düzensizlik içine sokacaktır. Düzen kurma, düzene sokma arzusu ne kadar artarsa ona paralel olarak müphemlik de o derece yoğun olacaktır ve günlük hayatta “kültür krizine” girerek belirsizleşecektir.

Bu süreçte artan bireyselleşme ile beraber kuşakların sadece erkek kadın eşit olma isteği sadece bununla sınırlı kalmaktaydı. Fakat artan bireyselleşme sonucu özgürlük ve aşk birbirlerini imkansız hale getirerek, bireyler arasında bir bütün olmaktan ziyade onları ayrı birer parça haline getirmiştir. Yaklaşık olarak 1960lı yıllara kadar varlığını devam ettiren geleneksel aile, meslek grupları yaşam tarzları bireyleri birbirine bağımlı kılacak tarzdaydı. İşte bu noktada artan düzen arayışı ve tercih seçenekleri bireyleri bir seçim karşısında bırakmıştır. Artık bireylerin nasıl bir aile kuracağı, nasıl çocuk sahibi olacağı, çocuğun aile içinde mi yoksa farklı bir ortamda mı büyüyeceği, kariyerinin hangi noktada ilerleyeceği birey

için artık belirsiz birer sorudur. Tam olarak bu noktada aile, cinsellik, kariyer gibi kavramların varlığı hala devamlılığını sağlamakla beraber içleri boşalıyor, farklı anlamlar kazanıyor (Beck 2012:31-37).

“Bir ilişkide olmak sayısız baş ağrısı demektir, ama hepsinden önce de sürekli belirsizliktir. Yapılması gereken şeyden asla gerçek anlamda tamamen emin olunamaz- ayrıca yapılması gerekeni, tam zamanında yapıp yapmadığınızdan da emin olamazsınız. Yalnızlığa musallat olan güvensizliği yatıştırmak umuduyla ilişkiye dönersiniz ama terapi yalnızca semptomları körüklemiştir ve belki de şimdi kendinizi geçmiştekenden daha az güvende hissedersiniz, ama bu “yeni ve daha kötü” güvensizlik farklı kaynaklardan fişkirir. Yalnızlık güvensizlik yaratır- ilişki de pek başka bir şey yaratır gibi değildir, insan bir ilişkinin içinde de dışında da kendini pek az güvencede hisseder. Yalnızca kaygıya verilen adlar değişir. (Bauman, 2017:31-32)

Belirsizleşen ve düzene sokulmaya çalışılan şeyler kendi kaosunu yaratmaktadır. Edinilen refleksiz tutum şeylerin risk ve korku salmasına ve üzerinde tekrar tekrar düşünülmesine neden olur. Bu durum sadece piyasa, emek için geçerli olmamaktadır, çünkü bu düzen arayışı artık her kurumun kaosunu oluşturmuştur. Düzen oluşturmaya yönelik yapılan girişimlerde bir kaos halini hakim olmaya başlar.

1.2. Risk, Korku ve Güven

Risk kavramı 1990’lı yılların başlarından itibaren hem toplumsal alanda hem bireyler üzerinde hayatı etkileyen ve sürekli olarak gündemde varlığını koruyarak siyasete, ekonomiye, kültüre yansiyarak tartışma konusu haline gelmiştir. Aslında risk kavramı sanayileşmiş ve sanayi sonrası olan toplumlarda kaygıların, güvensizliğin ve korkunun artması ile beraber hayatın her alanına nüfuz eden ve yaşamı birçok yönden sekteye uğratarak bireyi bir kısaç içerisine sokan ve ileriye dönük olarak eylemlerini gerçekleştirmesi önünde bir set kuran kavram halini almıştır (Delibaş, 2017). Ulrich Beck ise riski ‘bilgiyi bilmeme durumu’ olarak adlandırır. Ve bu bilmeme durumu risk aracılığı ile beraber de her geçen gün etkisini daha da arttırmaktadır (Beck’ten akt. Bauman, 2018). Giddens (2014) ise risk kavramının geçmişi ve geleneksel olan davranış kalıplarını reddeden bir dönem için oldukça önemli olan bir kavram olduğuna ve bu kavramın gelecekteki oluşumlarla ilgili bir anlamı artık barındırdığına dikkat çekmektedir (Giddens, 2014). Günümüzde risk kavramı modern dönem öncesi sahip olduğu anlamından çok farklı bir konumdadır (Esgin, 2008).

Risk kavramı hangi açıdan ele alındığına göre ve aynı zamanda hangi tarihsel bağlamda değerlendirildiğine göre farklı şekillerde anlam bulduğu keşfedilecektir (Giddens ve Pierson 2001). Risk kavramı yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmamaktadır. Tarihsel olarak bakıldığı zaman risk kavramı 16. ve 17. Yüzyıllara dayanan risk kavramının kökeni ilk olarak deniz aşırı ülkelere yapılan yolculuklarla beraber yeni yerlerin keşfinde birer cesaret ve güç anlamlarını içermekteydi. Bu nedenle ilk anlamında bireyler riski bilinçli bir şekilde ve isteyerek kabulleniyorlardı, yani riske girmek bir tercihti. ‘Riske girmek’ bireylerin bunu bir cesaret göstergesi olarak sergilediği, olumlu ve cesur yanına daha çok vurgu yapılıyordu, fakat ileri modernlikte risk kavramı bu anlamlarından sıyrılarak bugün olumsuz taraflarına vurgu yapılmaktadır ve daha çok yıkıcı olan yönler üzerinde ele alınmaktadır (Yalçinkaya ve Özsoy, 2003). Risk kavramı artık giderek ‘bilinmezlik’ kavramı ile açıklanmaya çalışılıyor ve asıl önemli olan sorun geleceğe yönelik olan davranışlarımızın sonuçlarının neler getireceğini hesaplayamaz ve bilmenin imkansız oluşudur. Bu imkansızlık risk bilincimizi arttırmakta ve yaygınlaştırmaktadır (Furedi, 2014).

Genel anlamda risk kavramı belirli bir tehlike ile ilişkili olarak hastalanma, ölüm veya olumsuz olarak atfedilen kavramların oluşma olasılığını ifade ederken tehlike kavramı ise insanların direk kendilerine veya onların özel-kamusal alanlarına bir tehdit olarak tanımlanır. Aslında risk kavramı ile ilgili tam bir tanımlama yapmak söz konusu olamayacaktır, çünkü tarihsel olarak bakıldığında kavram farklı dönemlerde farklı şekillerde kullanılmıştır. Risk tanımları bu bakıma gerçeklik ve olasılık arasındaki ayrıma göre de farklılık gösterir. Bazı dönemlerde risk almak bireysel bir tercih ve saygıdeğer bir girişim olarak görülerek bireyi alkışlatan bir anlam içerirken son dönemlerde ise riskin bu olumlu anlamı varlığını yitirerek riskler geleceğe yönelik ve belirsizlik içeren bir sorun ve tehlikeyi anlatmaktadır. Bu nedenle geleneksel olarak risk almaya yüklenen olumlu anlam yerini kınamaya ve olumsuzluklara bırakmıştır (Furedi, 2014).

Giddens, risk toplumunu anlayabilmek için öncelikli olarak risk kavramını ayırt etmemiz gerektiğini vurgular ve öncelikli olarak da risk ve tehlike kavramlarını birbirinden ayırt etmemiz gerektiğini belirtir. Tehlike kavramı daha çevresel veya tanrıdan gelen bir şey olarak kategorize edilirken, risk kavramı daha çok geleceğe yönelik olan ve hükmetme arzusundan gelen bir şeydir (Giddens ve Pierson 2001).

Risk toplumu her geçen gün artan bir tehlikeli dünya meydana getirmektedir. Giddens (2001) risk kavramının coğrafi uzamın keşfinden zamanın keşfine aktarıldığını vurgular. Daha

önce de gelecek bir takım korkular barındırmaktaydı fakat asıl fark geleceğe yönelik olan korkularımızın artık bugün de bizzat kendimiz tarafından tasarlanmasıdır ve bu bugün yaşadıklarımızın gelecekte riskleri daha da arttıracığı düşüncesi geleceğe yönelik korkularımızı arttırmaktadır. Bu nedenle doğaya yönelik verdiğimiz zararlar, gıda üretimini arttırmak için yapılan girişimler, insan ilişkilerinin değişmesi bizleri kaygılandırmaktadır. Luhman'ın dediği gibi, “gelecek bugün alınan kararlara giderek daha bağımlı hale geliyor” (Luhmann'dan akt. Furedi, 2014:103).

Aynı zamanda risk kavramının bu denli toplumsal hayatın içine girmesi ile beraber güvenlik kavramı da temel bir önem ve sağlanması gereken bir ihtiyaç haline almıştır. 1990'lı yıllardan itibaren dünyaya yönelik görüşler artık güvenliği sağlama üzerine konumlanmıştır. Güvenlik aynı zamanda ekonomiyi de etkisi altına alarak büyük bir piyasa gücünü almıştır. Artık her yeni gün bir güvensizlik yaratmakta ve güven altına alınma ihtiyacı doğurmaktadır. Hem kamusal hem de özel alanın risklerden arındırılmaya çalışılması ve güvenliğinin sağlanması tartışılmaktadır. Bu nedenle bu tartışmalar tam da bir piyasa oluşturmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren sigortacılık sektöründe hızlı bir artış yaşanmıştır. Artık her yeni gün çıkan haberler bir sigortalama alanı daha oluşturmaktadır ve bireysel güvenliğe büyük önem verilmektedir (Furedi, 2014). Risk ve riski önlemeye yönelik sektörün büyük bir piyasa oluşturması ile beraber her geçen gün risk olarak algılanılan konular üzerinde yeni uzmanlar ortaya çıkmakta ve artan bu uzman sayısı ile beraber onların yorumları birbiri ile çelişmekte ve tam olarak nelerin güvenli veyahut nelerin risk olarak algılanması gerektiği üzerinde bir görüş birliği oluşmamaktadır. Bu durum da bir kafa karışıklığına sebebiyet vermektedir. Fakat farklı yorumlara rağmen ortak olan bir fikir vardır. Farklı şekillerde de olsa herkesin bir şekilde bir risk altında olduğu düşüncesi gerçektir (Furedi, 2014).

İnsanların aslında geçmişe kıyasla daha uzun süre yaşadıkları daha sağlıklı oldukları ve yaşam koşullarının daha rahat olduğu kabul ediliyor. Ancak bu refah olmanın bedelinin ilerleme için yapılan teknolojik ve bilimsel sonuçları günümüzde risk algıları ve güvensizlik olarak kendini gösteriyor. Beck ve Giddens risklerin ve güvensizliğin toplumu bu denli etkilemesinin bir nedeni olarak teknoloji ve bilimi öne sürerken Furedi toplumun risk konusundaki kaygılarını teknoloji ve bilimle açıklamanın yetersiz olacağını belirtir (Furedi 2014).

“...günümüzdeki güvenlik kaygısının yeni veya teknoloji kaynaklı risklerle pek ilgisi yoktur. Risk duyarlılığındaki artış ve güvenliğe olan talebin çevre ve daha genel konulara olan ilgisi, kişisel ve bireysel deneyimlerle olan ilgisi kadar nettir. Pratikte toplum bunu kabul etmektedir. Örneğin “risk altındaki çocuklar” ve “risk altındaki kadınlar” a dikkat çekilirken değinilen tehlike teknoloji ya da bilim değildir. Risk bilinci, teknolojinin uygarlığı yok edeceği korkusundan çok, gündelik hayatla ilgili gibi gözükmektedir” (Furedi, 2014:36).

Bilim ve teknolojinin yanında medya da toplumun riski algılayış biçimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Medyada belirli risk ve kaygılara yönelik bir haber girişiminde bulunduğu zaman kamusal alanda da buna yönelik tehlike duygusu artmakta ve bir toz bulutu gibi her geçen gün başka bir konu üzerine konmaktadır. İngiltere de yapılan bir araştırmada 1995 ve 1996 yıllarında medyada çıkan haberler karşılaştırıldığında medyanın risk algısı üzerindeki etkisi belirgin bir şekilde kendini gösteriyor. 1995 yılında İlaç Güvenliği Komitesinin açıkladığı bir bilgide belirli ilaçları kullanan kişilerin hasta olma riskinin bir miktar arttığı açıklanmıştır ve bu kamuoyunda duyurulmuştur. Kısa bir süre sonra istatistik sonuçlarına göre bu ilaçların kullanım oranının azaldığı gözlenmiştir ve 1996 da aynı şekilde yayınlanan bildiride kamuoyunun ilgisi oluşmamıştır ve bu nedenle çok az tepki almıştır. Burada tepkilerin farklı olmasının nedeni medyanın oynadığı rol olmuştur. Çünkü birçok insan kişisel deneyimlerinden ziyade medya kanalları üzerinden bilgi edindiği için bu bilgilerin aktarılış tarzı bireylerin de riski algılayış şeklini etkisi altına alacaktır (Furedi, 2014). Türkiye’de de yapılmış bir çalışmanın sonucu olarak risk, korku ve tehlike kavramları her geçen yıl artış göstermektedir. 2001-2010 yılları arasında Hürriyet gazetesinde %300-400 arasında, Milliyet gazetesinde ise %850-1000 arasında bu kavramların internet sitelerindeki haber metinlerinde kullanılmasında bir artış gözlemlenmiştir (Delibaş, 2013).

Elbette medyanın risk duygusunu arttırıp azaltmakta önemli bir rolü mevcuttur ancak tek başına risklerin yaratılmasında medya tek başına rol oynamamaktadır. Bireylerin panik ve kaygı düzeyi yüksek bir hale geçmesinde medya bir role sahiptir ama bu rolü üstlenmede yeterli bir araç değildir. Beck ve Giddens başta olmak üzere sosyal bilimciler risk saplantısının istatistiksel verilerle, bilimsel ve tıbbi ilerlemelerle ortaya çıktığını belirtmektedir. Artan bilgimiz sayesinde o ana kadar bilmediğimiz risklerin farkına varıldığı belirtilir fakat Furedi risk duyarlılığının bilimsel ilerleme ile beraber arttığının söylemenin insan bilincine etki eden sosyal etmenlerin göz ardı edilmesine sebebiyet vereceğini söylemektedir (Furedi,2014).

“Artık tehlikelerle karşı karşıya geldiğimizde sarf ettiğimiz çabayı sayılara dökemediğimiz için... çevremizdeki riskin boyutlarına karşı daha duyarlı hale geldik” (Leiss ve Chociolko’dan akt. Furedi 2014:92).

Beck’e göre (2011) eskiden tanrısal veya doğa olayları sonucu meydana gelen tehlikeler ile uğraşıyorduk fakat artık günümüzde risklerin yeni kaynağı bilimsel ve toplumsal yapıdan kaynaklanıyor. Geleneksel toplumun modernleşmesi ile sanayi toplumunun modernleşmesi arasında ayrıma bakıldığında bilimin konumu da farklılık göstermektedir. Beck bu dönüşümü *basit bilimselleşme* ve *dönüştürücü bilimselleşme* olarak tanımlar. Basit bilimselleşme ile bilim ilk olarak doğa ile insanlara ve toplum dünyasına uygulanır ve bu çizgide ilerler. Fakat dönüştürücü bilimselleşme ile beraber artık bilim kendi üzerine, kendi ürettikleriyle ve ortaya çıkardığı şeylerle yüzleşir. Bu nedenle artık sadece sorunların çözüm kaynağı ve toplumu ilerletici geliştirici bir güç olarak değil aynı zamanda yeni sorunların birer üreticisi olarak da hedef alınıyorlar. Bilimin gelişmesinin artışı aynı zamanda bilime olan güveni de etkiliyor. Bilimin kendisi üzerine yoğunluk kazandığı bu dönüştürücü bilimselleşme döneminde bilim kendi üzerine uzmanlar tarafından eleştiriler alıyor ve bu durum belli bir güvensizlik temelini ortaya çıkarıyor. Böylece bilimsel kaynaklı risklerin ortaya çıkışı meslektaşların birbirleriyle olan rekabeti sonucu da daha belirginleşiyor.

Risk kavramını tehlike kavramından ayrı olarak ele almamız gerektiğini belirten Giddens ise aynı zamanda risk kavramını da kendi içerisinde 2 tür olarak ayırmamız gerektiğini belirtir. Bunlardan ilki sanayi toplumunun ilk iki yüzyılını oluşturan ‘dışsal risk’tir. Açıklamak gerekirse toplumun ve özelde bireylerin ummadıkları bir zamanda onları etkileyen olayların yarattığı bir risk türüdür. Bu tür bir risk toplum içerisinde denetim edilmesi görece mümkün olan veya refah devletin engelleyebileceği türden olan risklerdir. Sel, deprem, salgın hastalıklar gibi doğadan kaynaklanan riskler dışsal riskler olarak sınıflandırılır. Yani kısacası dışsal riskler mümkün olduğunda hesaplanabilir olan risklerdir. Günümüzde ise dışsal risklerin yanında ayrıca bir de imal edilmiş riskler mevcuttur. Bunlar ise insanlığın kendi oluşturduğu çoğunlukla doğadan bağımsız olarak bilim ve teknolojinin ilerlemesi sonucunda ortaya çıkan risklerdir. İmal edilmiş riskler bizzat insanlığın gelişim sürecindeki değişimler ve teknoloji-bilim gelişmesine paralel olarak yaratılır. İmal edilmiş riskler yeni risk türlerine karşılık gelir ve bu risklerin sonuçlarının neler olduğunu hesaplamak bir yana, onların tam olarak ne olduğuna dair olan bilimiz bile tam olarak açıklanamaz. Dışsal risklerde bu risklerin oluşum nedenlerinin doğadan kaynaklı olduğu veya insanlardan kaynaklı olarak oluşmadığını biliriz. Aynı zamanda gerçekleşikten sonra sonuçlarını

hesaplayabiliriz fakat imal edilmiş riskler ise nelerin tam olarak tehlike oluşturduğunu bilemeyiz ve gerçekleşene kadar da bu riskler hakkında kesin olarak bir hesaplama yapmamız mümkün değildir ve hayatın her alanına nüfuz etmiştir (Giddens ve Pierson 2001). “Risklere bağlı olarak ufkumuz da kararır. Çünkü riskler, neyin yapılmaması gerektiğini ifade ederler, ama neyin yapılması gerektiğini değil” (Beck, 2013:47).

1972 yılında Ukrayna’da meydana gelen ve son zamanlarda tekrardan gündemi meşgul eden Çernobil felaketi Giddens’in tanımladığı imal edilmiş risk türüne bir örnek teşkil etmektedir (Beyaz, 2013).

Furedi (2014) risk kaygılarımızın sadece bilimsel ve teknolojik yanına yapılan vurgularından dolayı toplumsal boyutunun göz ardı edildiğini belirtmektedir. Birçok sosyal bilimciye göre risklerin başlangıcı modernleşme ile başlayan süreç ile beraber otomatik bir şekilde gelişir ve ilerler. Bu nedenle risklerin toplumun nüfusuna dağılımı sosyal eşitsizliklerden bağımsız bir şekilde gerçekleşir. Fakat Furedi aslında herkesin aynı şekilde riske maruz kalmadığını belirtir. Rastgele yapılan trafik kazası araştırmalarında dahi ölen çocukların işçi kökenli olanların ölüm oranının orta sınıf kökenli olan çocukların ölüm oranlarına göre daha fazla olduğunu belirtir. Yani ona göre tehlikeler ve riskler bireyleri ve toplumu ekonomik temelli olarak farklı şekillerde ve oranlarda etkilemektedir. Oysa Beck(2011), risklerin er ya da geç bütün sınıfları etkileyeceğini belirtir. Riskler yayılırken sosyal bir bumerang etkisi yaratır ve riski yaratanlarda tekrardan o risklere maruz kalacak olan kişilerdir. Sınıflı toplumda, toplumun refah için verdiği mücadeleyi risk toplumu riskten kaçınma ve güvende olmayı isteme arzusu ile gerçekleştirmektedir.

“Sınıflı toplumun itici gücü şöyle özetlenebilir: Açım! Öte yandan, risk toplumunun harekete geçirdiği devinim ise şöyle ifade edilir: Korkuyorum! İhtiyaç ortaklığının yerini endişe ortaklığı alır” (Beck, 2011:72).

Güven kavramı gündelik hayatta son derece önemli bir yere sahiptir. Toplumun birçok alanında ve gündelik ilişkilerden, toplumsal ilişkiler bütününe kadar önemli bir yere sahip olan güven kavramı üzerinde de farklı birçok yorumlar ve açıklamalar bulunmaktadır. Güven kavramı Türk Dil Kurumunda *“korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu”* olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Oxford İngilizce Kısa Sözlüğünde ise güven kavramı tehlikelere maruz kalmama anlamının yanı sıra güvenli kılınan şey, muhafaza edilen şey anlamında da kullanılmaktadır (Bauman, 2018). Özellikle Luhmann ise güven kavramının modern dönem içerisindeki risk kavramı ile beraber ele alınması gerektiğine vurgu yapar.

Yani güven kavramı aslında bireyin kendi kararları sonucu satın aldığı şeydir. Güven söz konusu olduğu zaman Luhmann'ın görüşüne göre birey bilinçli olarak karar verir. Yeni bir araba almak yerine ikinci el bir arabayı almayı tercih eden kişi aslında kötü bir arabaya sahip olmak ve bunu getireceği riskleri de kabul ediyor demektir. İtimat kavramı ile güven kavramı tam da bu noktada birbirinden ayrılıyor. İtimat durumunda birey sorumluluğu bizzat kendisi üstlenmezken, güven durumunda sorumluluğu kendi üstlenmektedir çünkü bir tercih söz konusudur (Giddens, 2012).

Giddens ise modernlik kavramını açıklarken kavramın ilişkili olduğu kavramları da ele alarak onlardan ayrılan yönleri ile bir tanımlama yapmaktadır. “Giddens modernlikteki güven kavramının tanımını, *yerinden çıkarma* ve *yeniden yerleştirme* kavramları aracılığıyla yapmaktadır. Yerinden çıkarılmış sosyal ilişkiler, yerel zaman ve uzam koşullarına yerleştirilerek yeniden düzenlenmektedir. Giddens, bu süreci *görünür bağlılıklar* ve *örtülü bağlılıklar* kavramları üzerinden analiz etmektedir. Görünür bağlılıklar, sosyal bağlılıklarla sürdürülen güven ilişkilerine karşılık gelmektedir. Örtülü bağlılıklar ise, soyut sistemler olan uzman sistemlere ve simgesel işaretlere olan güvenle ilişkilendirilmektedir” (Esgin, 2008:461).

Güven kavramı risk kavramının artış göstermesine paralel olarak bir önem kazanmıştır. 1980’li yıllardan itibaren toplumsal dayanışmanın bir çözülme içerisine girdiği aşık bir durumdur. Bireyleri bir arada tutan kurumlara olan güven azaldı ve bu kurumlar ve insan ilişkileri aşınmaya başladıkça buna paralel olarak güven duygusunda da bir değişim meydana gelmektedir. Artan bireyselleşme aynı zamanda güvensizliğinde artmasına neden olmuştur (Furedi, 2014).

Artık dünyanın birçok yerinde geleceğe yönelik bir belirsizlik ve kaygı durumu, güvensizlik hakim olmaya başlamıştır. Bu kaygılar ve güvensizlik aile ilişkilerinden tüketime, devletin kurumlarından cinselliğe kadar birçok alanı etkisi altına almıştır. Her alana yayılan bu güvensizlik durumu yaşamı zorlaştırmakta ve bireyleri birer potansiyel şüphelenilmesi gereken kişi konumuna getirmektedir.

Güvensizlik sadece bireysel ve kurumlar boyutlarla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda bilim ve teknolojiye yönelik de bir risk ve güvensizlik söz konusudur. Güven ve refahı sağlaması beklenen teknolojik gelişmeler artık güven vermenin yerine korku ve kaygı oluşturmakta hatta bunların yayılmasına da neden olmaktadır. Geçmişte korku ve kaygıların nedeni olarak bilgi eksikliği görülmekteydi. Ancak bugün bu durum tersine dönmüş

durumdadır. Bilgilerin çeşitliliği ve artan uzmanlaşma toplumda belirsizliğin oluşmasının temel bir nedeni haline gelmiştir. Bu çeşitlilik bireylerin aşırı refleksif bir hal almalarına sebebiyet vermektedir (Delibaş, 2017).

Toplumda meydana gelen bu dönüşümlerin tamamı aslında bireylerin ve daha geniş grupların sürekli olarak bir risk algısına sahip olmasına ve korkularının bir kültür haline dönüşmesine neden olmuştur.

1.3. Gıdanın Tanımı ve Tarihçesi

Gıda kavramı tanımsal olarak tüm canlı varlıkların ihtiyaç duydukları enerjinin ve fizyolojik dokularının onarımında ihtiyacı olan maddelerin toplamına verilmektedir. Aslına bakılırsa bu tanımlama genel ve yüzeysel bir açıklama olacaktır. Bu tanımlama farklı uzmanlar tarafından kısıtlanarak ele alınabilir. Örneğin vücuda enerji ve keyif veren maddeler (alkol, sigara vb.) dışında kalan gıdalar temel besin maddesi olarak sayılabilir veya sadece fizyolojik devamlılığı sağlayan besinler temel gıda maddeleri olarak ele alınabilir. Ancak genel olarak insanlar tarafından yenilen ve içilen her şey kısaca ‘gıda’ olarak tanımlanmaktadır (Başoğlu, 2014:1).

“Dünyada yaşamaya başlayan ilk insanın tek arzusu beslenme idi. Zor iklim ve doğa koşulları neticesinde onları hayvanlardan ve soğuktan koruyacak tek yer ise mağara ve insan sığınaklarıydı. Beslenmenin tüm ihtiyaçların önünde olması insanı bu zorluklarla baş etme yollarını geliştirmesine sebep oldu. Doğanın kendisine sunduğu yiyeceklerden, sonu ölüm bile olsa, sonuna kadar faydalandı.”
(Gümüş,2018: 5) .

Gıda, insanların tükettiği bir metadan daha fazlasını oluşturmaktadır. Beslenmenin yanında aynı zamanda aile, topluluk ve ulus düzeyinde bağlayıcı ortak olan bir ürün konumundadır. Aynı zamanda dünyanın her yanından insanların yeterli miktarda gıdaya ulaşabilmesi onları birleştiren ortak bir sorun teşkil etmektedir. Bu durum dünyanın büyük dinlerinde de ortak vurgulanan noktayı oluşturmaktadır (Madeley, 2003:11).

1943 yılında Abraham Maslow tarafından bir insanın ihtiyaç duyduğu temel şeyler bir piramit şeklinde sıralanmıştır.

1. İlk aşama olarak fiziksel ihtiyaçlar belirtilmiştir. Bunlar temel olarak fizyolojik devamlılık için beslenme başta olmak üzere uyku, boşaltım cinsellik vb. fiziksel ihtiyaçlar.
2. İkinci aşama olarak güvenlik ihtiyaçları belirtilmiştir
3. Üçüncü aşama ait olma, sevgi, duygusal ihtiyaçlar yer almaktadır.
4. Dördüncü aşamada saygınlık, prestij sahibi olma duyguları yer almaktadır.
5. Beşinci ve son aşama olarak ise bireylerin kendilerini bir özne olarak var etme aşaması yer almaktadır.

Maslow'un geliştirmiş olduğu ihtiyaçlar hiyerarşisinden de anlaşılacağı üzere insanlığın var olabilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi için en temel olan ihtiyaç gıda, beslenme, nefes alabilmek, uyumak, cinsellik, boşaltım gibi temel fiziksel ihtiyaçlardır. Birinci aşamayı sağlayamayan bireylerden diğer aşamalara geçmesini beklemek yerinde olmayacaktır. Aynı zamanda onu takip eden ikinci aşama olarak güvenlik ihtiyacı da büyük önem arz etmektedir. (Maslow'dan akt. şeker, 2014:43-44).

İnsanlığın en temel ihtiyaçlarından birisi gıda tüketimidir. Fiziksel korunma için en başta sağlığın korunması gerekmektedir. Bunun için en önem teşkil eden şey ise sağlığın korunabilmesidir. Fizyolojik olarak yeterli miktarda beslenme ihtiyacını karşılayabilen insan bundan sonra güvenliği düşünmektedir. Bu güvenliği aynı zamanda gıdalara karşı da olabilmektedir. Gıdalara yönelik bir risk algısı bireyleri tüketmekten geri koymayacaktır fakat beslenme alışkanlıklarında belirli değişimlere yol açabilecektir. Güven, güvenlik, risk konusu aynı zamanda gıda ile de ilişkilidir. Gıdalardan kaynaklanan riskler de tıpkı risklerin birçok alana yayıldığı gibi bu alanı da etkilemektedir. Gıda riskinin bu anlamda ne ifade ettiği önem taşımaktadır.

Tüm bireyler için hayati önemde olan şey gıda tüketimi olduğunu belirtmiştik. Yeterli ve dengeli bir şekilde beslenme bireyler için hastalıklardan korunmak ve yaşayabilmek için temel bir öneme sahiptir. Her gıda insan sağlığı için farklı besin değerlerine sahip olabilmektedir. Bazıları tüketilmesi zorunlu olan besinler iken bazıları besin değerleri daha düşük olabilmektedir. Bu sebeple hangi gıdaların insan sağlığı ii daha önemli olduğu önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Fakat gıda erişimi konusunda problemi olan birçok insan için bunlar göz ardı edilmektedir. Üçüncü dünya ülkelerinde birçok insan açlık sınırında yaşamakta iken gıdaların güvenliği ve besin değerleri önem taşımamaktadır

(Beyaz, 2014:14). GDO'lu (Genetiği Değiştirilmiş Organizma) gıdalara y6nelik tartişmalar tam da bu noktada kendisini g6stermektedir.

GDO'lu gıda kendi genetiğinde var olmayan bir yapıyı var etmekle veya başka bir gıdadan gen aktarılmasıyla elde edilen 6r6nd6r. GDO'lu 6r6nler ilk olarak 1996 yılında hasat vermeye başlamıştır. GDO'lu gıdalar insanlığın geleceği i7in bir 76z6m olarak ortaya 7ıkarılmıştı. GDO'lu olarak yetiştirilen gıdaların tadında ve g6r6nt6s6nde herhangi bir fark g6zlenmemiştir, fakat bu gıdalar artık binlerce yıldır sahip oldukları genetikleri 6zerinden bazı değişiklikler yapılarak 6retilmeye başlanmıştır (Erg6n, 2010: 19).

GDO'lu 6r6n 6retmiş olan firmaların bir7oğunun ortak g6r6ř6 olarak artan d6nya n6fusuna karşılık gıdaların 6retiminin yetersiz kalacağı ve bu 6r6nleri daha kısa s6rede ve daha fazla elde edilmesi gerektiğidir. GDO'lu gıdalar ise bu gıda a7ığını karşılayacak bir 6retim olarak g6r6lmektedir. Aynı zamanda başka bir g6r6ř olarak ise değişen iklim şartlarında soğuğa veya sıcağa dayanıklı 6r6nler yetiştirmek ve aynı zamanda verimli olmayan topraklardan da bu tarz 6retim ile verim elde edebilmek ama7lanmıştır. Gen transferi ile aynı zamanda ama7 sadece 6r6n yetiştirmek değil aynı zamanda yapılması pahalı olan ve her kesime ulaşamayan aşılarda bu t6r gıdaların i7ine konularak ve t6ketilmesi sağlanarak insan sağlığını iyileştirmek ve aynı zamanda kirli olan toprakları da bu form6l ile temizlenmek ama7lanmaktadır. (Mahmutoğlu,2010:36).

Yery6z6nde bir taraftan a7lık problemi varken ve her yıl ortalama 5 milyon 7ocuk gıda t6ketemediğinden dolayı 6l6rken bir diğer taraftan da gelişmiş d6nya 6lkelerinde gıdaların d6rtte biri ziyan olmaktadır. Ve aynı zamanda d6nya n6fusu hızla artış g6stermektedir. GDO'lu 6r6nlerle de bu artışa karşılık bir 6retim ama7lanmakta ve 6r6nlerden alınan verimin artması ve tazelik s6resinin uzatılması ama7lanmıştır (Erg6n, 2010: 20).

B6t6n bireyler yaşamını idame ettirebilmek i7in t6ketmek zorundadır. Fakat artık g6n6m6zde t6ketmek sadece yaşamı devam ettirmek i7in fizyolojik olarak gerekli olan temel ihtiya7 olmaktan 7ıkmıştır ve bireyler artık t6ketmeden 6nce ve sonra t6keticisi olmaya y6nelik endişelere sahiptir. Bu a7ıdan t6ketim ve t6keticilik kavramlarını birbirinden ayırmak gerekli olacaktır. T6keticilik biyolojik yapıların temel bir ihtiya7ı değildir. Burada sadece hayatı devam ettirmek i7in bir şeyler t6ketiyor olmak yeterli olmayacaktır. 76nk6 bu anlamda var olan t6keticilik salt yaşamı devam ettirmek i7in olan t6keticisi profilini oluşturmamaktadır. T6keticilik, 6ncelikli olarak bireyi t6m 6zelliklerinden soyutlayarak ve bu 6zellikleri 6nemsiz kılarak, sonradan şekillendiren bir yapıya sahiptir. Bu nedenle t6keticilik bireyin doğal

ihtiyaçlarını alarak onları tekrardan ticari sermayeye büründürerek bireye yeniden sunmaktır (Bauman,2017). Gıda tüketimine yönelik kaygılar da son derece bir artış göstermiştir ve insanların en temel fizyolojik ihtiyaçlarına dair olan şüpheleri bile onları tüketmekten alıkoymamaktadır, fakat beslenme alışkanlıkları üzerinde belirli değişikliklere sebebiyet vermektedir. Modern reklamcılık, gereksinimleri gidermeye değil, gereksinimler yaratmaya; eski kaygıları yatıştırmak yerine yenilerini üretmeye çalışır. Kitle kültürü tüketiciyi iyi yaşam imgeleriyle kuşatarak, bu imgeleri şöhret ve başarının parıltısıyla birleştirerek, sıradan insanı sıra dışı beğeniler edinmeye, kendisini diğerleri karşısında ayrıcalıklı olan azınlıkla özdeşleştirmeye ve düşlemlerinde çok büyük bir rahatlık ve bedensel zariflik içinde yaşayan bu azınlığa katılmaya özendirir (Lasch'dan akt. Bayhan 2011:225).

1.4. Gıda Tüketimi ve Risk Algısı

İnsanlığın gıda tüketimine yönelik kaygılarının temelinde tek bir tip beslenme alışkanlığının olmayışı yatar. Yeryüzünde bulunan birçok bölgede beslenebilmemizden dolayı yaşamımızı sürdürme olanağına sahibizdir. Bu çeşitli yiyecek bolluğu bazı gıdaların bizi zehirleyerek yaşamımıza son vereceğe kadar gitmesi doğal bir sonuç olarak kaygıya neden olmaktadır. Fakat genel olarak asıl kaygımız gıdalara yönelik değil onların geleneksel yetiştirilme tarzlarından koparak yetiştirilmesi, taşınabilir olması, çeşitlenmesi ve her dönemde tüketilebilir olması onlara yönelik olan kaygılarımızı arttırmıştır (Levenstein, 2013:1).

Levenstein ilk ve en önemli değişimin yıllar boyu evde üretilen ve tüketilen gıdaların artık ev dışına taşınmasında yattığını belirtir. 19. yüzyıl ile beraber artan sanayileşme, kentleşme ve ulaşımda artan değişimler gıda üretimini de etkilemiştir ve artık sınırların dışına ulaşan bir üretim ve tüketim tarzı gelişmiştir. İnsanlar artık kendi ürettiği veyahut komşusunun ürettiği ürünleri tüketmek yerine ülke dışına hatta deniz aşırı ülkelere ulaşacak kadar uzak mesafeden gelen gıdaları tüketmeye başlamıştır. Aynı şekilde bu gıdanın üretim şeklini de etkilemiştir. Evde veya komşular tarafından üretilen gıdalar yine aynı şekilde daha korunaklı ve uzun süreli dayanabilmesi için uygulanan yöntemler vardı fakat bu gıdalar çoklu üretim yoluyla kar kazanmak amaçlı yapılmaya başlanması ile beraber bu gıdaların sağlıklı olma özelliğinin yitirilmesine ve kar amaçlı olarak üretilmesine sebebiyet verdi. Bu nedenlerden dolayı insanların artık gıdaya ve onun üretimine yabancılaşarak ondan korkar ve kaygı duyar hale gelmesinin birçok nedeni vardır (Levenstein,2013:2-3). Aynı zamanda insanların gıdalara uzaklaşması onlar hakkında bilgi sahibi olmasını da zorlaştırmıştır.

Gıda konusunda okuyup bilinçlenmek isteyen bireyler bu konular hakkında gazetelere veya restoran dergilerine bakmaları yeterli iken artık bu konu hakkında çeşitlenen haber başlıkları ve bilgiler insanları kaygılanmaya itmiştir. Her ay düzenli olarak farklı bir gıda üzerinden insanın kaygılanmasına neden olacak bir haber ile karşılaşmaktadır. Buna paralel olarak da artan kaygıların yanında bunlara yönelik çözümlerin çeşitlilik kazanması neyin yapılması gerektiği konusunda da bir kafa karışıklığı yaratmaktadır. Örneğin bazı uzmanlar kullanılan ilaçlardan dolayı organik gıdaların tüketilmesinin önemli olduğunu vurgularken, başka bir takım uzmanlar ise bu besinlerin gıdalardan kaynaklı zehirlenmeye yol açabileceğini belirtmektedir (Leon ve DeWaal,2004:9).

Sürekli olarak tükettiğimiz gıdalara yönelik veya her gün aldığımız öğünler üzerine bilimsel ve teknolojik bilginin değişken doğasından dolayı üzerine düşünürüz ve ne yazık ki bu durumdan kaçınmanın pek mümkünlüğü yoktur. Duyulan, bilinen şeyleri görmezden de gelmeye çalışsak bunların bir bakıma içerisinde hapsolmuş durumdayız ve bizi sürekli olarak tutsak hale getirir (Giddens ve Pierson 2001).

Bireyler birçok bilgiye eriştikleri, onlar hakkında bilgi sahibi olduğu zaman bu bilgiler bireylerin eleştirel bir bakış açısı kazanmasına sebebiyet verir (Giddens ve Pierson 2001). Örneğin gıdalar hakkında birçok eleştiriler ve bilgiler mevcuttur. Bunlardan uzak durmak pek söz konusu olmayabilir, fakat bir diğer taraftan da biyolojik olarak varlığımızı devam ettirebilmek adına tüketmek gerekmektedir. Bunu gıdalar hakkındaki eleştirel düşünceye sahip olarak ve gündelik hayatta sosyal medya, televizyon, gazete, yakın çevremiz ve arkadaşlarımız tarafından gıdalara yönelik anlatılan risk ve kaygılara maruz kalarak yaparız.

Giddens'a göre bireylerin maruz kaldığı en olası riskler imal edilmiş olan risklerdir. Tüm bu risklerin oluşumuna bilim ve teknolojik ilerlemeler neden olmuştur. Bilim ve teknoloji güya riskleri yok etmeyi amaçlarken aksine bu riskleri üretmiştir ve geleceğe yönelik birçok yeni belirsizliğin oluşmasına bir bakıma yardımcı olmuştur (Giddens ve Pierson 2001). Bu tür bir tüketimden geri kalmak bireyleri her alanda geriliğe yöneltmek isteyecektir. Geçmişte edinilen bilgilerin bugün güncellenmesi beklenir ve bu durum bir tereddüt oluşturur. Dünyada her şey hızlı şekilde değişirken bilginin de aynı şekilde güncellenmesi beklenir ve bu insanların içini kemiren bir duygudur (Bauman, 2018).

Tüketim toplumunda dikkat edilmesi gereken bir hususta emin olamadıklarımızdır. Hatta daha da ilerisi emin olunamayanların neler olduğunu da bilemeyişimizdir.

Günümüzde bireyler artık nelerin insan sağlığı için faydalı, nelerin zararlı olduğunu bilemez durumdadır. Bireyler sürekli olarak bir panik olma hali içerisinde ve korkunun kendisi bile artık korkulan bir şey haline dönüşmüştür. Kimse artık bu korkulara karşı çıkamamakta, bunların yaratılan, risklerin birer insan icadı olduğunu söyleyemez ve bunları göz ardı edemez (Bauman, 2018).

Toplumun bu denli artan risk ve kaygılarının hayatın her alanına yayıldığını belirtmiştik. Yemek yeme alışkanlıkları ve yıllardır süren bu edinimlerinde de belirgin bir şekilde bir kaygı oluşmuştur. İngilizlerin yemek yeme alışkanlıkları üzerine farklı yıllarda yapılan bir çalışma bu durumu daha somut hale getirmiştir. Her istediği gıdayı yiyip yiyemedikleri sorulmuştur ve 1947 yılında %80 istediğimi yerim %20 dikkat ederim olarak cevap verirken bu oran 1996 yılında %58 istediğimi yerim, %41 ise dikkat ederim şeklinde değişmiştir. Yediklerine dikkat edenlerin sayısı ciddi bir oranda artış göstermiştir. (Furedi, 2014).

Bireyler artık tükettikleri gıdalara karşı bile bir korku ve endişe içerisinde ve tüketirken endişe duymaktadır. Bu endişelerin oluşum nedeni farklı kaynaklar olabilmektedir. Bazılarının kaygılarının nedeni uzman açıklamaları olurken, bazılarının ise sosyal medya olabilmektedir. Bauman (2018) tüm bu belirsizliğin hedefi olan insanların araştırma laboratuvarına giriş hakkı yoktur bu nedenle uzman olan kişilere güvenmekten başka şansımız olmadığını belirtilir ve 'ya da ?' diye ekler.

Her ülkenin kendi yapısına özgü olarak gıdaları ve üretimi denetlemek için kalite kontrol örgütleri bulunmaktadır. Ülkemizde de devlet kuruluşları, gıda üreten işletmelerin bağlı olduğu meslek kuruluşları, işletmelerin kendi fabrikalarında kurduğu denetim merkezleri başta olmak üzere birçok kontrol merkezi mevcuttur. Devlet kurumları özellikle sağlık alanına yönelik denetimlerini yapmaktadır (Başoğlu, 2014). Ancak tüm bu denetimlere rağmen yaptığımız çalışma da göstermiştir ki hem özel hem de devletin kurumlarına yönelik bir güvensizlik söz konusudur.

Gıda güvenliğine yönelik şüphelerin ve korkuların gündeme gelmesi aslında risk toplumunun ve risk kavramının gündeme gelmesi ile paralellik göstermektedir. Risk toplumu ile beraber tehlikeler her alana yayılmıştır ve bireyler bu alanlarda riskleri birbiri ile bir sentez içerisine sokmuştur. Riskli olan bir durum başka durumlarla karşılaştırılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından artan nüfusa gıda üretimi sağlayabilmek için fazla üretim sağlayabilmenin yöntemleri aranmıştır. Artan teknolojik gelişmeler ile beraberde tarımda

gübre kullanımı, sulama yöntemleri gelişmiştir. Yeşil devrim olarak adlandırılan bu süreçte verim artışı sağlanmıştır. Fakat aynı zamanda bu artışın sağlanması için kullanılan kimyasallar toplumda bir endişe ve güvensizliğe sebebiyet vermiştir (Beyaz, 2013).

Bir tarafta gıdalara yönelik korku ve riskler mevcutken bir diğer tarafta ise 820 milyonu aşkın kişi açlık sorunu ile boğuşmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Dünya Gıda Programı ve BM Çocuk Fonu'nun açıkladığı rapora göre 820 milyon kişi yeterli olarak beslenememektedir. Son üç yıldır açlık ile mücadele edenlerin sayısı her geçen yıl artış göstermektedir.

Türkiye'de de GDO üzerine yapılan haber başlıkları bu ürünlere karşı bir korkunun oluşmasına ve güvensiz gıdanın yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de artış gösteren özel kanalların kurulması ile beraber yayın 24 saate çıkmıştır ve sürekli olarak gelişmiştir. Bu artış insanların daha fazla bilgiye ulaşmasına da olanak sağlamıştır (Aydoğan, 2005). Bu bilgiye ulaşma durumu bireylerin gıdalardan daha fazla haberdar olmasını da sağlamıştır.

Medya tüketim üzerinde önemli bir role sahiptir. Basında GDO ile ilgili çıkan bazı haber başlıkları: “Tohum alana kanser bedava/ Türkiye genetiği bozuk ürünler cenneti / Öldüren gıdaları deşifre etti, işinden oldu! / İşte GDO: Önce köleleştirir, sonra öldürür!... şeklindedir (Ergün, 2010). Medya sahip olduğu bu imkanlar sayesinde bireylerin tüketme alışkanlıklarını değiştirebilmekte ve istediği şekilde bir yön vermektedir. (Gümüş, 2018). Gıdaların bu değişimi ile beraber beslenme alışkanlıkları da değişmiştir. Artık hazır gıdalar, GDO'lu ürünler mutfaklara girmeye başlamıştır (Aksu, 2015).

Risk toplumunda medyanın yarattığı tehditler kendi aracılığıyla farklı bir alana da taşınmaktadır. Bu durum daha çok medyanın konuları nasıl ele aldığıyla ilgilidir. Medya daha çok elinde bulundurduğu gerek bilgi gerekse de tekniksel donanımlarıyla toplum üzerinde hem yönlendirici anlamda hem de inşa etme noktasında büyük bir güce sahiptir. Risk algılarının medya aracılığıyla büyümesi de bu gücünden kaynaklanmaktadır. Medya herhangi bir uzmanın getirdiği yorumlar hakkında farklı niteliklerde bilgi sahibi olan kişilerin de görüşlerini isterse aynı anda isterse de karşılaştırmalı olarak başvurarak açıklamalar arasında bir çelişki ve bundan kaynaklı doğan bir endişe ortaya çıkarabilir. Yaşamları her alanda tehdit eden ve bireylerin karşılaşmak istemeseler dahi bir şekilde bu tehlikelere maruz kalmaları insanların iradesi dışında gerçekleşmektedir (Üvez, 2014).

Aynı zamanda sağlık alanındaki d6n6ş6mlerde bu noktada 6nemli bir etkiye sahiptir. T6rkiye’de 24 Ocak 1980 Kararları ile bir6ok alanda olduğu gibi sağlık alanında da bir d6n6ş6me neden olmuştur. Artık sağlık alanında 6zelleştirme ve piyasalaştırmaya y6nelik politikalar benimsenmiştir. bu alanda giderek artan 6zelleştirme ve piyasalaştırma ile beraber bu alanda 6retilen yeni teknolojilerin, ila6ların ve hizmetlerin piyasada satış imkanı bulabilmesi i6in pazarlama sekt6r6nde de yeni y6ntemler benimsenmiştir (Atabek ve Bilge, 2013:116). ‘Sağlık alanında yaşanan piyasalaştırma, rekabet ve se6imin varlığı, kuşkuculuğu ve kaygıyı derinleştirmektedir. 66nk6 ‘sağlık piyasasında’ alınan mal ve hizmetin, yani tedavinin geri iadesi yoktur. Sağlık piyasasında g6vensizlik ve t6k6tim doğru orantılı işlemektedir: Başka bir hekime, başka bir sağlık kurumuna başvurmak artık bir norm haline gelmiştir. Diğer taraftan doğru se6im yapma kaygısı bilgi edinme ihtiyacını arttırmaktadır. Sağlıkta bilin6li t6k6tici olmak, aktif bir bi6imde hastalık ve sağlık konusunda bilgi edinmek ve 6oğu zaman karmaşık 6ıkar ve beklentilerin bi6imlendirilmesine a6ık olmak anlamına gelmektedir ‘ (Adaş, 2013:214).

Yıllar boyunca s6rekli olarak gıdalarla ilgili fikirlerde b6y6k d6n6ş6mler olmuştur. Kimyasal katkı maddeleri modern bilimin daha 6nceleri gıdalar i6in gerekli olan bir zaferi olarak g6r6l6rken, bu rol6n6 kaybederek birer zehir halini almıştır ve gıdalara y6nelik risk ve kaygılarda 6nemli bir orana sahiplik etmiştir. Yoğurt s6rekli olarak bir g6ndem halini almıştır. Bazı d6nemler 6ok yararlı olarak kendisinden s6z ettirirken, bazı d6nemlerde batış yaşamıştır. Margarin ise 1970’li yıllarda kalp sağlığına uygun olarak tanımlanırken şu anda damar tıkayan bir 6r6ne d6n6ş6m6ř durumdadır. Bu değişimler bir6ok gıda 6r6n6 6zerinde kendisini g6stermektedir (Levenstein, 2013). Daha 6nce herhangi bir gıdada ortaya 6ıkmış olan bir risk ileri bir d6nemde tekrar edebilir mi fikri bizleri t6k6tirken t6kenmeye y6neliyor. Bilmeme durumu sadece gıda ile bağlantılı değildir elbette. Artan risk algıları ile beraber riskler farklı alanlara da y6nlendirilmekte ve riskli olarak algılanan gıdaların faturaları teknoloji veyahut başka mecralara aktarılmaktadır (Giddens ve Pierson 2001).

Son d6nemlerde ise Tekirdağ ve İstanbul illerinde ortaya 6ıkan haberler doğrultusunda ıspanak t6k6timinde son derece bir d6ř6ř meydana gelmiştir. Yaşanan zehirlenmeler sonucunda ıspanağın yanı sıra bir6ok başka yapraklı bitkilere karşı da bir korku oluştuğu belirtilmiştir. İstanbul İl Tarım ve Orman M6d6rl6đu tarafından zehirlenmelere ıspanağın değil de karışan farklı otların neden olduğu belirtilse de uzmanlar tarafından bilin6li t6k6tici olunması gerektiği vurgusu yapılmıştır (H6rriyet Gazetesi:2019). Kimse bir potansiyel t6k6tici olarak t6k6ttikleri şeylerin bilincinde olamıyor. Birer t6k6tici olarak bu gıda

karmaşasına bir tepki vermemiz gerektiği halde tepkisiz kalmayı yeğliyoruz (Bauman, 2017). Bakanlık herhangi bir tehlikenin bulunmadığına dair açıklama yapsa dahi insanlar bir kaygı içerisine girerek sadece ıspanak tüketimini azaltmakla kalmayıp aynı zamanda yeşil yapraklı olan diğer sebzelerin tüketiminden de uzak durmaktadırlar. Herhangi bir alanda veya bir tüketim maddesinde oluşan kaygı kendisi ile sınırlı kalmamakta diğer başka birçok madde üzerinde de etkili olmaktadır. Bir diğer vurgu ise herhangi bir gıdada meydana gelen haberler bir diğer risk olarak algılanan gıdanın endişe yaratma durumunu azaltmaktadır. Yani bu durum 'riskli' olarak algılanılan gıdaların medya tarafından güncellenmesi olarak açıklanabilir.

2. BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Risk toplumu bağlamında düşünüldüğünde riskler ve korkuların görünürlük kazandığı bir alan olarak gıdaları ve onlara yönelik korku ve kaygıları düşünmemek imkânsızdır. Gıda, insanların fizyolojik olarak karşılanması gereken en temel ihtiyacıdır. Günümüzde birçok insan gıdaya erişim sorunu yaşarken aynı zamanda birçok insan da obezite sorunu yaşamaktadır. Ama bunlara rağmen ciddi bir kesimde gıda tüketimine yönelik bir endişe bulunmaktadır. Neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye dayanan temel besin gıdalarını tüketmeye yönelik bile bu tür endişeler mevcuttur. Gıdaya erişim sorunu yaşayan veya yaşamayan gözetmeksizin, gıdalara yönelik endişeler sosyo-ekonomik sınıf farkı ayırmadan her kesimi etkisi altına almaktadır. Risk toplumu bağlamında risk, korku ve kaygılara yönelik birçok çalışma yapılsa da bu kaygıların gıdalara ne derece etki ettiği üzerine yapılan çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Oysaki bu alana yönelik bir çalışma her bireyi ve her toplumu ilgilendirecek bir ilgi alanına sahiptir. Bu konuda kaygının ve endişenin ne düzeyde olduğu bilinmediği sürece artarak devam etmesi söz konusu olabilir.

Bu araştırmanın konusu, bu alanda sınırlı sayıda çalışılmış konulardan birisi olan risk ve endişeler ile gıda ve gıda tüketimi arasındaki ilişkiyi Mardin, Gaziantep, Şanlıurfa, Denizli, Muğla ve Aydın illerinde yaşayan, toplam 973 kişi ile gerçekleştirdiğimiz anket çalışması ile incelemektir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın konusu gereği birbirinden farklı hem kültürel anlamda hem de sosyo-ekonomik anlamda iller ve bu illerin birbirinden sosyo-ekonomik anlamda farklılık gösteren mahalleleri seçilerek bireylerin gıdalara yönelik risk ve endişe algılarının farklılıklarının neler olduğunu ortaya koymak hedeflenmektedir.

Dolayısıyla bu araştırma ile risk toplumunda gıdalara yönelik olan endişe ve risklerin ne düzeylerde olduğunu, birbirinden farklı sınıf, statü ve kültürel özelliklere sahip olan 18 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerle 6 farklı şehirde anket tekniği yöntemiyle veriler elde edilerek incelenmektedir.

Her geçen gün medyada artan haberler ve uzmanların yaptığı açıklamalar sonucunda ve sosyal medyadan, sosyal çevreden edinilen bilgiler ışığında gıdalar hakkında birçok haber çıkmaktadır. Bu bilgiler bir gün ekmek üzerine, başka bir gün ise peynir üzerine

olabilmektedir. Bir gazetenin vermiş olduğu haber başlığında “güvenli gıda tüketmenin 50 altın kuralı” yazıyordu ve içeriğinde “herkes evine, mutfağına ne sokacağını, çoluk çocuğuna ne yedireceğini şaşırılmış durumda. Çaresizlikten vejetaryen kesilen aileler bile var. Peki ne yiyeceğiz? Nelerden uzak durup kime güveneceğiz? Alışverişte, etiket okurken, aldıklarımızı pişirirken, saklarken kendimizi ve sevdiğimizleri nasıl koruyacağız? Korkunç hastalık ve melanetlerden nasıl sakınacağız? ” tarzı ibarelerle sürekli olarak hem medyada hem de sosyal çevremizde gıdalara yönelik kaygılar sürekli bir şekilde dile getirilmektedir ve neleri nasıl tüketmemiz gerektiğine dair bir belirsizliğin olduğu sürekli olarak vurgulanmaktadır (İzci, 2019). Elbette bu korku ve kaygılar sadece gıdalara yönelik olmamaktadır. Diğer birçok alanda da bu güven ve güvensizlik sorunları mevcuttur. “Sosyal, kültürel, ekonomik diğer birçok değişikliklerden dolayı toplumsal yaşamımızda risk ve belirsizliklerin artmış olduğunu söylemek mümkündür” (Delibaş, 2017:183).

Bu çalışmada, bu tartışmalar ekseninde bireylerin hem gıdalara hem de gıdalara yönelik kurulan kurumlara bakışı, medyanın tüketim üzerindeki etkilerine, genel güvenlerinin ve güvensizliklerinin hangi alanlarda yoğunlaştığı nicel araştırma yöntemi ile araştırılarak bu alanların neler olduğu tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye literatüründe gıda, gıda güvenesi alanı üzerine yapılmış olan birçok çalışma bulunmasına karşın, gıda tartışmaları ve tüketim alışkanlıkları üzerine yapılan söylemlerden hareketle gıdalara yönelik güven ve kaygıların sosyolojik bir çalışması sınırlı sayıda olduğu için yapılacak olan çalışma bu alan üzerinde farklı çalışmaların geliştirilmesine ve örnek olması adına yararlı olacağı düşünülmektedir.

Günümüz dünyasının tüketim algısının değişiminin asıl nedenlerinden biri olan “söylemler” üzerinden ele alınması, tüketiciyi hangi noktalarda etkilediğinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Hayatın her alanına yönelik olan korku ve risklerin tüketim ve tüketici üzerindeki etkilerinin sosyal açıdan belirlenmesi toplumun bu yöndeki algılarının değiştirilmesine de çözüm üretebileceği düşünülmektedir.

Aynı zamanda gıdalara yönelik olan risk ve korkuların sosyo-kültürel nedenlerini anlayabilmek için hem gıda üreticileri hem de devlet politikalarının düzenlenmesinde yararlanabilmeleri açısından bu çalışma büyük önem arz etmektedir. Hangi gıdalara yönelik

korkuların olduğu ve bu hassasiyetlerin giderilmesi açısından hayati bir önem taşıyan besinlerin, sosyolojik açıdan incelenmesi bu alana büyük katkı sağlayacaktır.

2.3. Araştırmanın Soruları

Son dönemlerde gıdalara yönelik artan güvensizlik ve uzmanların gıdalar üzerine yaptığı farklı açıklamalar toplumsal hayatı etkisi altına alarak gıdalara yönelik bir korku halinin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu noktada risk toplumu ile beraber güven artık yerini risk ve kaygılara bırakmıştır. Bu çalışmada da risk ve kaygıların her alana yayılması sonucunda gıda tüketimini bu süreçten hangi açılardan etkilediği belirli sorular aracılığıyla incelenmeye çalışılmıştır. Bu sorular aşağıda sunulmuştur:

- 1) Hangi gıdalarda daha fazla yoğunluk kazanmakta?
- 2) Gıdalara yönelik korku ve kaygıların sosyal, ekonomik, kültürel değişkenlikleri var mıdır?
- 3) Sosyo-ekonomik ve bölgesel olarak farklılık gösteriyor mu?
- 4) Gıdalara yönelik güvensizliğin sebeplerinin neler olduğu?
- 5) İnsanların bunları nerden, nasıl duyduğu ve sosyal medyanın bu noktadaki rolü nedir?
- 6) Genel güvensizliklerinin neler olduğu?

2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni olarak Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Denizli, Muğla ve Aydın illeri seçilmiştir ve her ilin sosyo-ekonomik yapısı göz önünde bulundurularak alt, orta ve üst olmak üzere 4-6 farklı mahalle arasında örneklem seçilmiştir. İllerdeki örneklemelerin seçimi sırasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde uzun yıllardır yaşayan Demirören Haber Ajansı Bölge Sorumlusu Hasan Kırmızıtaş ile ve şehirlerde ikamet eden kişilerle görüşmeler yapılmıştır ve kentlerin mahallelerine yönelik olan gözlemlerinden faydalanılarak örneklem belirlenmiştir. Aydın ve Muğla illeri için bu şehirlerde ikamet eden, şehrin dinamiklerine dair bilgi sahibi olduğunu düşündüğümüz kişilerle görüşülmüştür ve örneklem belirlenmiştir. Denizli ili içinse şehirde sosyal çalışmacı olarak görev yapan ve Denizli ili için saha deneyimi oldukça fazla olan Aile ve Sosyal Destek Personeli (ASDEP) Nursel Aktaş ile görüşme yapılarak örneklem belirlenmiştir.

Genel olarak her ilin ayrı ayrı sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerine göre bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgiler ışığında birbirinden farklı sosyo-ekonomik ve kültürel olarak farklı

özelliklere sahip mahalleler seçilmiştir. Anket sorularından hareketle hem sanayi bakımından gelişmiş olan iller hem de tarım için önemli olan şehirler olmasına dikkat edilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda Gaziantep ili için Yazıcık Mahallesi, Gazikent Mahallesi, Karataş Mahallesi ve Çıksorut Mahallesi, Mardin ili için Saraçoğlu Mahallesi Teker Mahallesi ve Savurkapı Mahallesi, Muğla ili için Muhlisittin Mahallesi Emirbeyazıt Mahallesi Denizli ili için Muratdede Mahallesi, Sevindik Mahallesi, Kınıklı Mahallesi, Gerzele Mahallesi ve Aydın ili için Girne Mahallesi, Osman Yozgatlı Mahallesi, Mimar Sinan Mahallesi, seçilmiştir.

2.5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği

“Bir veri toplama aracı olarak anket, katılımcıların belirli bir konuda düşünce, tutum ve davranışlarını daha önce belirlenmiş bir sırada ve yapıda oluşturulmuş sorulara dayalı olarak elde etmeyi sağlamaktadır. Anket en fazla kullanılan veri toplama aracı olma özelliğine sahiptir” (Gürbüz ve Şahin, 2018:175).

Bu çalışmada anket tekniğinin tercih edilmesinin sebebi ise daha fazla kişiye ulaşarak gıdalara yönelik ve genel güven konularına ilişkin daha fazla sayıda soru sorabilmek ve niceliksel bir değere sahip olan veriler toplamaktır. Bu bağlamdan hareketle uygulanan anket tekniğinde bireylerin ekonomik gelirleri ile bağlantılı olarak tükettikleri gıdalara yönelik kaygılarının ne düzeyde olduğunu anlamak için kapalı uçlu sorular ve likert tipi sorular sorulmuştur. Aynı zamanda 2 tane gıda ve gıda risklerine yönelik açık uçlu soru sorulmuştur. Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Denizli, Muğla ve Aydın illerinde olmak üzere toplamda 6 ilde gerçekleştirilen bu çalışmada anket tekniği kullanılmıştır ve anket sayıları illerin nüfus sayısına göre değişiklik göstermiştir ve toplamda 973 anket uygulanmıştır. Araştırmada anket uygulanacak olan kişiler 18 yaş üstü ve kadın-erkek dağılımı eşit olması, sosyo- ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyleri birbirinden farklılık göstermesi dikkate alınarak yapılmıştır.

Saha çalışması 2019 yılı Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz ayları içerisinde bizzat her ille tek tek gidilerek elde edilmiştir. Saha çalışmasının sonucunda elde edilen veriler, verilerin girişi IBM SPSS Statics 22.0 veri analizi programı ile yapılmıştır.

2.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Riskler ve bu risklerin gıda tüketimine olan yansımalarının neler olduğunu inceleyen bu araştırmanın kapsamı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Ege Bölgesinde bulunan toplam 6 il ile sınırlanmaktadır. Çalışmanın bu bölgeler ile sınırlanmasının nedeni bölgelerin beslenmede tükettikleri gıdaların farklılıkları üzerinedir. Aydın ve Gaziantep illerinin seçilmesinde önemli bir faktör proje araştırmacısının bu iki ili de yakından tanıyıyor olması olmuştur.

Bu çerçevede araştırmanın en önemli sınırlılığı olarak özellikle Mardin ve Şanlıurfa illerinde dil problemi yaşanmıştır ve anket uygulama esnasında birçok soruyu Kürtçe bazen de Arapça dillerine çevirmek gerekmiştir. Özellikle hiç Türkçe bilmeyen kadınlarla yapılan görüşmeler hem zaman açısından hem de araştırmacı açısından zorlayıcı olmuştur. Bazı illere dair mekânsal bilgiler sınırlı olduğu için istenilen mahallelere gitmek zaman bakımından bir sınırlılık yaratmıştır. Aynı zamanda evren olarak seçilen illerin birbirine olan uzaklığı saha çalışması esnasında hem maddi hem de manevi olarak uzun ve yorucu bir süreç olmuştur.

Araştırmanın bir diğer sınırlayıcı olan tarafı ise çalışılan konunun güven olmasına rağmen anket görüşmesi yapılmak istenilen kişilerin korku ile yaklaşması ve anket yapılmasına kaygı ile tepki vermeleridir.

Ayrıca araştırmanın sorunsallarına yönelik olarak seçilmiş olan nicel teknik ile nitel veriler dışarıda bırakılmıştır ve buda çalışmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır.

3. BÖLÜM

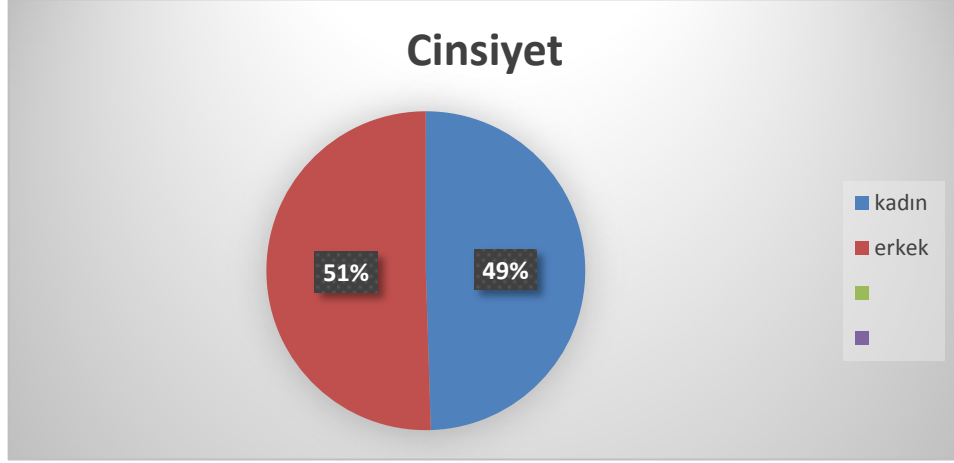
3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın bu bölümünde saha bulgularına dair nicel araştırma kapsamında araştırmaya katılan kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, mesleki durumu ve sosyo-ekonomik geliri ve bu gelire yönelik algısı, aylık geliri ve geçim durumlarına yönelik bilgileri yer almaktadır. Burada elde edilen bilgiler araştırmanın amacına ulaşması bakımından gıdalara yönelik risk algısı ve genel güven ve risk algılarının analiz edilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

İlk olarak araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerini değerlendirmek katılımcıların genel profillerini tespit etmek ve katılımcılar arasında farklılıkları görmek bakımından faydalı olacaktır. Fakat daha da önemlisi bu veriler bize katılımcıların sosyo-ekonomik özellikleri ile gıdaya yönelik güven veya korku üzerinde veya genel korkulara ilişkin verdikleri cevaplarda değişip değişmediğini incelemek için sunacağı imkandır.

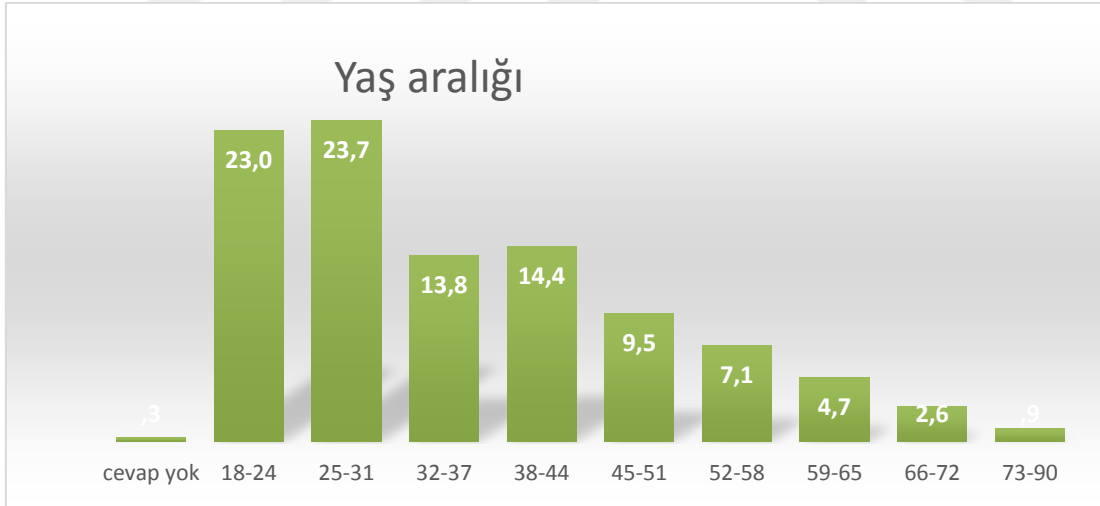
Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Denizli, Muğla ve Aydın illerinde yapılan anket çalışmasında katılımcılara sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla yaş, cinsiyet, yaşadığı il, eğitim durumu, mesleği, aylık geliri, hanesinin aylık geliri, kendisini hangi sosyo-ekonomik sınıfa ait hissettiği vb. konularda çeşitli sorular yöneltilmiştir. 6 ilde uyguladığımız anket sonuçlarını değerlendirmek gerekirse Tablo 3.1.'de görüldüğü üzere toplam örneklem kümesini oluşturan cinsiyet dağılımında araştırmaya katılanların %49,5 'i (482 kişi) kadınlardan, %50,5'i (491 kişi) erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 3.1: Cinsiyet Dağılımı

Toplam örnekleme katılanların yaş aralığına bakıldığında ise %23'ü 18-24 yaş aralığında, %23,7'si 25-31 yaş aralığında, %13,8'i 32-37 yaş aralığında, %14,4'ü 38-44 yaş aralığında, %9,5'i 45-51 yaş aralığında, %7,1'i 52-58 yaş aralığında, %4,7'si 59-65 yaş aralığında, %2,6'sı 66-72 yaş aralığında ve %0,9'u 73-90 yaş aralığındadır.

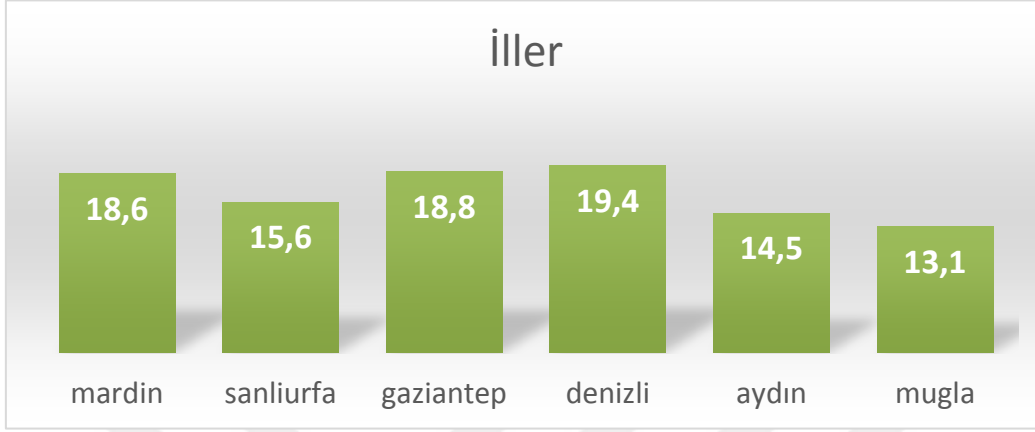
Tablo 3.2: Araştırmaya Katılanların Yaş Dağılımı

Araştırma kapsamında evren olarak toplamda 6 il seçilmiştir ve bu iller sanayi ve tarım üretimi göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Bu kapsamda Güneydoğu Anadolu Bölgesinden Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illeri seçilirken, Ege Bölgesinden Muğla, Denizli ve Aydın illeri seçilmiştir. Örneklemin %18,6 'sını Mardin ili, %15,6'sını Şanlıurfa ili,

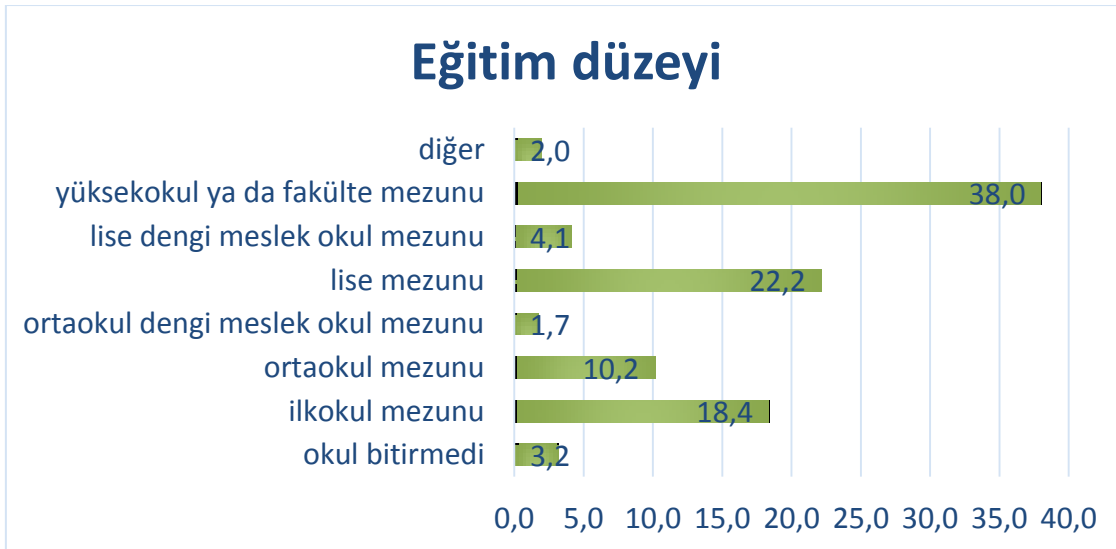
%18,8'ini Gaziantep ili, %19,4'ünü Denizli ili, %14,5'ini Aydın ili, %13,1'ini Muğla ili oluşturmaktadır.

Tablo 3.3: İller

Eğitim düzeyi yapılan çalışma açısından önemlidir. Tablo 3.4'de de görüldüğü üzere katılımcıların büyük bir çoğunluğunu yüksekokul veya fakülte mezunları oluşturmaktadır. %3,2'si herhangi bir okul bitirmedi, %18,4'ü ilkokul mezunu, %11,9'u ortaokul mezunu, %26,3'ü lise mezunu, %38'i yüksekokul ya da fakülte mezunu ve %2'lik bir kısımda diğer olarak sonuçlanmıştır.

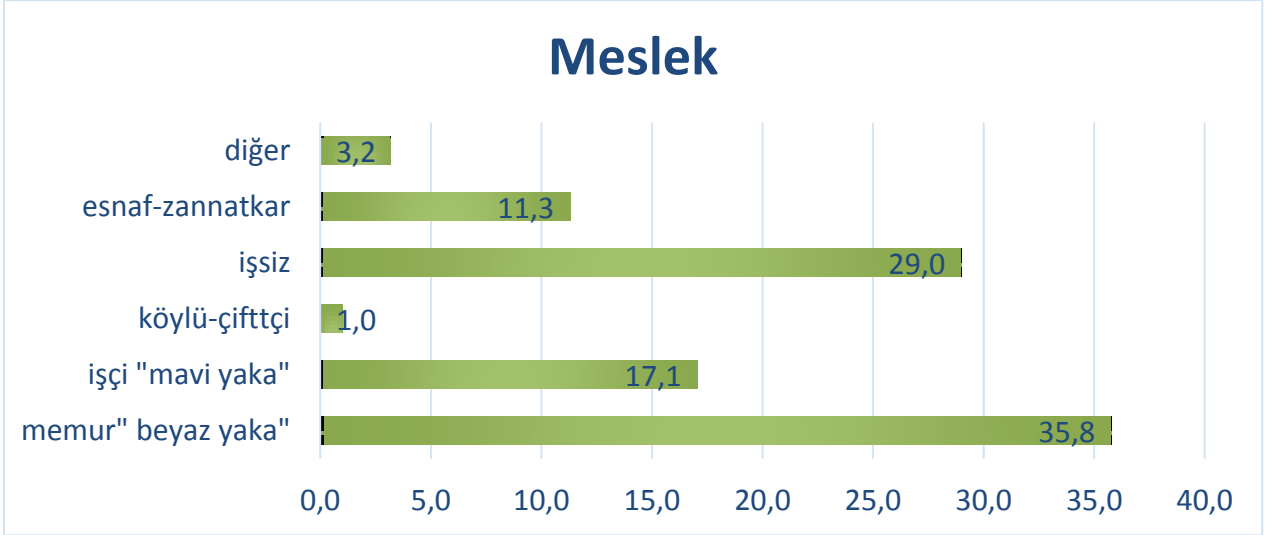
Tablo 3.4: Eğitim Düzeyi

Katılımcıların meslek grupları incelendiği zaman %35,8'i memur 'beyaz yaka', %17,1'i işçi 'mavi yaka', %1'i köylü- çiftçi, %29'u işsiz, %11,3'ü esnaf-zanaatkar, %3,1'i ise

diğer meslek gruplarından oluşmaktadır. Burada belirtilmesi gereken bir husus da ev kadınlarının işsiz olarak girilmiş olmasıdır.

Tablo 3.5: Meslek Grubu

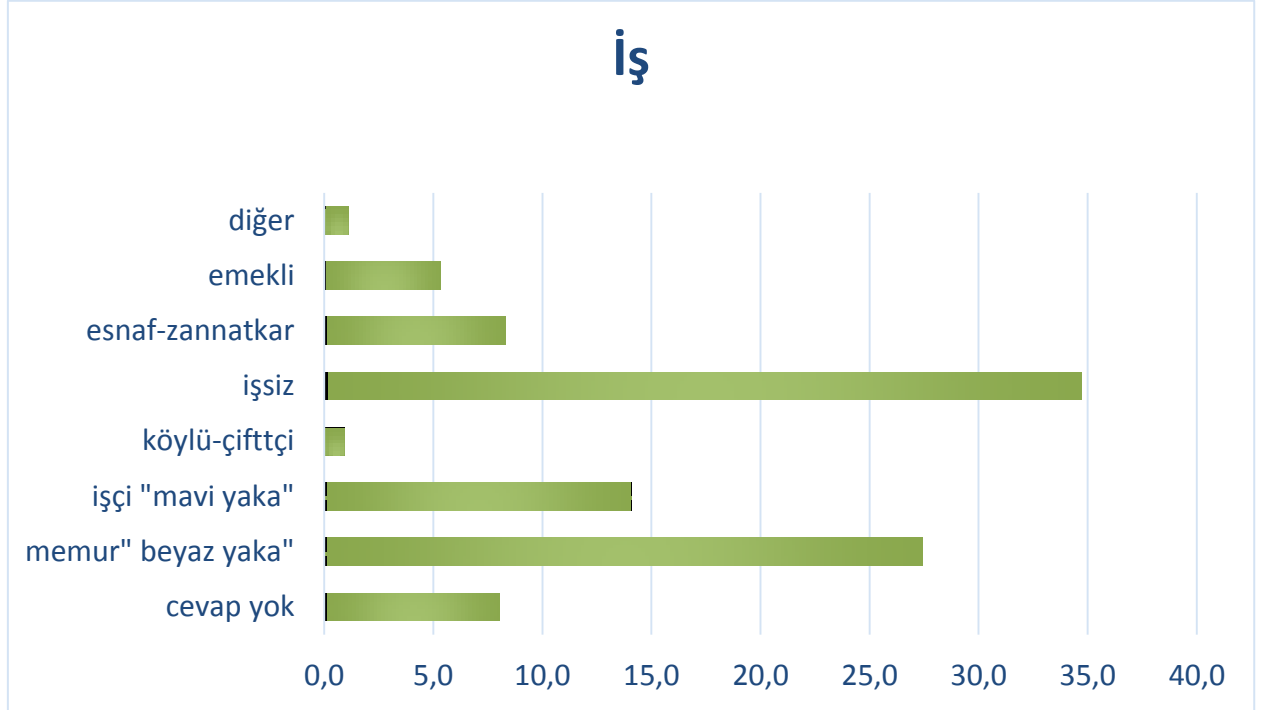
Araştırmamıza katılan katılımcıların istihdam durumlarına baktığımız zaman, saha çalışması döneminde herhangi bir işte çalıştığını veya gelir getirici bir kazançta sahip olan katılımcıların oranı %49 iken, aynı şekilde saha çalışması esnasında herhangi bir işte veya gelir getirici kazançta sahip olmayanların oranı ise %49,5'lik büyük bir oranı kapsamaktadır.

Tablo 3.6: Araştırmaya katılan kişilerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığı

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	477	%49,0
Hayır	482	%49,5
Cevap yok	14	%1,4
Toplam	973	100

Araştırma kapsamında örnekleme dahil edilen kişilerin meslek grupları ile şu anda yaptıkları iş arasında farklılıklar mevcuttur. Ne işle meşgul oldukları incelendiğinde ise %27,4'ü Memur 'beyaz yaka', %14,1'i işçi 'mavi yaka', %9'u köylü-çiftçi, %34,7'si işsiz, %8,3'ü esnaf-zanaatkar, %5,3'ü emeklidir. Asıl mesleği beyaz yaka statüsünde olmasına rağmen birçok katılımcı farklı alanlarda çalışmaktadır veya yüksek oranda işsizlik söz konusudur. Çalışma ve meslek durumları gıdalara erişim için önemli olduğu kadar genel dünya görüşü ve gelecek kaygısı üzerinde de etki etmektedir.

Tablo 3.7: Ne İş Yapıyorsunuz

Araştırmamıza katılan katılımcıların sahip oldukları sermaye biçimlerini, çalışma alanlarını ve mesleklerini öğrenmek, araştırmanın yapıldığı tarihler içerisinde herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarını incelemek katılımcıların gıdalara erişim konusunda ekonomik gelirlerinin bu riskleri ne düzeyde etkilediğini incelemek açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda genel güven ve gelecek dünya algısı da ekonomik gelir temelinde ele alınabilir. Bu bağlamda araştırmamıza katılan katılımcıların ekonomik gelir düzeylerinin oranı Tablo 3.8’de görüldüğü gibi örneklemin hiçbir gelire sahip olmayanların oranı %2 ‘si, 0-1000 TL arasında olanların oranı %7,7’si, asgari ücrete sahip olanların oranı %19,1’i, 2020-3021 TL arasında olanların oranı %16,1’i, 3022-4000 TL arasında olanların oranı % 16,6’sı, 4001-6000 TL arasında olanların oranı %15,6’sı, 6001-8000 TL arasında olanların oranı %9,9’u, 8001-10000 TL arasında olanların oranı %6,4’ü, 10001-15000 TL arasında olanların oranı %5,3’ü ve 15001 ve üzeri olanların oranı ise %1,2 ‘lik bir kısmı oluşturmaktadır.

Tablo 3.8: Aile Gelir Durumu

	Sayı	Yüzde
Gelirim yok	21	%2,2
0-1000	75	%7,7
Asgari Ücret	186	%19,1
2021-3021	157	%16,1
3022-4000	162	%16,6
4001-6000	152	%15,6
6001-8000	96	%9,9
8001-10000	62	%6,4
10001-15000	52	%5,3
15000 ve üzeri	10	%1,0
Toplam	973	%100,0

Örnekleme katılan kişilerin kendilerini hangi sosyo-ekonomik gelir grubuna dahil olarak hissettiklerine ilişkin olan veriler ise şu şekildedir: %20,5'i alt, %21,2'si orta-alt, %49,7'si orta, %6,8'i orta-üst, %1,4'ü ise üst sınıfa ait sosyo-ekonomik gelir algısına sahiptirler.

Tablo 3.9: Sosyo-Ekonomik Gelir Algısı

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Alt	199	%20,5
Orta-alt	206	%21,2
Orta	484	%49,7
Orta-üst	66	%6,8
Üst	14	%1,4
Toplam	973	100,0

Araştırmaya katılan katılımcılara kendilerinin ve ailelerinin geçim durumu sorulduğunda ise çok rahat geçiniriz diyenlerin oranı %4, rahat geçiniriz diyenlerin oranı %18,6, idare eder diyenlerin oranı %49,5, zor geçiniyoruz diyenlerin oranı %19,9 ve çok zor geçiniyoruz diyenlerin oranı ise %7,9'dur. Geçim durumuna yönelik sorulan bu soruya alınan

cevaplarda daha çok katılımcıların sosyo-ekonomik geçim koşullarını göz önünde bulundurmasından ziyade daha çok geleneksel anlamda herhangi bir gelire sahip olmanın bile ‘idare eder’ seçeneğine karşılık geldiğini çalışma esnasında birçok defa gözlenmiştir.

Tablo 3.10: Sizin ve Ailenizin Geçim Durumu

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Çok rahat geçiniriz	39	%4,0
Rahat geçiniriz	181	% 18,6
İdare eder	482	%49,5
Zor geçiniyoruz	194	% 19,9
Çok zor geçiniyoruz	77	%7,9
Toplam	973	% 100

Çalışmamızın gıdalara ilişkin genel algılar bölümünde gıdaların ve gıda tüketimine yönelik güvenin genel bir analizi yapılmaya çalışılmıştır ve bu doğrultuda sorular sorulmuştur. İlk olarak katılımcılara ‘yemek yerken ya da gıdalar hakkında düşündüklerinde akıllarına ne tür risklerin geçtiği’ açık uçlu soru olarak sorulmuştur ve katılımcılardan bu konu hakkında daha fazla ve farklı cevaplar alınması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda katılımcıların %23’ü Gdo, %21,9’u hormon, %9,4’ü hastalık, %11,1’i katkı maddeleri, %3,4’ü zehirlenme, %3,2’si tarihi geçmiş gıdalar, %10,6’sı endişe ve kaygı, %4,5 ‘i herhangi bir korkusu olmadığını belirtirken %11,1’i aklına bir şey gelmediği cevabını vermiştir. Burada asıl dikkat edilmesi gereken nokta aklınıza ne tür endişe geliyor diye sorduğumuzda ortalama %85 gibi bir oranın gıdalara yönelik olumsuz cevapları dikkat çekmektedir ve sadece ortalama %15’lik bir oran ile herhangi bir korkusunun olmadığı veya aklına bir şey gelmediği belirtilmiştir. Buda aslında katılımcıların en temel fizyolojik ihtiyacı olan gıdalara karşı bir kaygı içerisinde olduğunu bir göstergesidir.

Tablo 3.11: Gıdalar hakkında düşündüğünüzde aklınıza ne tür olumsuzluklar gelir

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Gdo	224	%23
Hormon	213	%21,9
Hastalık	91	%9,4
Katkı Maddeleri	108	%11,1
Zehirlenme	33	%3,4
Tarihi Geçmiş	31	%3,2
Endişe ve Kaygı	103	%10,6
Herhangi bir korkum yok	44	%4,5
Aklıma bir şey gelmiyor	108	%11,1
Diğer	18	%1,8
Toplam	973	100

Katılımcılara ‘son zamanlarda tükettiğiniz gıdaları ne ölçüde güvenilir tüketirsiniz’ diye sorduğumuz soruda %3,6’sı çok güvenirim, %18,9 ‘u güvenirim, %24,4 ‘ü kararsız, %37,6 ‘sı güvenmem ve %14,8 ‘i hiç güvenmem şeklinde cevap vermiştir. Yani katılımcıların ortalama %52’si tükettiği gıdalara güvenmezken sadece %22’ tükettiği gıdalara güvendiğini belirtmiştir. Burada dikkat çeken bir diğer nokta ise %24,4’lük gibi büyük bir oranında kararsız olmasıdır.

Tablo 3.12: Son zamanlarda tükettiğiniz gıdaları ne ölçüde güvenilir tüketirsiniz

Tablo 3.13: Cinsiyet ve güvenilir tüketme arasındaki ilişki

	ne ölçüde güvenilir tüketirsiniz						Total
	cevap yok	çok güvenirim	güvenirim	kararsız	güvenmem	hiç güvenmem	
Cinsiyeti Kadın	0,4 %	3,1%	19,3%	25,9%	38,4%	12,9%	100,0%
Erkek	1,0 %	4,1%	18,5%	22,8%	36,9%	16,7%	100,0%
Total	0,7 %	3,6%	18,9%	24,4%	37,6%	14,8%	100,0%

Erkek katılımcı sayısı kadınlardan daha fazla olmasına karşın, kadınlar çok az bir oranla güvenilir gıda tüketimine karşı erkeklerden daha kaygılılardır. Aynı zamanda az oranda

olsa dahi kararsız olma durumu kadınlarda daha fazladır. Fakat yine de toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlarda gıdalara yönelik güvensizlik algısının daha yüksek olması gözlenememiştir.

Peki bu korkularınızın, güvensizliğinizin oluşum nedeni nedir diye sorduğumuz zaman ise katılımcıların %7,1'i herhangi bir cevabı olmadığını, % 27,3'ü çelişen uzman açıklamaları, %25,3'ü televizyon, gazete ve radyo haberleri, %20,2'si aile, çevre ve arkadaş ortamından edinilen bilgi, %14,8'i sosyal medyadan edinilen bilgi ve %5,2'lik bir kısım ise diğer seçeneğiyle en fazla kendi araştırmaların sonucu cevabını vermiştir. Ayrıca %7,1'lik cevabım yok olan katılımcılar büyük bir oranı gıdalara güvendiğini belirtmiştir. Bu nedenle gıdalar hakkında korkularının oluşmasını tetikleyecek bir durum söz konusu değildir.

Tablo 3.14: gıdalara yönelik korkularınızın oluşum nedeni

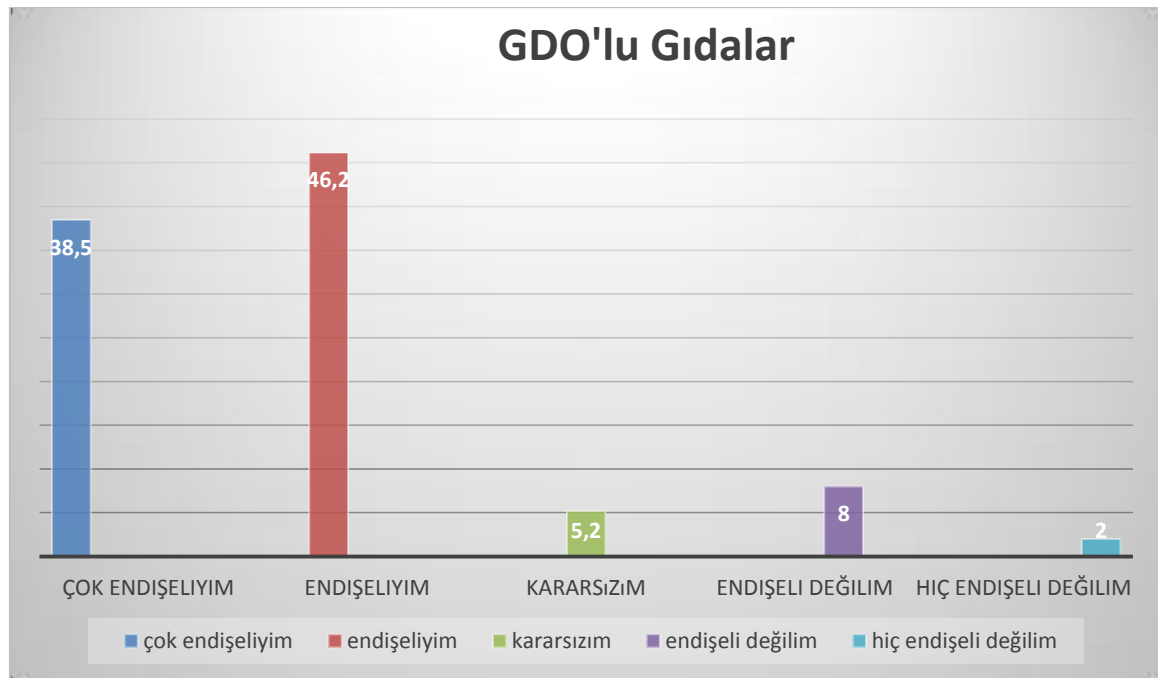
	Sayı	Yüzde
Cevap yok	69	%7,1
Çelişen uzman açıklamaları	266	%27,3
Televizyon, gazete ve radyo haberleri	246	%25,3
Aile, çevre ve arkadaş ortamından edinilen bilgi	197	%20,2
Sosyal medyadan edinilen bilgi	144	%14,8
Diğer	51	%5,2
Toplam	973	%100

Katılımcılara en çok hangi gıdalara yönelik korkularının olduğunu veya hangilerine daha fazla güvendiklerini sormak için bazı temel besin maddeleri seçtik ve bu maddelere yönelik risklerin somut riskler ve soyut riskler olmasına ve buna ek olarak farklı tarihlerde gündeme gelen ve o dönem içerisinde tüketiminde ciddi oranda düşüslere neden olan gıda maddelerine de yer vererek soruları yönelttik. İlk olarak katılımcılara 'deli dana hastalığı ya da şarbonlu etler hakkındaki endişelerini sorduk ve katılımcıların %18,5'i çok endişeliyim, %39,2'si ise endişeliyim cevabını verirken, katılımcıların %21,3'ü endişeli değilim, %7,3'ü hiç endişeli değilim ve %13,3'ü kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakılacak olursa katılımcıların %53,6'sı deli dana hastalığı ya da şarbonlu etler hakkında endişeli olduğunu belirtirken, %27,8'i ise endişeli olmadığını belirtmiştir. Özellikle 2018 yılından ülkede çıkan şarbon haberleri dolayısıyla bireyler kırmızı et tüketiminde ciddi endişeler

yaşamıştır ve bu dönemde et tüketiminde düşüşler meydana gelmiştir. Buluz bu süreci “ Şarbon tehlikesi ile karşı karşıya kaldığımız günden bugüne et tüketiminde büyük oranda azalma olduğu buna kurban etlerinin de eklenmesi ile kasapların et satamaz duruma geldiği de belirtiliyor. Tavuk eti tüketiminde ise artışlar yaşanıyor.” (Buluz, 2019) şeklinde açıklarken Türk Tabipler Birliği ise “ Aslında son dönemde yaşadığımız bu olay bile tek başına ülkemizde gıda güvenliği krizi yaşandığını; sorunun günden güne giderek büyüyen halk sağlığı sorunu haline geldiğini göstermektedir. İnsanlarımızın tükettiği etten sebze ye kadar tüm gıda maddeleri biyolojik, kimyasal, fiziksel her türlü gıda riskine açıktır ve insanlarımızın sağlığı bu anlamda tehdit altındadır.” (Cumhuriyet Gazetesi, 2019) açıklamasında bulunmuştur.

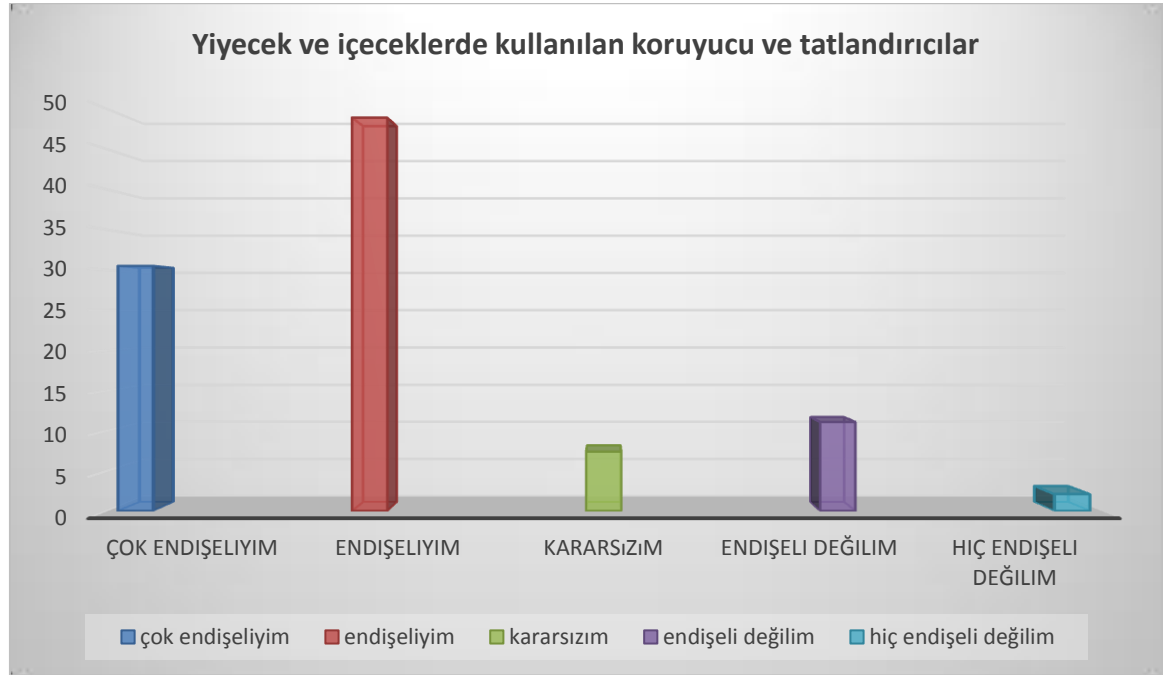
Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru olan GDO’lu gıdalar hakkındaki soruda ise %38,5’lik bir oran GDO hakkında çok endişeliyim, % 46,2’si inse endişeliyim derken, %8 oranında katılımcı endişeli değilim, %2 oranı hiç endişeli değilim ve %5,2 oranında katılımcı ise kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakılacak olursa katılımcıların %84,7’si endişeliyim cevabını verirken % 10’luk oranına sahip katılımcılar ise GDO hakkından endişeli olmadığını belirtmiştir. Sorduğumuz diğer sorular sonucunda da katılımcıların en çok endişe duydukları gıdanın başında GDO’lu ürünler gelmektedir.

Tablo 3.15: GDO’lu gıdalar

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru yiyecek ve içeceklere karşı alerjik reaksiyonunun olması olmuştur. Katılımcıların %13,3'ü çok endişeliyim, %31,4'ü endişeliyim cevabını verirken, katılımcıların %35,4'ü endişeli değilim, %6,9'u hiç endişeli değilim ve %13,1'i kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak baktığımızda katılımcıların %44,7'si endişe duyarken, % 42,3'ü endişeli olmadığını belirtmiştir. Bir diğer soru olan yiyecek ve içekte kullanılan koruyucular ve tatlandırıcılar sorusuna katılımcıların % 30,5'i çok endişeliyim, %48,9'u endişeliyim cevabını verirken, katılımcıların %11,1'i endişeli değilim, %2,1'i hiç endişeli değilim ve % 7,4'ü ise kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak %79,4 oranında katılımcı yüksek oranda endişeli olduğunu belirtirken, % 12,2 oranında katılımcı ise endişeli olmadığını belirtmiştir.

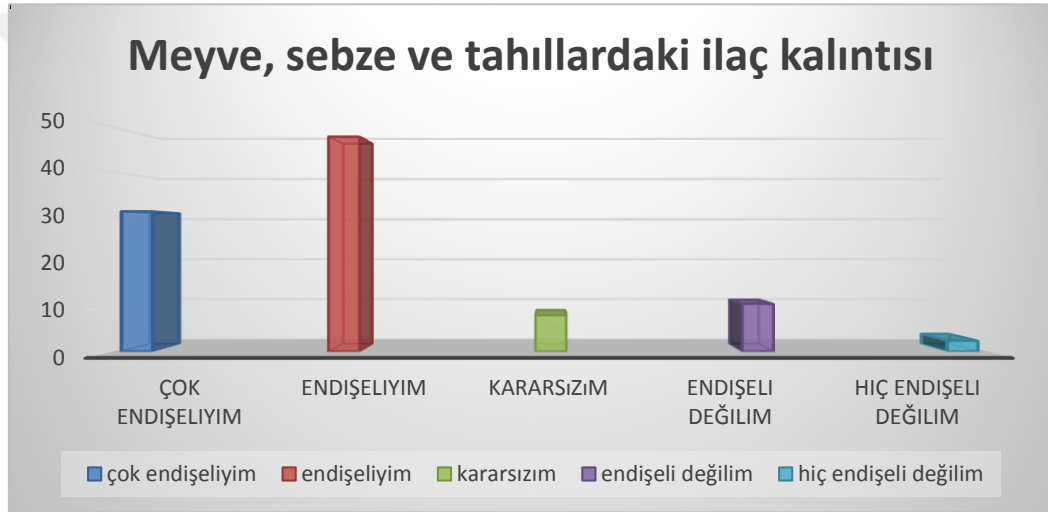
Tablo 3.16: Yiyecek ve içeceklerde kullanılan koruyucular ve tatlandırıcılar

Bir diğer soruyu tüketimini neredeyse herkesin her gün gerçekleştirdiği yumurta ve peynir üzerinden sorduk katılımcılara yumurta veya peynirdeki bakterilerden kaynaklanan zehirlenmelere karşı endişe durumlarını sorduk ve katılımcıların % 18,9'u çok endişeliyim, %36,7'si endişeliyim cevabını verirken, % 26,6'sı endişeli değilim, %4,9'u hiç endişeli değilim ve %12,8'i ise kararsızım cevabını vermiştir. Verilen cevapların ortalaması alınacak olursa katılımcıların % 31,5'i endişeli olmadığını belirtirken, 55,6'sı ise yumurta ve peynirdeki bakterilerden kaynaklanan zehirlenmelere karşı endişeli olduğu cevabını vermiştir.

GDO'lu ürünler kadar gündemi meşgul eden bir diğer sorun ise meyve, sebze ve tahıllardaki ilaç kalıntıları olmuştur. Katılımcılara yönelttiğimiz meyve, sebze veya tahıllardaki ilaç kalıntısına karşı endişe durumuna % 31,2 oranı ile çok endişeliyim, %47,7 oranı ile endişeliyim cevabını verirken, %10,6 endişeli değilim, %2,4'ü hiç endişeli değilim ve %8,1'i kararsızım cevabını vermiştir. Özellikle meyve ve sebzelere yönelik medyada çok zaman yer alan zehirlenme haberleri bireyleri bunların tüketimi konusunda endişelendirmiştir ve tüketmeden önce neler yapılabilir sorusu üzerinde çeşit çeşit yöntemler bulmaya yöneltmiştir.

Tablo 3.17: Meyve, sebze ve tahıllardaki ilaç kalıntısı

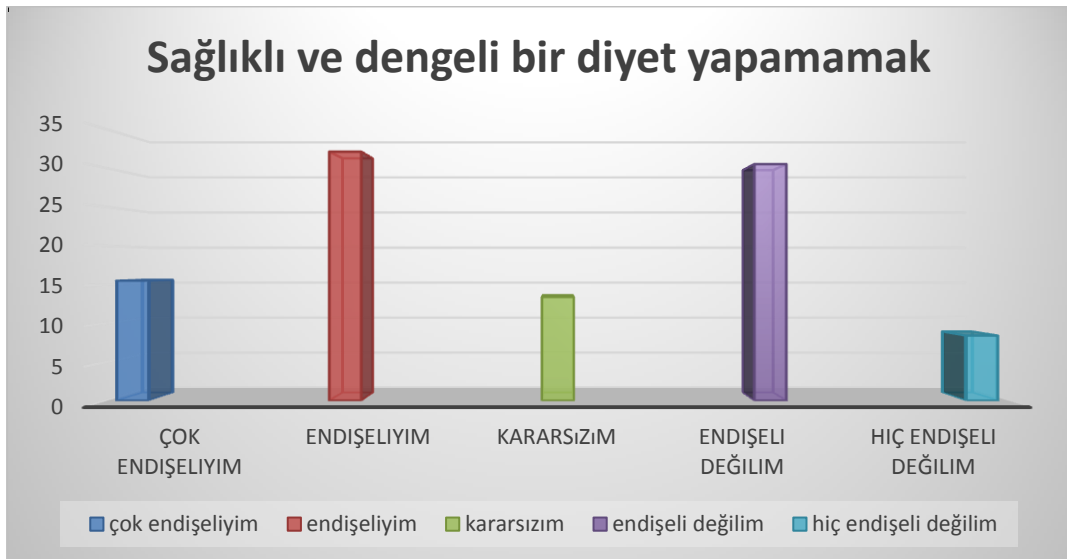
Tavuk veya kırmızı ette bulunan antibiyotik ya da hormonlarda diğer birçok besin maddesi gibi katılımcılar üzerinden gözlendiği üzere büyük endişe uyandırmaktadır. Katılımcıların % 33,8'i çok endişeliyim, %45,3'ü ise endişeliyim cevabını verirken, sadece % 10,8'i endişeli değilim, %1,7'si hiç endişeli değilim ve % 8,3'ü kararsızım yanıtını vermiştir. Katılımcıların verdiği cevaplardan hareketle bölge bazında farklılık gösteren tek soru ise balıklarda bulunan civa, ağır metal kalıntısına yönelik endişelerde olmuştur. Katılımcıların bu soru hakkındaki cevapları ise şu şekildedir: %22,1'i çok endişeliyim, %34,7 endişeliyim cevabını verirken, %24,6'sı endişeli değilim, %5,7'si hiç endişeli değilim ve %12,9'u ise kararsızım cevabını vermiştir. Bu soruda endişeli değilim oranının diğer sorulara kıyasla daha yüksek çıkmasının asıl nedeni ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun verdiği cevaplardır. Ege Bölgesinde balık tüketimine yönelik endişe daha fazla iken Güneydoğu Anadolu Bölgesinden daha az olmasının nedeni

beslenme ve tüketim kültürlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Buda bize göstermektedir ki katılımcılar daha fazla tükettiği gıdaya yönelik daha fazla endişe duymaktadır.

Direk gıdalar üzerinden oluşabilecek risklerin yanı sıra gıda maddelerinin saklanma olanaklarına yönelik oluşabilecek tehlikeleri de analiz etmek için katılımcılara aynı zamanda plastikleri gıdalara verebileceği zararlar üzerinden de soru yönelterek endişe düzeylerini ölçmeyi hedefledik. Bu nedenle 'plastiklerde bulunan zararlı maddelerin gıdalara bulaşması' sorusunu sorduk ve katılımcıların % 34'ü çok endişeliyim, %46,8'i endişeliyim cevabını verirken, %8,8'i endişeli değilim, %2,6'sı hiç endişeli değilim ve %7,8'i kararsızım cevabını vermiştir. Bu oran da bize göstermektedir ki, katılımcılar sadece gıdaların bizzat kendisine dair bir endişe duymamakta, bunun yanında gıdaların saklanma biçimlerine yönelik bir endişeye sahiptir.

Beslenmenin yanı sıra katılımcılara sağlıklı ve dengeli bir diyet yapamamaya dair endişelerini sorduk ve katılımcıların % 15,5'i çok endişeliyim, %32,1'i endişeliyim cevabını verirken, %30,5'i endişeli değilim, %8,4'ü hiç endişeli değilim ve %13,5'i ise kararsızım cevabını vermiştir. Verilen cevapların ortalamasına bakılacak olursa, katılımcıların % 47,6'sı endişeliyim cevabını verirken, % 38,9'u ise endişeli değilim cevabını vermiştir.

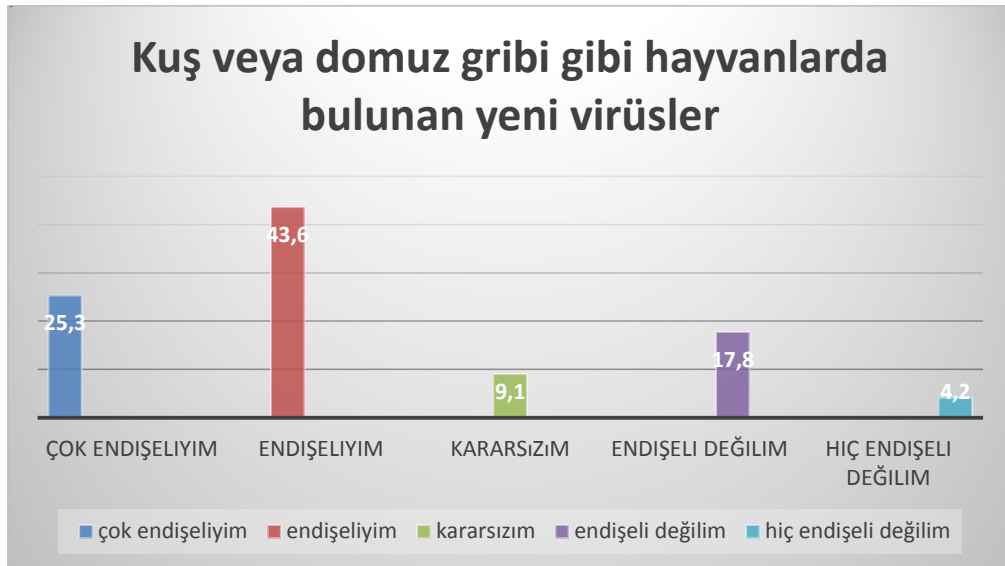
Tablo 3.18:Sağlıklı ve dengeli bir diyet yapamamak

Diyabet (şeker hastalığı), kalp veya karaciğer problemleri gibi diyetle ilgili bir hastalığa yakalanma sorusuna katılımcıların %25,5'i çok endişeliyim, %38,3'ü endişeliyim cevabını verirken, %22,2'si endişeli değilim, % 4,9'u endişeliyim ve % 9'u kararsızım cevabını vermiştir. Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında ise katılımcıların % 63,8'i endişeli olduğunu belirtirken, % 27,1'i ise endişeli olmadığını belirtmiştir. Kilo alma konusundaki endişelerine ise katılımcıların %23,3'ü çok endişeliyim, %31,4'ü endişeliyim cevabını verirken, %26,8'i endişeli değilim, %11,3'ü hiç endişeli değilim ve %7,1'i kararsızım cevabını vermiştir. Yani katılımcıların %54,7'si kilo almak konusunda endişe duyarken, %38,1'i endişeli olmadığını belirtmiştir.

Kuş veya domuz gribi gibi hayvanlarda bulunan yeni virüsler sorusu aslında gıdalara yönelik endişelerin medya tarafından ne kadar yaygınlık kazandırdığını bize göstermektedir. Katılımcıların % 25,3'ü endişeli değilim, % 43,6'sı endişeliyim, %17,8'i endişeli değilim, %4'ü hiç endişeli değilim ve % 9,1'i kararsızım cevabını vermiştir. Verilen yanıtların ortalamasına bakıldığında ise katılımcıların % 68,9'u endişeli olduğunu belirtirken, % 22'si endişeli olmadığı cevabını vermiştir.

Tablo 3.19: Kuş veya domuz gribi gibi hayvanlarda bulunan yeni virüsler

Bu bölümdeki son soru ise genel olarak yiyeceklerin kalitesi ve tazeliği üzerine olmuştur. Katılımcıların % 29,3'çok endişeliyim, % 51,9'u endişeliyim cevabını verirken, % 9,4'ü endişeli değilim, % 1,6'sı hiç endişeli değilim ve % 7,8'i kararsızım cevabını vermiştir.

Yani ortalama olarak katılımcıların % 81,2'si yiyeceklerin kalitesi ve tazeliği konusunda endiŖe duyarken, sadece % 11'i herhangi bir endiŖe duymadığını belirtmiŖtir. Bu soru da aslında yine katılımcıların gıdalara yönelik ne derece endiŖe ve kaygı duyduğunu bir ker daha göstermektedir.

Tablo 3.20:Yiyeceklerin kalitesi ve tazeliği

En son ne zaman TV, internet, radyo veya baŖka herhangi bir kiŖiden içinde bulunan kimyasal maddeler nedeniyle gıdaların güvensiz olabileceğine dair bir haber duydunuz sorusuna katılımcılardan %36,2'si son 7 gün içerisinde duydum, %27'si son 1 ay içerisinde duydum, %17,6'sı son 6 ay içerisinde duydum, %6,3' 1 aydan önce duydum, %11,8'i hiç duymadım Ŗeklinde cevap vermiŖtir.

Tablo 3.21: En son ne zaman gıdaların kimyasal maddeler nedeniyle güvensiz olabileceğini duydunuz?

	Sayı	Yüzde
Son 7 gün içerisinde	352	%36,2
Son 1 ay içerisinde	270	%27,7
Son 6 ay içerisinde	171	%17,6
1 aydan önce	61	%6,3
Hiç duymadım	115	%11,8
Toplam	973	%100

Örnekleme katılanların kimyasal maddelerden dolayı en son ne zaman bir haber duydunuz sorusunun analizinden sonra peki buyduğunuz bu haberlere ne tepki verirsiniz sorusu sorularak bu haber veya bilgilerin tüketim alışkanlıklarını nasıl etkilediği analiz edilmeye çalışılmıştır. İlk olarak kimyasal maddeler nedeniyle gıdaların güvensiz olabileceğine dair haberlere verilen tepkilerde %32,7' kalıcı olarak beslenme alışkanlığımı değiştiririm, %31,9'u sadece bir süreliğine gıdadan uzak dururum, %20,6'sı sorun hakkında endişelenirim fakat bir şey yapmam, %10,9'u görmezden gelirim ve alışkanlığımı değiştirmem olarak cevaplar vermiştir.

Tablo 3.22: Duyduğunuz habere nasıl tepki verdiniz?

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kalıcı olarak beslenme alışkanlığımı değiştiririm	318	%32,7
Sadece bir süre gıdadan uzak dururum	310	%31,9
Sorun hakkında endişelenirim fakat bir şey yapmam	200	%20,6
Görmezden gelirim ve beslenme alışkanlığı değişmem	106	%10,9
Toplam	934	%96,1

Katılımcılara gıdaların güvensiz oluşuna dair sorulan sorunun ardından aynı şekilde peki en son ne zaman TV, internet, radyo veya başka herhangi birinden belirli bir yiyeceğin

sağlığınız için kötü olabileceğini duyduunuz sorusuna ise verilen cevapların %35,6'sı son 7 gün içerisinde, %27'si son 1 ay içerisinde, %15,3'ü son 6 ay içerisinde, %8'i 1 aydan önce, %14'ü hiç duymadım şeklinde cevaplar vermiştir.

Tablo 3.23: En son ne zaman gıdaların sağlığınız için kötü olabileceğini duyduunuz?

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Son 7 gün içerisinde	346	%35,6
Son 1 ay içerisinde	263	%27
Son 6 ay içerisinde	149	%15,3
1 aydan önce	78	%8
Hiç duymadım	136	%14
Toplam	973	%100

Aynı şekilde katılımcılara sağlıkları için güvensiz olabileceğini duydukları bir habere beslenme alışkanlıklarından dolayı ne tür tepkiler verirsiniz diye sorulduğu zaman katılımcıların %34,6'sı kalıcı olarak beslenme alışkanlığını değiştiririm, %32,5'i sadece bir süre gıdadan uzak dururum, %18,6'sı sorun hakkında endişelenirim fakat hiçbir şey yapmam, %11,2'si görmezden gelirim ve beslenme alışkanlığımı değiştirmem, %1,5'i diğer, %1,5'i ise herhangi bir cevap vermemiştir.

Tablo 3.24: Duyduğunuz habere nasıl tepki verdiniz?

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kalıcı olarak beslenme alışkanlığımı değiştiririm	337	%34,6
Sadece bir süre gıdadan uzak dururum	316	%32,5
Sorun hakkında endişelenirim fakat bir şey yapmam	181	%18,6
Görmezden gelirim ve beslenme alışkanlığı değişmem	109	%11,2
Toplam	943	%96,9

Katılımcılara güvenilir gıdayı nelerin oluşturabileceğini önem sırasına göre üç madde seçerek sıralamalarını istedik ve ilk aşamada 1. sıra olarak en fazla %50,6 oranında sağlık

açısından güvenli olan gıda seçilmiştir. İkinci en çok güvenilir gıda %24,5 oranı ile organik gıda ve 3. en çok güvenilir gıdayı %13,7 oranıyla son kullanma tarihi geçmemiş gıda almıştır. İkinci aşamada en çok güvenilir gıda olarak 1. Sırada %30,6 ile son kullanma tarihi geçmemiş, ikinci sırada %20,1 ile organik gıda ve son olarak üçüncü sırada %19,5 ile sağlık açısından güvenli olan gıda seçilmiştir. Üçüncü olarak en çok güvenilir gıda olarak 1. sırada %26,7 oranında organik gıda, 2. Sırada %18,6 oranında uzmanlar tarafından önerilen gıda ve 3. Olarak 18,2 oranında son kullanma tarihi geçmemiş gıda seçilmiştir.

Tablo 3.25: Güvenilir gıda

	1.sıra		2.sıra		3.sıra	
Sağlık açısından güvenilir gıda	492	%50,6	190	%19,5	113	%11,6
Son kullanma tarihi geçmemiş olan	133	%13,7	298	%30,6	177	%18,2
İçeriği dengelenmiş gıda	10	%1	71	%7,3	79	%8,1
Uzmanlar tarafından önerilen gıda	49	%5	143	%14,7	181	%18,6
Organik gıda	238	%24,5	196	%20,1	260	%26,7
Ambalajlanmış gıda	14	%1,4	38	%3,9	69	%7,1
İşlenmiş gıda	9	%0,9	6	%0,6	44	%4,5
Toplam	945	%97,1	942	%96,7	923	%94,8

Katılımcılara sağlık ve beslenme ile ilgili televizyon programları izlediğinizde ne tür düşünceniz oluşur diye sorduğumuzda ise %19,6'sı faydalı bilgilen edindiğini belirtmiştir, %30,2'si iyice kafam karışır ve ne yiyeceğimi şaşırırım olarak belirtmiştir, %27,7'si hepsini dinlerim ancak bana uyanı uygulamam, %4,6'sı endişelenirim fakat hiçbir şey yapmam, %14,6'sı bu tür programlar izlemem olarak cevap vermiştir.

Tablo 3.26: Sağlık ve beslenmeyle ilgili televizyon programları

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Faydalı bilgiler edindiğimi düşünüyorum	191	%19,6
İyice kafam karışır ne yiyeceğimi şaşırırım	304	%31,2
Hepsini dinlerim ancak bana uyanı uygulamam	270	%27,7
Endişelenirim fakat hiçbir şey uygulamam	45	%4,6
Bu tür programlar izlemem	142	%14,6
Toplam	952	%97,7

Katılımcılara gıda riski denildiği zaman akıllarına öncelikli olarak nelerin geldiğini açık uçlu soru ile yönelttik ve öncelikli olarak %19,2'si kanser ve diğer hastalıklar, %18,1'i zehirlenme, %15,3'ü GDO'lu gıdalar, %10,2'si hormonlu gıdalar, %9,6'sı katkı maddeleri, %6,7'si endişe ve kaygı, %6,6'sı diğer, %5,7'si aklına herhangi bir şey gelmiyor, %5,5'i tarihi geçmiş gıdalar, %3,2'si ilaç kalıntıları olarak cevaplamıştır.

Tablo 3.27: Gıda riski

Gıdalara yönelik korku ve kaygıların yüksek olmasının nedeni kurumlara olan güvensizlikten kaynaklı da artıyor olabilir. Bu nedenle katılımcılara kurumlara ve kurumların yaptıkları açıklamalara, denetlemelere ne oranda güvendikleri sorularını yöneltildi. İlk olarak genel bir gıdalara güven sorusu yöneltildi ve 'bugünün gıdaları 10 yıl öncesine göre daha

güvenli' sorusuna katılımcıların % 6,2'si kesinlikle katılıyorum, % 9'u katılıyorum, % 47,7'si katılmıyorum, %31,8'i kesinlikle katılmıyorum ve % 4,7'si kararsızım cevabını vermiştir. Bir diğer soru ithal ve yerli ürünleri karşılaştırmak adına Türkiye'de yetiştirilen gıdalar ithal edilen gıdalara göre daha güvenlidir olarak sorulmuştur ve katılımcıların % 15,4'ü kesinlikle katılıyorum, % 47,9'u katılıyorum, % 13,3'ü katılmıyorum, % 5,7'si kesinlikle katılmıyorum ve % 17,4'ü ise kararsızım yanıtını vermiştir. Katılımcıların devlet kurumları gıdaların riskleri hakkında bilgilendirmeyi iyi yapar sorusuna %41'i kesinlikle katılıyorum, %18,4'ü katılıyorum, % 43'ü katılmıyorum, %16,2'si kesinlikle katılmıyorum ve % 17,6'sı kararsızım cevabını vermiştir. Bir diğer soru ise 'yetkililer, vatandaşların sağlığı için bir tehlike tespit ettiğinde harekete geçme konusunda hızlı davranır' olmuştur ve katılımcıların % 5'i kesinlikle katılıyorum, %19,9'u katılıyorum, %17,9'u kararsızım, %38,2'si katılmıyorum ve % 18,1'i katılmıyorum cevabını vermiştir. Verilen cevapların ortalamasına bakıldığında ise katılımcıların % 24,9'u katılmıyorum cevabını verirken, % 56,3'ü katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 3.28: Yetkililer, vatandaşların sağlığı için bir tehlike tespit ettiklerinde harekete geçme konusunda hızlı davranmaktadır

Kamu kurumları ve yetkililer sağlıklı beslenme ve yaşam tarzları hakkında daha fazla bilgi vermeliler sorusuna katılımcıların % 39,2'si kesinlikle katılıyorum, %48,4'ü katılıyorum, %2,7'si katılmıyorum, %2,4'ü kesinlikle katılmıyorum ve % 6,7'si kararsızım cevabını vermiştir. Yani katılımcıların % 87,6'sı katılıyorum cevabını verirken, % 5,1'i

katılmıyorum cevabını vermiştir. Buda ciddi bir oranda kamu kurum ve yetkililerin verdiği bilgilerin yetersiz kaldığını ve bu yönde bir talebin olduğunu göstermektedir. Kamu yetkilileri, insanları gıdalarla ilgili riskler konusunda bilgilendirmek için üzerine düşeni iyi bir şekilde yapar sorusuna katılımcıların % 8'i kesinlikle katılıyorum, %20,8'i katılıyorum, % 36,9'u katılmıyorum, % 14,1'i kesinlikle katılmıyorum ve % 18,7'si kararsızım cevabını vermiştir. Yöneticiler tüketicilerin sağlığını üreticilerin karından daha önemli görür sorusuna katılımcıların % 10'u kesinlikle katılıyorum, %20,3'ü katılıyorum, % 34,9'u katılmıyorum, % 18,4'ü kesinlikle katılmıyorum ve % 15,1'i ise kararsızım yanıtını vermiştir. Günümüzün gıdaları 10 yıl öncesine göre daha güvensizdir sorusuna katılımcıların % 40,9'u kesinlikle katılıyorum, %41,7'si katılıyorum, % 6,5'i katılmıyorum, %3,1'i kesinlikle katılmıyorum ve % 6,7'si kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakıldığında ise katılımcıların % 82,6'sı katılıyorum ve % 8,6'sı ise katılmıyorum cevabını vermiştir. Kamu kurumları ve yetkililer sağlıklı beslenme ve yaşam tarzları hakkında daha fazla bilgi vermek için çaba harcamalı sorusuna katılımcıların % 39,3'ü kesinlikle katılıyorum, %50,3'ü katılıyorum cevabını verirken, %3,1'i katılmıyorum, %1,3'ü kesinlikle katılmıyorum ve % 4,3'ü kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak katılımcıların % 89,6'sı katılıyorum cevabını verirken, % 4,4'ü katılmıyorum cevabını vermiştir. Son olarak katılımcılara 'devlet yetkilileri, vatandaşların gıda güvenliği konusundaki endişelerini dikkate almaktadır' sorusuna katılımcıların % 15,3'ü kesinlikle katılıyorum, %21,5'i katılıyorum cevabını verirken, katılımcıların % 34,1'i katılmıyorum, %9,2'si kesinlikle katılmıyorum ve %18,6'sı kararsızım cevabını vermiştir.

'Balık, tavuk veya salata gibi düzenli olarak tükettiğiniz bir gıdada ciddi bir gıda riski bulunduğunu varsayalım. Bu risk hakkında size doğru ve gerçek bilgiyi vermesi açısından hangi kaynaklara ne kadar güvenirsiniz' sorusunu yönelttik ve bu soruya cevap olabilecek medya, bilim insanları, çiftçiler gibi farklı kaynaklar belirttik. Medyaya karşı %3,4 çok güvenirim, %19,6'sı güvenirim, %22,1'i kararsızım, %38,4'ü güvenli değil ve %15,3'ü hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Bilim insanlarına %16,6'sı çok güvenirim, %57,9'u güvenirim, %11,5'i kararsızım, %11'i güvenli değil ve %2'si hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Avrupa Birliği gıda güvenliği kurumların %10,9'u çok güvenirim, %35,7'si güvenirim, %21,1'i kararsızım, %26,1'i güvenli değil ve %5,3'ü hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Devletin gıda güvenliği kurumlarına %7,2'si çok güvenirim, 40,4'ü güvenirim, %23,4'ü kararsızım, %21,2'si güvenli değil ve %6,5'i hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Tüketici kurumları ve birliklerine %7,1'i çok güvenirim, %46,1'i güvenirim, %24,8'i

kararsızım, %16,5'i güvenli değil ve %3,8'i ise hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Çiftçilere %15,8'i çok güvenirim, %47,6'sı güvenirim, %17,8'i kararsızım, %14,4'ü güvenli değil ve %3,2'si hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Gıda üreticilerine % 4,9'u çok güvenirim, %22,9'u güvenirim, %23,7'si kararsızım, %36,6'sı güvenli değil ve % 10,5'i hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Süpermarketlere % 1,5'i çok güvenirim, %9,6'sı güvenirim, %18,3'ü kararsızım, %48'i güvenli değil ve % 21,1'i hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Doktorunuz ve diğer sağlık çalışanlarına % 19,4'ü çok güvenirim, %63,2'si güvenirim, %8,8'i kararsızım, %5,4'ü güvenli değil ve %2,2'si hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. Aile ve arkadaşlara % 11,6'sı çok güvenirim, %57,2'si güvenirim, %17,9'u kararsızım, %8,7'si güvenli değil ve % 3,5'i hiç güvenli değil yanıtını vermiştir. İnternette bulunan bilgilere %2,4'ü çok güvenirim, %14,9'u güvenirim, %24'ü kararsızım, %38,8'i güvenli değil ve % 18,5'i ise hiç güvenli değil yanıtını vermiştir.

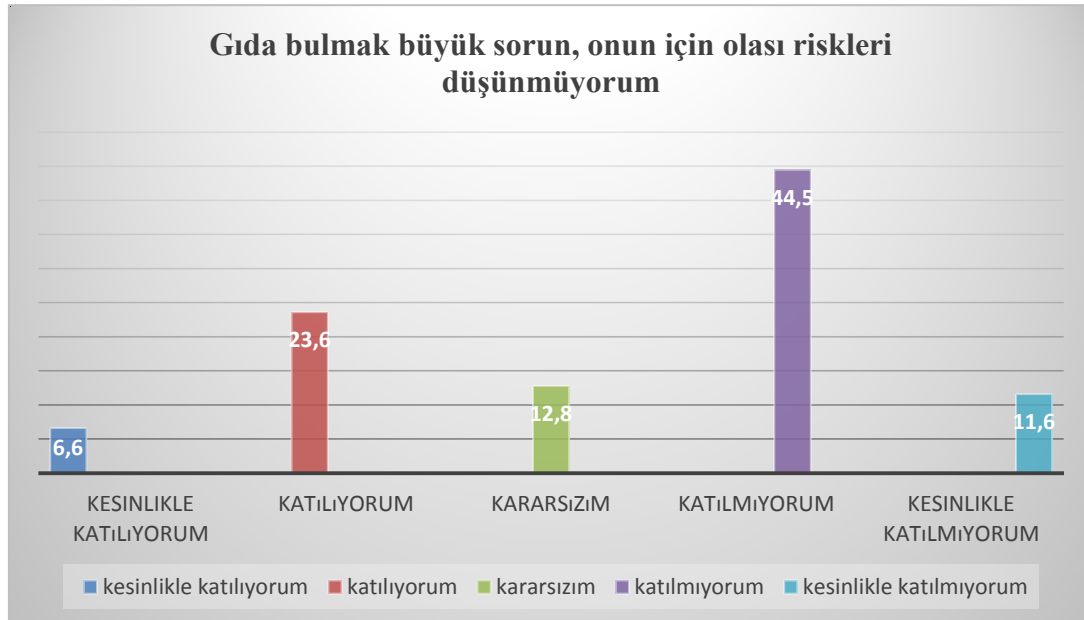
Genel olarak yiyecek ve içecekleri, yemek yemeyi ele adığımız zaman genel tutumların neler olduğunu tespit etmek amacıyla katılımcılara bazı ifadeler verilmiştir ve bu ifadelere ne kadar katıldıkları sorulmuştur. İlk olarak 'canım ne isterse yer içerim, hiçbir şeyi düşünmem ve korkmam sorusuna katılımcıların % 13,5'i kesinlikle katılıyorum, %27,4'ü katılıyorum, %9,9'u kararsızım, % 39,3'ü katılmıyorum ve %9,4'ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Televizyon, medya, internet ne yiyip içeceğimiz konusunda çok yardımcı oluyor sorusuna katılımcıların % 3,2'si kesinlikle katılıyorum, % 21,4'ü katılıyorum, % 17,4'ü kararsızım, % 43,5'i katılmıyorum ve %13,4'i kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Kiloma dikkat ederim ama ne istersem yerim sorusuna katılımcıların % 11,8'i kesinlikle katılıyorum, %42,9'u katılıyorum, %12,3'ü kararsızım, %27'si katılmıyorum ve % 5,1'i kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bugünlerde insan ne yiyip içeceğini şaşırıyor sorusuna katılımcıların % 20,5'i katılıyorum, %51'i katılıyorum, %9,5'i kararsızım, %15,6'sı katılmıyorum ve %2,2'si kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 3.29: Bugünlerde insan ne yiyip içeceğini şaşırıyor

Gıda bulmak büyük sorun onun için içeriğini ve olası riskleri düşünmüyorum sorusuna katılımcıların % 6,6'sı kesinlikle katılıyorum, % 23,6'sı katılıyorum, %12,8'i kararsızım, % 44,5'i katılmıyorum ve %11,6'sı kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 3.30: Gıda bulmak büyük sorun, onun için içeriğini ve riskleri düşünmüyorum

Yediğim içtiğim her şeyi büyük bir iç rahatlığıyla tüketirim sorusuna katılımcıların % 4,1'i kesinlikle katılıyorum, %18,9'u katılıyorum, % 11,7'si kararsızım cevabını verirken, %

44,8'i katılmıyorum %19,4'ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Yani katılım oranlarına baktığımızda katılımcıların yaklaşık olarak % 64,2'si yediği içtiği gıdalara karşı bir güvensizlik duyduğunu ve rahat bir şekilde tüketemediğini belirtirken, katılımcıların yaklaşık olarak % 23'ü ise rahat bir şekilde tükettiğini belirtmiştir. Fakat burada yaklaşık her 10 katılımcıdan 1'i kararsız kaldığını belirtmiştir. Gıda tüketimine karşı bu kararsız tutum aslında minimal düzeyde de olsa bir endişe olduğunu gösterebilir.

Tablo 3.31: Yediğim içtiğim her şeyi büyük bir iç rahatlığıyla tüketirim

Aynı şekilde gıdalara olan bu güvensizliğin bir nedeninin kurumlara olan güvenden kaynaklan tezin genel öngörülerinden bir tanesidir. Tablo 3.31'de görüldüğü üzere kurumlara duyulan güven azaldıkça gıdaları güvenilir şekilde tüketme oranında da bir azalma gözlenmiştir. Kurumlara duyulan güven arttıkça aynı şekilde gıda tüketiminde güven de artmaktadır.

Tablo 3.32: Devlet kurumları gıdaların riskleri hakkında bilgilendirmeyi iyi yaparlar *
Bugünlerde yediğim içtiğim her şeyi büyük bir iç rahatlığıyla tüketirim

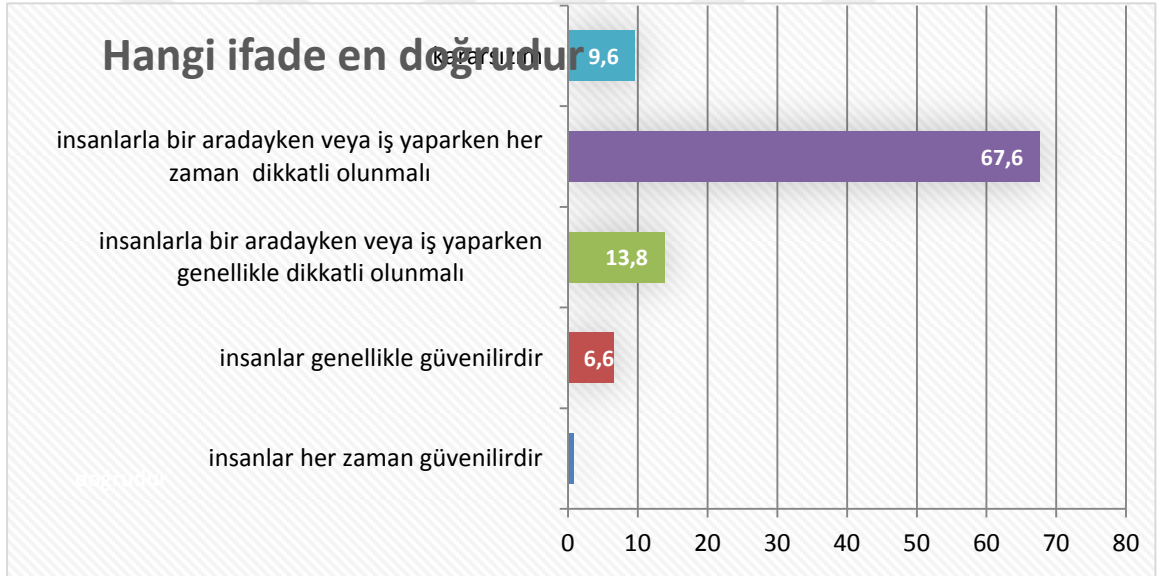
		Bugünlerde yediğim içtiğim her şeyi büyük bir iç rahatlığıyla tüketirim					Total
		cevap yok	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	
Devlet kurumları gıdaların riskleri hakkında bilgilendirmeyi iyi yaparlar	cevap yok	57,1%	14,3%			14,3%	100,0%
	Kesinlikle katılıyorum		35,0%	17,5%	10,0%	27,5%	100,0%
	Katılıyorum	0,6%	6,7%	34,6%	8,4%	38,5%	100,0%
	Kararsızım	1,8%	1,8%	19,3%	15,2%	40,9%	100,0%
	Katılmıyorum	0,2%	1,2%	15,6%	12,0%	56,9%	100,0%
	Kesinlikle katılmıyorum	0,6%	3,2%	10,8%	12,0%	29,7%	100,0%
Total		1,0%	4,1%	18,9%	11,7%	44,8%	100,0%

Son olarak ise televizyon, medya ve internet bilgileri ne yiyip içeceğimiz konusunda kafa karıştırıyor sorusuna katılımcıların % 19,8'i kesinlikle katılıyorum, %54,7'si katılıyorum, % 8,7'si kararsızım, %11'i katılmıyorum ve % 4,9'u ise kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir.

Katılımcılara gıda özelinde güven ve güvensizlikler sorularının yanında aynı zamanda bireylerin genel dünya görüşü kapsamında ve geleceğe yönelik algılarını analiz edebilmek için genel güven soruları da sorulmuştur. Bunlardan bir tanesi ilişkiler çerçevesinde ele alınabilecek ve bir diğerine güven olarak incelenebilecek olan sorumuzdur. Bu soruda ifadelerin hangisi en doğrudur şeklinde yöneltilmiştir ve %0,8'i insanlar her zaman güvenilirdir, %6,6'sı insanlar genellikle güvenilirdir, %13,8'i insanlarla bir aradayken veya iş yaparken genellikle dikkatli olunmalı, %67,6'sı insanlarla bir aradayken ve iş yaparken her zaman dikkatli olunmalı ve %9,6'i ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Ortalama olarak bakıldığında katılımcıların ortalama %81,4'ü bir insana güvenmediğini belirtmiştir ve buda

güven konusunda ciddi bir orana karşılık gelmektedir. Gündelik hayatta olan ilişkilerden toplumsal sorunlara kadar öteki olan ‘güvensizdir’ ve ‘yabancı’ olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda Delibaş tarafından 2017 yılında yapılan çalışmanın sonuçlarına baktığımız zaman da katılımcıların % 64,9’u ‘insanlarla bir aradayken veya iş yaparken her zaman dikkatli olunmalı’ seçeneğini seçmiştir. Delibaş bu sonucu ‘... bu veri güven, dayanışma ve iş birliği açısından pek iç açıcı gözüküyor. Normalde 1990’lı yıllara kadar sosyal bağların oldukça güçlü olduğu, güçlü bir aile yapısı, akrabalık sistemi, aile içi ve aileler arası dayanışma, yakın sosyal ağlar tarafından karakterize edilmekteydi. Bu bağlarda değişmelerin olduğunu tahmin etmekle birlikte değişimin boyutlarının bu denli dramatik olacağını tahmin etmiyorduk’ şeklinde açıklar (Delibaş, 2017:239).

Tablo 3.33: Hangi ifade doğrudur

Genel olarak herkesin başına gelmesi muhtemel olan potansiyel bir risk listesi oluşturup katılımcılara sizin başınıza gelmesi hakkında ne düşündüklerini sorduk. İlk olarak herhangi bir suça maruz kalma korkusuna katılımcıların %28,3’ü genellikle, %21,4’ü nadiren, %17,9’u çok sık değil, %23’ü hiçbir zaman ve %9,5’i fikrim yok yanıtını vermiştir. Yediğiniz yiyeceklerin sağlığınıza zarar vermesi ifadesine katılımcıların %51,3’ü genellikle, %24,6’sı nadiren, %14,5’i çok sık değil, %6,3’ü hiçbir zaman ve % 3,4’ü fikrim yok yanıtını vermiştir. Sağlığınıza zarar veren çevresel riskler ve kirlilik sorusuna katılımcıların % 56,3’ü genellikle, %20,3’ü nadiren, %14,2’si çok sık değil, %6’sı hiçbir zaman ve % 3,2’si fikrim yok yanıtını vermiştir. Hayatınızı olumsuz yönde etkileyebilecek

ekonomik kriz sorusuna katılımcıların %63'ü genellikle, %15,7'si nadiren, %12,1'i çok sık değil, %5,7'si hiçbir zaman ve %3,5'i fikrim yok yanıtını vermiştir. Bir araba kazasında yaralanmak ifadesine katılımcıların % 34,2'si genellikle, %22'si nadiren, %18,5'i çok sık değil, %18,4'ü hiçbir zaman ve % 6,9'u fikrim yok yanıtını vermiştir. Ve son olarak ciddi bir hastalığa yakalanma ifadesine katılımcıların % 41,5'i genellikle, %21'i nadiren, %14,1'i çok sık değil, %16,3'ü hiçbir zaman ve %7,1'i fikrim yok yanıtını vermiştir.

Tablo 3.34: Genel korkular

	Genellikle		Nadiren		Çok sık değil		Hiçbir zaman		Fikrim yok	
	Genellikle	Oran	Nadiren	Oran	Çok sık değil	Oran	Hiçbir zaman	Oran	Fikrim yok	Oran
Bir suçun kurbanı olmak	275	28,3	208	21,4	174	17,9	224	23	92	9,5
Yediğiniz yiyeceklerin sağlığınıza zarar vermesi	499	51,3	239	24,6	141	14,5	61	6,3	33	3,4
Sağlığınıza zarar veren çevresel kirlilik	548	56,3	198	20,3	138	14,2	58	6	31	3,2
Hayatınızı olumsuz etkileyecek ekonomik kriz	613	63	153	15,7	118	12,1	55	5,7	34	3,5
Bir araba kazasında yaralanmak	333	34,2	214	22	180	18,5	179	18,4	67	6,9
Ciddi bir hastalığa yakalanmak	404	41,5	204	21	137	14,1	159	16,3	69	7,1

Tablo 3.35: Eğitim düzeyi ve Gıda risk algısı karşılaştırması

	Yediğiniz yiyeceklerin sağlığınıza zarar vermesi					Total
	Genellikle	Nadiren	Cok sık değil	Hicbir zaman	Fikrim Yok	
Eğitim cevap yok	50,0%				50,0%	100,0%
okul bitirmede	51,6%	16,1%	16,1%	12,9%	3,2%	100,0%
ilkokul mezunu	59,8%	18,4%	9,5%	9,5%	2,8%	100,0%
ortaokul mezunu	54,5%	24,2%	12,1%	6,1%	3,0%	100,0%
ortaokul dengi meslek okul mezunu	35,3%	29,4%	29,4%	5,9%		100,0%
lise mezunu	45,4%	27,3%	14,4%	7,4%	5,6%	100,0%
lise dengi meslek okul mezunu	55,0%	32,5%	7,5%		5,0%	100,0%
yüksekokul ya da fakülte mezunu	50,5%	25,9%	17,0%	4,6%	1,9%	100,0%
diğer	42,1%	21,1%	26,3%		10,5%	100,0%
Total	51,3%	24,6%	14,5%	6,3%	3,4%	100,0%

Beck (2017) Risk Toplumu adlı kitabında risklerin geleneksel anlamda sınıflardan ziyade eğitilmiş olan kişilerde daha yaygın olduğunu ve daha eğitilmiş olan gruplar daha etkin bir şekilde bilgilenebileceği için risk algılarının daha yüksek ve risklere daha fazla maruz kalacaklarını belirtse de çalışmamızın sonucu bize şunu göstermektedir. Gıdalara yönelik olan risk algılarında eğitim ve bilgiye ulaşma fark yaratmamaktadır. Toplumun her eğitim düzeyinden grubu gıdalara yönelik risklerde benzer korkulara sahiplerdir. Bunun asıl nedeni de gıdaların sınıf ve eğitim farkı gözetmeksizin her grup için temel bir ihtiyaç olmasıdır.

Genel güven sorununun yanı sıra aynı zamanda katılımcılara geleceğe yönelik algılarının ve gelecek bir yıl içerisindeki yaşam beklentilerinin ne yönde olacağı hem bireysel olarak hem de ülke ekonomisi özelinde sorulmuştur ve gelecek bir yılı düşündüğünüz zaman sizin kendi yaşamınız nasıl olacak sorusuna katılımcıların %31'i iyi olacak, %24,8'i kötü olacak, %22,2'si aynı kalacak ve %21,2'si kararsızım cevabını vermiştir. Gelecek bir yılı düşündüğünüzde ülkemizdeki ekonomik durum sorulduğunda %12,8'si iyi olacak, %60,6'sı kötü olacak, %10,6'sı aynı kalacak ve %14,7'si kararsızım cevabını vermiştir. Gelecek bir yılı düşündüğünüzde kendi evinizin maddi durumu sorusuna %23,4'i iyi olacak, %27,2'i kötü olacak, %32,3'ü aynı kalacak, %15,9'u kararsızım cevabını

vermiştir. Gelecek bir yılı düşündüğünüzde ülkede iş ve iş bulma durumu sorulduğunda katılımcıların %9,2'si iyi olacak, %66,1'i kötü olacak, %10,7'si aynı kalacak ve %12,6'sı kararsızım cevabını vermiştir. Gelecek bir yılı düşündüğünüzde kendi iş durumunuz sorusuna katılımcıların % 22'si iyi olacak, %22,9'u kötü olacak, %35,1'i aynı kalacak ve %18,5'i kararsızım cevabını vermiştir. Bu sonuçlar bize göstermektedir ki bireysel kendilerine dair olan gelecek algılarında daha iyimser bir gelecek düşüncesi içerisinde olurken, ülke özelinde ise daha karamsar bir gelecek düşünmektedirler. Bu da aslında bireylerin kendi geleceklerine yönelik bir kaygılarının olduğunu düşündürebilir ve kendi geleceklerinin daha olumlu yönde ilerlemesi talebi bireyleri bu cevabı vermeye yöneltmiş olabilir.

Tablo 3.36: Gelecek bir yıl beklentileri

	İyi olacak		Kötü olacak		Aynı kalacak		Kararsızım	
Genel olarak kendi yaşamınız	302	%31	241	%24,8	216	%22,2	206	%21,2
Ülkemizdeki ekonomik durum	125	%12,8	590	%58,9	103	%10,6	143	%14,7
Kendi evinizin maddi durumu	228	%23,4	265	%27,2	314	%32,3	155	%15,9
Ülkedeki iş ve iş bulma durumu	90	%9,2	643	%66,1	104	%10,7	123	%12,6
Kendi iş durumunuz	214	%22	223	%22,9	342	%35,1	180	%18,5

Anketimize katılan katılımcılara sorduğumuz bir diğer sorumuz ise ülkemizin en önemli üç sorununun ne olduğunu önem sırasına göre 3 tane seçmeleri sorulmuştur ve her biri farklı farklı sorunlar olmasına karşılık ilk olarak katılımcıların % 61,8'i ekonomik kriz olduğunu belirtmiştir. Hemen ardından ikinci olarak %10,8 oranı ile işsizlik ve istihdam ve üçüncü olarak ise % 5,4 oranı ile siyasi sorunlar ve istikrarsızlık belirtilmiştir. Ülkemizin en önemli üç sorunundan ikinci olarak en yüksek oranda ise %25,8 oranı ile siyasi sorunlar ve istikrarsızlık, hemen ardından % 23,8 oranı ile işsizlik ve istihdam ve onun ardından ise % 11,5 ile ekonomik kriz yer almaktadır. Ülkemizin en önemli üç sorunundan üçüncü olarak en

yüksek oranda % 20 oranı ile işsizlik ve istihdam, hemen ardından %11,3 oranı ile şiddet, boşanma ve aile sorunları ve son olarak %10,7 oranı ile de göç ve mülteci sorunu yer almaktadır. Burada belirtilmesi gereken bir önemli nokta ise özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Gaziantep ilinde katılımcıların büyük çoğunluğunun ülkenin en önemli üçüncü sorunu olarak göç ve mülteci sorunu olduğunu gerek veri sonuçlarında gerekse de saha çalışmaları esnasında şiddetli olarak belirtmişlerdir. Ege Bölgesinde ise Denizli ilinde aynı şekilde ülkenin önemli sorunları olarak göç ve mülteci sorunları dile getirilmiştir. Aslında bu durum bize iki sanayi şehri olan Denizli ve Gaziantep illerinin ekonomisinin sanayiye dayalı olduğu dikkat çekici noktadır. Bir diğer önemli vurgu noktası ise özellikle en çok Aydın ilindeki katılımcılardan şiddet, boşanma ve aile sorunları ülkenin önemli sorunları olarak belirtilmiştir.

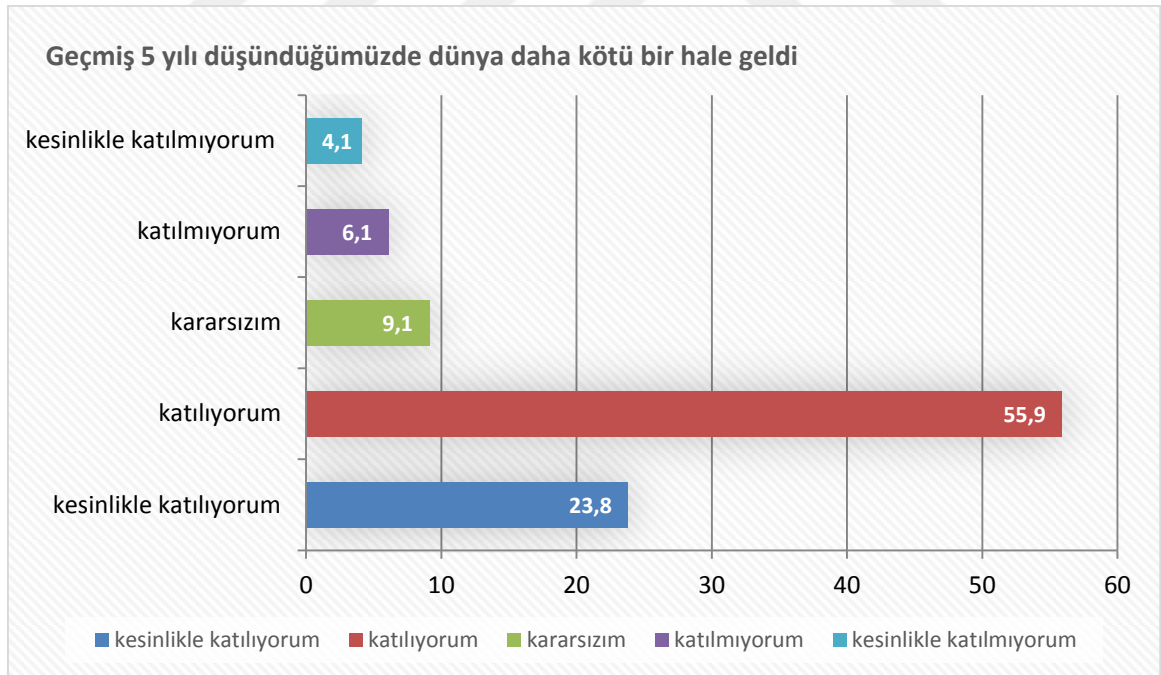
Tablo 3.37: Güncel Türkiye sorunları

	1. Sıra		2.sıra		3. sıra	
Ekonomik kriz	601	%61,8	112	%11,5	53	%5,5
Siyasi sorunlar/istikrarsızlık	53	%5,4	251	%25,8	73	%7,5
Toplumsal bozulma /suç oranları	28	%3,9	87	%8,9	101	%10,4
İşsizlik/istihdam	105	%10,8	232	%23,8	194	%20
Güvensizlik	29	%3	51	%5,2	93	%9,6
Savaş ve terör krizi	36	%3,7	60	%6,2	89	%9,2
Göç ve mülteci sorunu	32	%3,3	54	%5,5	104	%10,7
Doğal tehlikeler/çevresel sorunlar	5	%0,5	8	%0,8	35	%3,6
Küresel istikrarsızlık/dış müdahale	29	%3	32	%3,3	47	%4,8
Gıdaların bozulması/gıdaya erişim sorunu	11	%1,1	23	%2,4	54	%5,6
Şiddet, boşanma, aile sorunları	22	%2,3	50	%5,1	110	%11,3

Son olarak katılımcılara genel sorunlar ve güven kapsamında hem şu an için hem de gelecek dünya algısına yönelik bazı sorular sorulmuştur. Katılımcılara geçmiş beş yılı düşündüğünüz zaman dünyanın yaşamak için daha iyi bir yer haline geldiğini söyleyebilir

miyiz sorusuna katılımcıların % 5,9'u kesinlikle katılıyorum ve % 11,8'i katılıyorum derken % 47,6'sı katılmıyorum, % 21,8'i kesinlikle katılmıyorum ve % 11,9 oranında katılımcı ise kararsızım cevabını vermiştir. Yani ortalama olarak katılımcıların % 17,7'si geçmiş beş yılı düşündüğünde dünyanın daha iyi bir hale geldiğini belirtirken, % 69,4 oranında katılımcı ise katılmadığını belirtmiştir. Aynı soruyu tekrar olarak geçmiş beş yılı düşündüğünüzde dünya çok daha tehlikeli bir yer haline geldi sorusuna katılımcıların % 23,8'i kesinlikle katılıyorum, %55,9'u katılıyorum demiştir. % 6,1'i katılmıyorum, %4,1'i kesinlikle katılmıyorum ve % 9,1'i kararsızım cevabını vermiştir. Burada ise ortalama olarak geçmiş beş yılı düşündüğümüzde dünya çok daha tehlikeli bir hale gelmiştir sorusuna ortalama olarak katılanların oranı % 79,7 iken katılmayanların oranı ise %10,2'dir. Bu soruda oranın daha yüksek çıkmasının nedeni olarak ilk olarak katılımcıların ikinci soruyu sorduğumuz anda aslında 'daha iyi mi' yoksa 'daha kötü mü' oldu fikri arasında daha derin bir düşünce içine girmesi ve aynı zamanda geçmiş ile kıyaslama yapması saha esnasında gözlenen durumlardan biri olduğu belirtilebilir.

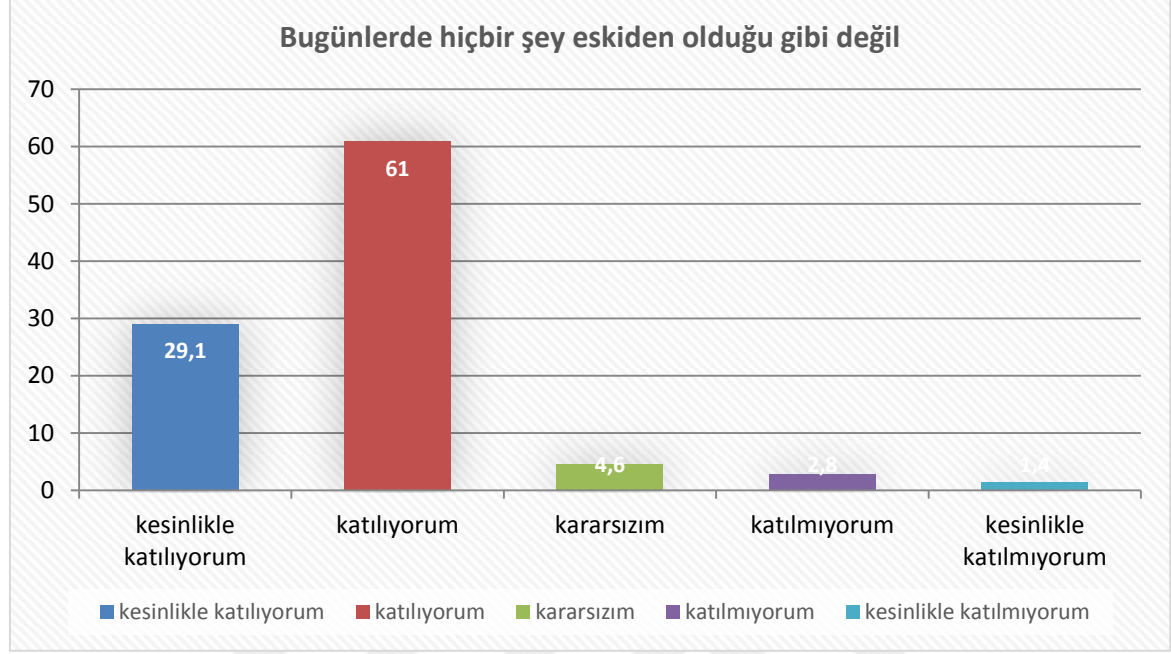
Tablo 3.38: Geçmiş algısı

Bir diğer genel güven sorumuz olan bugünlerde hiçbir şey eskisi gibi değil sorusuna katılımcıların % 29,1'i kesinlikle katılıyorum ve %61'i katılıyorum cevabını verirken, katılımcıların % 2,8'i katılmıyorum, %1,4'ü kesinlikle katılmıyorum ve %4,6'sı kararsızım cevabını vermiştir. Yine burada da ortalama bugünlerde hiçbir şey eskisi gibi değil

sorusuna katılan katılımcıların ortalama %90,1 çok yüksek bir oranı katıldığını belirtirken % 4,2 oranı ise katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 3.39: Genel güven algısı

Tablo 3.40: Bugünlerde hiçbir şey eskiden olduğu gibi değil ifadesi ile insanlara olan güven karşılaştırması.

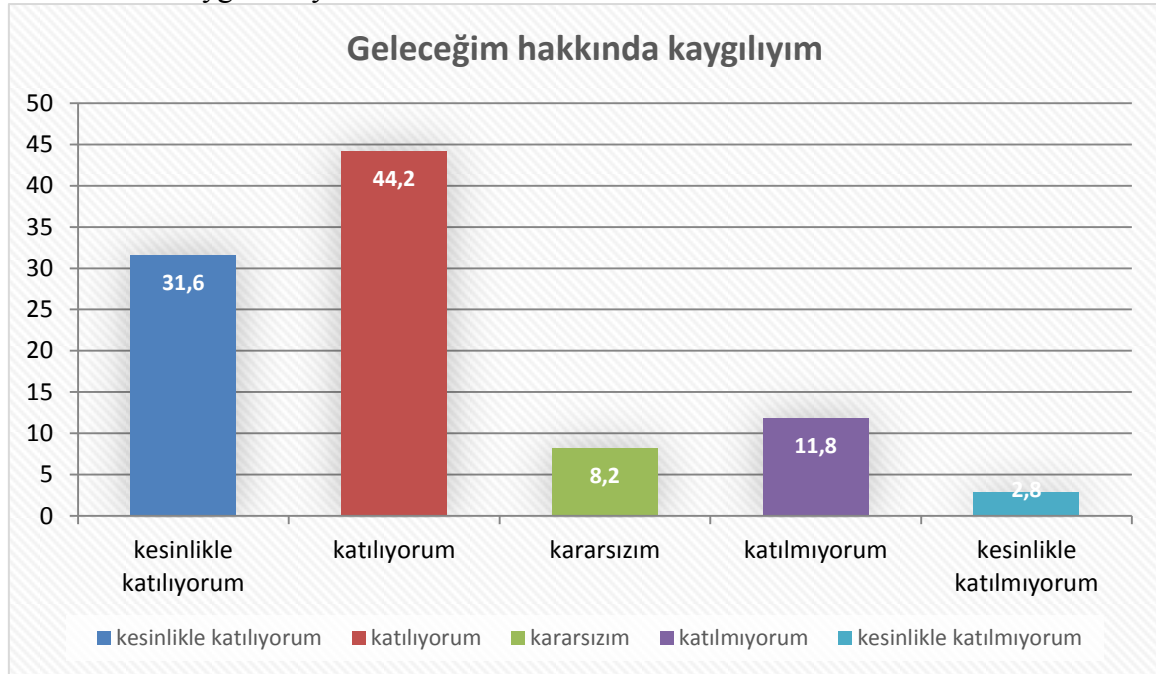
		Bugünlerde hiçbir şey eskiden olduğu gibi değil.					Total	
		cevap yok	kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	kararsızım	katılmıyorum		kesinlikle katılmıyorum
hangisi en doğrudur	cevap yok	29,4%	29,4%	29,4%	5,9%		5,9%	100,0%
	insanlar her zaman güvenilirdir		37,5%	62,5%				100,0%
	insanlar genellikle güvenilirdir		23,4%	62,5%	4,7%	7,8%	1,6%	100,0%
	insanlarla bir aradayken veya iş yaparken genellikle dikkatli olunmalı		35,1%	58,2%	5,2%	1,5%		100,0%
	insanlarla bir aradayken veya iş yaparken her zaman dikkatli olunmalı	0,3%	28,6%	64,0%	4,1%	1,8%	1,2%	100,0%
	kararsızım	3,3%	27,2%	48,9%	7,6%	8,7%	4,3%	100,0%
Total		1,0%	29,1%	61,0%	4,6%	2,8%	1,4%	100,0%

Artık hiçbir şeyin eskiden olan ile aynı olmadığını belirten katılımcılar aynı zamanda insan ilişkilerinde de büyük bir güvensizliğe sahiplerdir. Katılımcılardan neredeyse 10’da 1’i insanlarla olan ilişkilerinde güvensiz olduklarını belirtmişlerdir. Diğer insanlara güven duymak ve onlara bağlı kalmak büyük bir risk almak anlamına gelir. İlişkide olmamak da büyük bir risk yaratır yani aslında bireyin seçtiği her durum iki ucu keskin bir kılıç gibi güvensizliğin adını değiştirmekten başka bir şey değildir (Bauman, 2017).

Genel güncel sorulardan birisi olan ‘bugünlerde uygun bir iş bulabilmek zorlaştı’ sorusuna katılımcılarımızın % 40,4’ü kesinlikle katılıyorum, %47,6’sı katılıyorum yanıtını vermiştir ve % 3,8’i katılmıyorum, % 1,8’i kesinlikle katılmıyorum ve % 5,1’i kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakıldığında ise bugünlerde uygun iş bulmak zorlaştı sorusuna katılımcılarımızın % 88’i katılırken %5,6’sı katılmadığını belirtmiştir.

Araştırmamıza katılan katılımcılara geleceğe yönelik güven ve kaygıyı ölçme amaçlı olarak ‘geleceğim hakkında kaygılıyım’ sorusu yöneltilmiştir bu doğrultuda genel güven algılarının ne düzeyde olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların % 31,6’sı kesinlikle katılıyorum, % 44,2’si katılıyorum cevabını verirken, % 11,8’i katılmıyorum, %2,8’i kesinlikle katılmıyorum ve %8,2’si kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakıldığında geleceğe yönelik olan kaygıya sahip olan katılımcılar ortalama olarak %75,8 iken herhangi kaygı duymayan katılımcıların oranı ise %14,6’dır. Bu sonuçta bize göstermektedir ki risk toplumunda bireyler sadece içinde buldukları zamana değil, aksine geleceğe yönelik bir kaygı ve endişe içine girerler, çünkü gelecek her zaman belirsizdir.

Tablo 3.41: Kaygı düzeyi

Tablo 3.42: İnsanlara olan güven ve günümüz durumu karşılaştırması

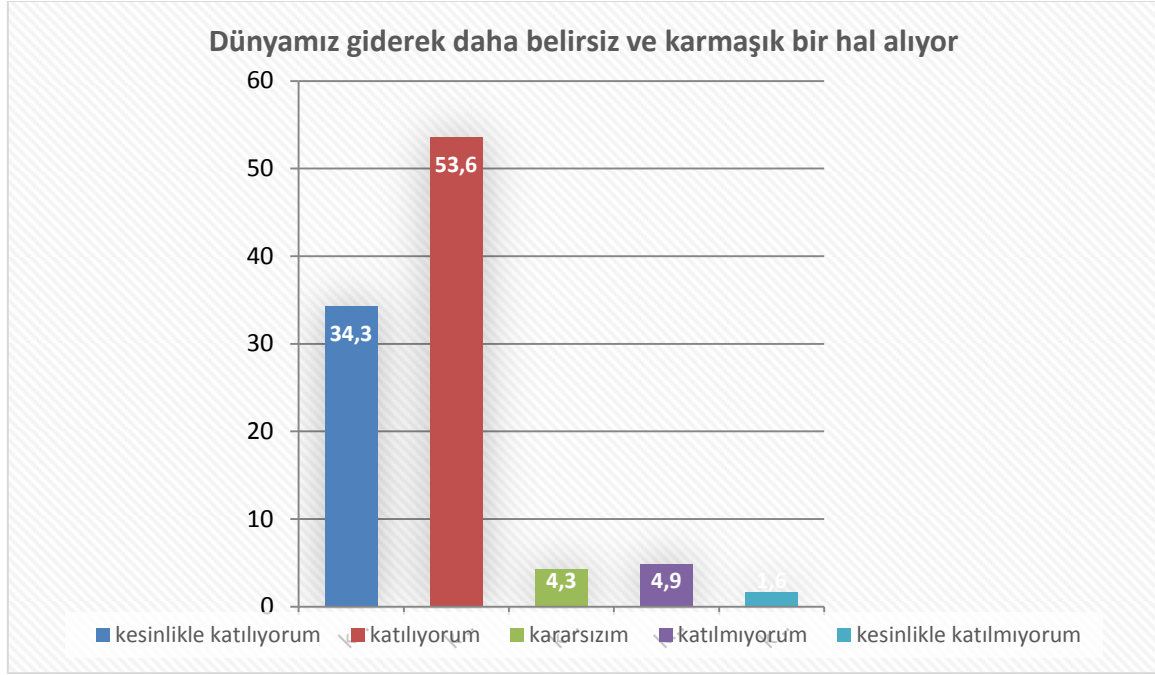
		Bugünlerde hiçbir şey eskiden olduğu gibi değil.					Total	
		cevap yok	kesinlikle katılıyorum	katılıyorum	kararsızım	katılmıyorum		kesinlikle katılmıyorum
Geleceğim hakkında kaygılıyım	cevap yok	64,3%		14,3%	21,4%		100,0 %	
	kesinlikle katılıyorum		60,3%	33,6%	3,6%	1,6%	1,0%	100,0 %
	katılıyorum		11,6%	84,9%	1,6%	1,4%	0,5%	100,0 %
	kararsızım	1,3%	22,5%	57,5%	11,3%	3,8%	3,8%	100,0 %
	katılmıyorum		20,0%	57,4%	12,2%	10,4%		100,0 %
	kesinlikle katılmıyorum		25,9%	44,4%	3,7%	3,7%	22,2%	100,0 %
Total		1,0%	29,1%	61,0%	4,6%	2,8%	1,4%	100,0 %

Katılımcılarımıza geleceğe yönelik kendi yaşam kaliteleri ile çocuklarının sahip olacağı yaşam beklentilerini karşılaştırıp hangisinin daha iyi bir hayata sahip olacaklarını sorduk ve geleceğe yönelik olan kaygı durumu burada da oranlarla tekrar karşımıza çıkmıştır. Çocuklarının benim sahip olduğumdan daha iyi bir hayat süreceklerine eminim sorusuna katılımcılarımızın % 7,3'ü kesinlikle katılıyorum, % 15,7'si katılıyorum cevabını verirken, % 33,7'si katılmıyorum, %19,5'i kesinlikle katılmıyorum ve % 22,7'si kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakıldığında ise katılımcıların % 23'ü çocuklarının kendi yaşamlarından daha iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünürken % 53,2'si bu görüşe katılmamaktadır. Aynı zamanda burada dikkat çeken bir diğer oran ise %22,7 olan kararsızım seçeneğidir. Bireyler geleceğe yönelik bir belirsizlik içerisinde.

Genel dünya ve güven konusu hakkındaki katılımcılara yönelttiğimiz bir diğer sorumuz ise 'dünyamız giderek daha karmaşık ve belirsiz bir hal alıyor' olmuştur. Bu soru

çerçevesinde katılımcılarımızın %34,3'ü kesinlikle katılıyorum, %53,5'i katılıyorum cevabını verirken, %4,9'u katılmıyorum, %1,6'sı kesinlikle katılmıyorum ve %4,3'ü ise kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakıldığında ise katılımcılarımızın % 87,8'i dünyanın giderek daha belirsiz ve karmaşık bir hal aldığına katılırken, katılımcılarımızın % 6,5'i ise katılmadıklarına dair cevap vermişlerdir.

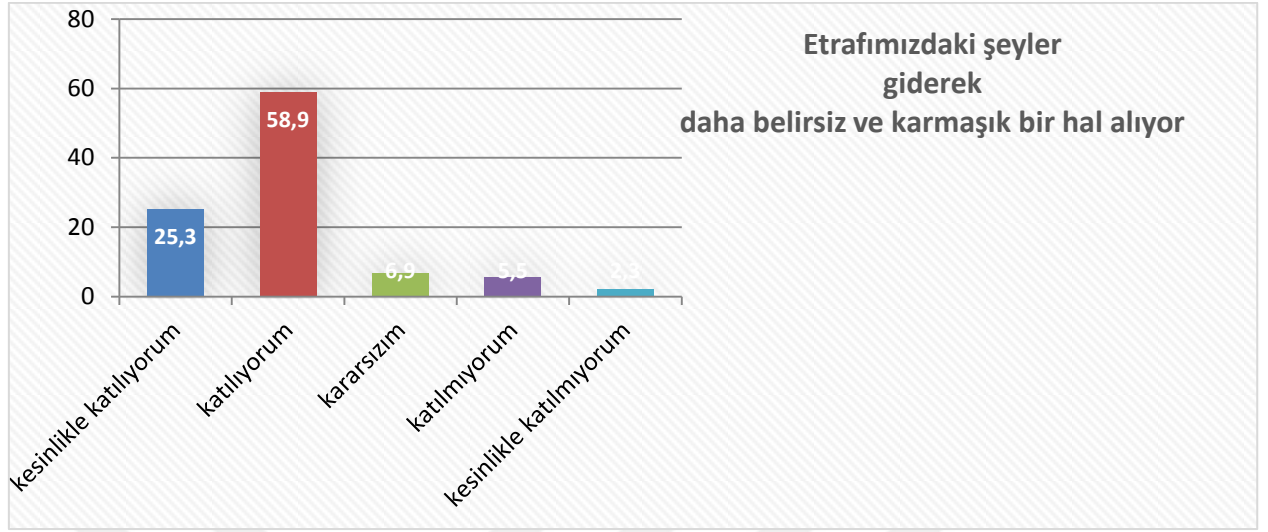
Tablo 3.43: Dünyamız giderek daha belirsiz ve karmaşık bir hal alıyor

Gelecek ve güven hakkındaki bir diğer sorumuz olan 'gelecek her zaman bugünden daha iyidir' sorusuna katılımcılarımızın %5,3'ü kesinlikle katılıyorum, %14,9'u ise katılıyorum cevabını verirken, katılımcılarımızın %43,1'i katılmıyorum, %13,4'ü kesinlikle katılmıyorum ve %22,3'ü kararsızım cevabını vermiştir. Verilen cevaplama ortalama olarak bakacak olursak katılımcıların %56,5'i katılıyorum derken, %20,2'si ise katılmıyorum cevabını vermiştir.

Bir diğer sorumuz ise 'etrafımızdaki şeyler giderek daha belirsiz ve karmaşık bir hal alıyor' olmuştur. Katılımcılarımızın bu soruya verdikleri cevap % 25,3 katılıyorum, %58,9 katılıyorum olurken, %5,5'i katılmıyorum, %2,3'ü kesinlikle katılmıyorum ve %6,9'u kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakıldığında ise katılımcıların % 84,9'u etrafındaki şeylerin giderek daha belirsiz ve karmaşık bir hal aldığına katılırken, % 7,8'i ise bu duruma katılmamaktadır.

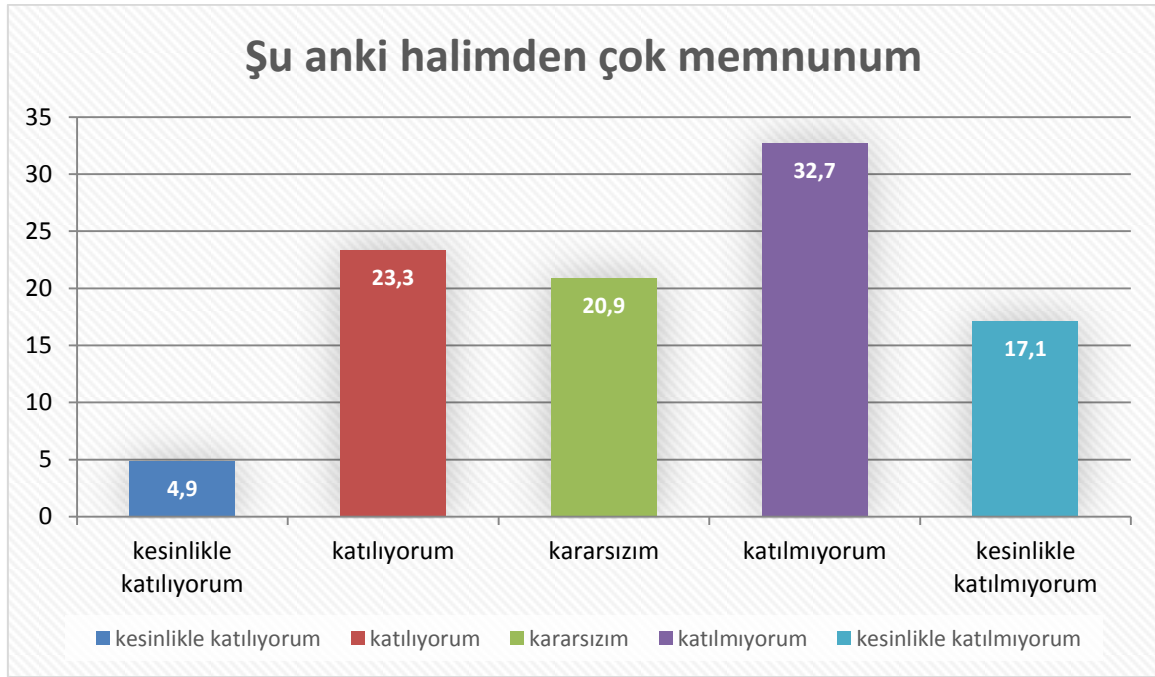
Tablo 3.44: Etrafımızdaki şeyler giderek daha belirsiz bir hal alıyor

Genel sorunlar ve geleceğe yönelik güven ve kaygı sorularımızdan bir diğeri olan ‘hayatta/çevremizde birçok şey eskiye nazaran daha riskli olmaya başladı’ sorusuna katılımcıların % 27,5’i kesinlikle katılıyorum, %58,2’si ise katılıyorum cevabını verirken, katılımcıların %4,9’u katılmıyorum, %2,4’ü kesinlikle katılmıyorum ve %5,7’si kararsızım cevabını vermiştir. Katılımcılar artık içinde yaşadıkları hayatı ve özellikle geleceği daha riskli olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların ‘gelecek her zaman bugünden daha iyidir’ sorusuna verdikleri cevap ile beraber de bu durumu daha iyi okumamız mümkündür.

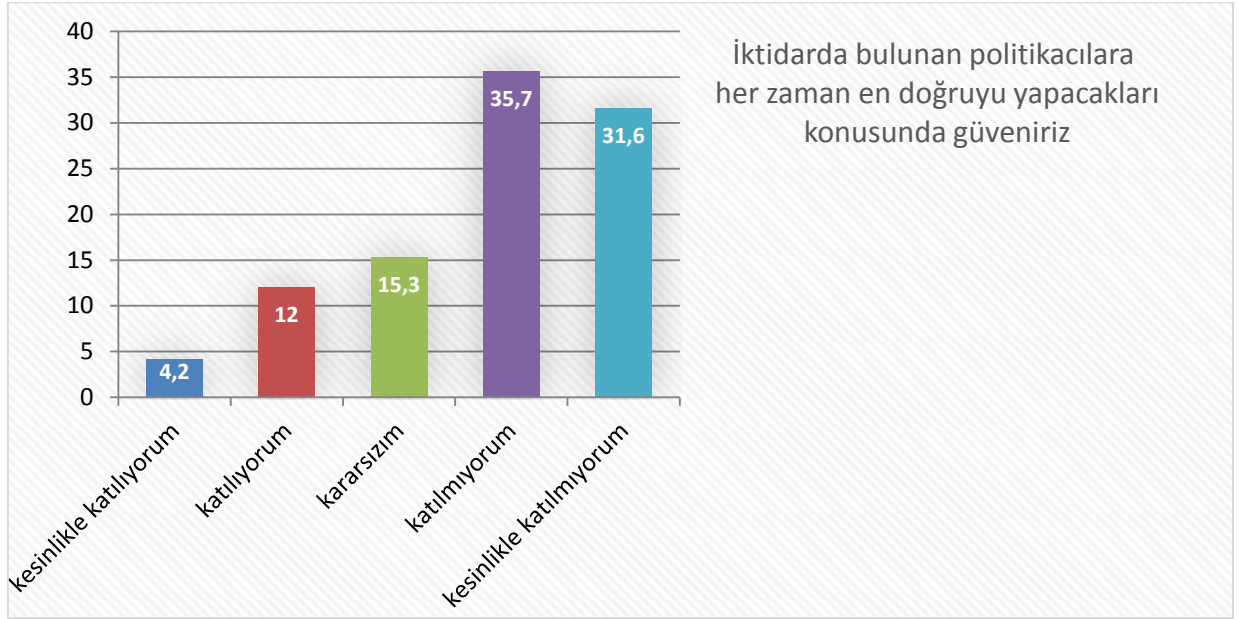
Katılımcılara yönelmiş olduğumuz bir diğeri sorumuz olan ‘şu anki halimden memnun’ a ise katılımcıların % 4,9’u kesinlikle katılmadığını, % 4,9 oranının katıldığını ve %32,7 oranın katılmadığı, %17,1 oranının kesinlikle katılmadığı ve %20,9 oranının ise kararsızım cevabını verdiği görülmüştür. Ortalama olarak bakıldığında ise katılımcıların % 28,2’si şu anki halinden memnun iken, %49,8’i şu anki halinden memnun olmadığını dile getirmiştir.

Tablo 3.45: Şu anki halimden memnunum

Elbette ki güven ve korkular sadece gıda çerçevesinde özeleştirilmesi söz konusu değildir. Çünkü bireyler artık her alana dair bir korku ve güvensizliğe sahiptirler. Bu nedenle katılımcılarımıza genel güven ve geleceğe olan kaygılarına ilişkin soruların yanı sıra siyasete olan bakış açılarının da ne duruda olduğunu ölçebilmek için araştırmamıza katılan katılımcılara ‘iktidarda bulunan siyasetçilere her zaman en doğruyu yapacakları konusunda güvenimiz’ ifadesini yönelttik ve bunun sonucunda katılımcıların % 4,2’si kesinlikle katılıyorum, %12’si ise katılıyorum cevabının verirken, katılımcıların % 35,7’si katılmıyorum, %31,6’sı kesinlikle katılmıyorum ve %15,3’ü kararsızım cevabını vermiştir. Saha çalışması esnasında gözlenen durum işinden veya etiketlenmekten korkan kişiler genel itibarıyla bu soruya kararsızım cevabını vererek gerçek görüşünü belirtmekten çekinmiştir. Özellikle bu durum kadınlarda gözlenmiştir. İnsanlar siyaset hakkında da tıpkı gıda ve diğer birçok alanda olduğu gibi güvensiz bir tutum içerisine girmişlerdir. Katılımcıların verdiği cevaplara ortalama olarak bakıldığında ise % 16,2’si iktidarda bulunan politikacılara her zaman en doğruyu yapacakları konusunda bir güven duyarken, katılımcıların %67,3 gibi büyük bir oranı ise güvenmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3.46: İktidarda bulunan politikacılara her zaman doğruyu yapacakları konusunda güveniniz

Genel güven ve güncel sorunlar bölümünde katılımcılara son olarak çevre sorunlarına ilişkin geleceğe dair ne düşündüklerine dair bir soru yönelttik ve ‘gelecek kuşaklara kirletmiş ve kurutulmuş bir dünya bırakıyoruz’ ifadesine katılıp-katılmadıklarını sorduk. Bu çerçevede katılımcıların % 37,4’ü kesinlikle katılıyorum ve %45,1’i katılıyorum cevabını verirken, katılımcıların %6,2’si katılmıyorum, %3,7’si kesinlikle katılmıyorum ve %6,5’i ise kararsızım cevabını vermiştir. Ortalama olarak bakıldığında ise yaklaşık olarak katılımcıların % 82,5’i dünyanın daha kötü bir hale geleceğini düşünürken, % 9,9’u ise bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Son sorumlardan hareketle genel olarak toparlayacak olursak katılımcıların verdiği cevaplardan hareketle geleceğe yönelik ve şu an içinde yaşadığımız anda büyük endişe ve korkular mevcuttur. Bu bilinmezlik ve karamsar dünya algısı hayatın da her alanına sirayet etmektedir. Beck bu durumu kısaca şöyle açıklar: *insanlar fakirleşmiş değil, bilakis çoğu durumda insanların hali vakti yerinde, kitlesel tüketim ve bolluk toplumunda yaşıyorlar (ki bu durum, sosyal eşitsizliklerin keskinleşmesiyle tamamen el ele gidebilir), çoğunlukla iyi eğitim görmüş ve bilgililer, ama korkuyorlar, kendilerini tehdit altında hissediyorlar ve gerçekçi-kötümser gelecek tahayyüllerinin mümkün biricik doğrulamasının gerçekleşmesini fiilen önlemek için angaje oluyorlar.* (Beck, 2017: 75-76).

Tablo 3.47: Geçmiş, bugün ve gelecek algısı

		Katılıyorum	%	Kararsızım	%	Katılmıyorum	%
1	Geçmiş beş yılı düşündüğümüzde dünyanın yaşamak için daha iyi bir yer haline geldiğini söyleyebiliriz	172	11,7	116	11,9	675	69,4
2	Geçmiş beş yıl içerisinde dünya çok daha tehlikeli bir yer haline geldi	776	79,7	89	9,1	99	10,2
3	Bugünlerde hiçbir şey eskiden olduğu gibi değil.	877	90,1	45	4,6	41	4,2
4	Bu günlerde uygun bir iş bulabilmek oldukça zorlaştı	856	89	50	5,1	55	5,6
5	Geleceğim hakkında kaygılıyım	737	75,8	80	8,2	142	14,6
6	Çocuklarımın benim sahip olduğumdan daha iyi bir hayat süreceklerinden eminim	224	23	221	22,7	518	53,2
7	Dünyamız giderek daha belirsiz ve daha karmaşık bir hal alıyor	855	87,8	42	4,3	64	6,5
8	Gelecek her zaman bugünden daha iyidir.	197	20,2	217	22,3	549	56,5
9	Etrafımızdaki şeyler giderek daha belirsiz ve daha karmaşık bir hal alıyor.	819	84,2	67	6,9	76	7,8
10	Hayatta/çevremizde birçok şey eskiye nazaran daha bir riskli olmaya başladı.	834	85,7	55	5,7	71	7,3
11	Şu anki halimden çok memnunum	275	28,2	203	20,9	484	49,8
12	İktidarda bulunan politikacılara her zaman en doğruyu yapacakları konusunda güvenirim.	158	16,2	149	15,3	654	67,3
13	Gelecek kuşaklara kirletilmiş ve kaynakları kurutulmuş bir dünya bırakıyoruz.	803	82,5	63	6,5	96	9,9

Bulguları daha anlaşılır kılmak ve sadeleştirmek amacıyla gen bir tablo oluşturulup yeniden kodlama yoluyla üçlü seçeneğe indirilmiştir. Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçenekleri tek kategoride ve katılmıyorum ve katılıyorum seçenekleri de tek kategoride verilmiştir. Tabloya bu şekilde bakıldığında en fazla kararsızım seçeneği verilen soru %22,7 (221) oranıyla çocuklarım benim sahip olduğumdan daha iyi bir yaşam süreceklerinden

eminim ifadesi olmuştur. Yüksek düzeyde gelecek kaygısı bu soruda yerini sahada da gözlemlendiği üzere temenniye bırakmıştır. Bu da araştırma sonuçlarına kararsızım ifadesine verilen cevaplarla yansımıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı gıda tüketimine yönelik bireylerin risk ve korku algılarının ne düzeyde olduğu, hangi tür gıdalarda daha yoğun endişelendiklerini, bu endişelere nelerin sebep olduğu, medya ve kurumların bu noktadaki rollerinin nasıl etkilediğini analiz etmek ve ortaya koymaktır. Tezin çıkarımları Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Denizli, Muğla ve aydın illerinde yaşayan toplam 973 kişiyle gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen sonuçları kapsamaktadır. Önemli bir araştırma konusu olan gıda tüketimini risk toplumu bağlamında ele almak ve aynı zamanda bu süreci etkileyen faktörler önemli sosyolojik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle bu çalışma ampirik veriler doğrultusunda gıda tüketimine katılımın, bireylerin tüketimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen faktörler, gelecek algısı ve genel dünya görüşü konuları çerçevesinde ele alınarak incelemeyi amaçlamıştır. Bulgular ve genel tartışmaya geçmeden önce öncelikli olarak çalışmamızda izlediğimiz yol ve ele alınan konular hakkında kısa bir hatırlatma yapacak olursak: çalışmamızın birinci bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilerek risk toplumu, risk, korku, güven kavramları, gıda ve risk toplumunda gıda tüketimi tartışması yapılmıştır. İkinci bölümde araştırmanın amacı, önemi, kapsamı, metodu, sınırlılıkları, yöntem ve teknikleri ortaya konulmuştur. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise çalışmamıza dair saha verileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın temellendiği ana varsayımlar genel olarak bütün bireyler için fizyolojik bir zorunluluk olan beslenmenin dahi risk toplumu ile beraber değişimi ve dönüşümünün büyük oranda gıda tüketimine yönelik bir risk yarattığıdır. Bu nedenle araştırma örnekleme oluşturulurken katılımcıların genel bir sosyo-ekonomik statülerini de temsil edecek bir örneklem tasarımı amaçlanmıştır. Bireylerin gıda tüketimine yönelik algılarını irdelenecek bir araştırmanın bölgesel ve ekonomik temelli farklılıklar yaratacağı varsayımı ile kültürel, ekonomik ve tüketim tarzları açıısından birbirinden farklılık gösterecek bölgeler, iller ve mahalleler seçilmiştir. Bölgeler bazında bir değerlendirme bize hem farklı yemek kültürlerine sahip olan iki bölge arasında karşılaştırma yapabilme imkânı sunacak ve hem de sosyo-ekonomik farklılıkların gıdaya ve genel dünya görüşüne yönelik risk algılarını değerlendirme imkânı sağlayacaktır. Tezin amacı ve sorunsalları çerçevesinde örneklemi oluşturan altı ilde farklı mahallelerde yaşayan katılımcılardan toplanılan verilerle bireylerin gıdalara yönelik risk algısı ve genel korku ve kaygıların saha araştırması sonuçları bu bölümde özetlenecek ve tartışılacaktır.

Araştırmamızda yer alan katılımcıların genel olarak demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerini kısaca özetlemek gerekirse, görüşme yapılan kişilerin cinsiyet dağılımını % 49,5'i kadın, %50,5'i erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Cinsiyet oranlarının birbirine yakın olmasının önemi ise katılımcıların verdiği cevaplardan hareketle cinsiyet bazında gıdaya yönelik risk algılarında bir farklılığın oluşup oluşmadığını analiz etmektir. Cinsiyet temelinde bakıldığında ciddi farklılıklar olduğu gözlenmemiştir ve gıdalara yönelik güvensizlik cinsiyet farkı gözetmeksizin bütün katılımcıları aynı şekilde etkilemektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların yaş ortalamalarına bakıldığında ise %23,7 oranıyla 25-31 yaş aralığında hemen ardından %23 ile 18,24 yaş aralığında ve üçüncü olarak %13,8 ile 32-37 yaş aralığındaki katılımcılar oluşturmaktadır.

Diğer yandan araştırmamıza katılan katılımcıların eğitim düzeyi bazında dağılımlarına baktığımızda ise katılımcıların % 38'lik bir çoğunluğu yüksek okul ya da fakülte mezunlarından oluşmaktadır. Okur-yazarlık oranı 65 yaş üstü katılımcılarda en düşük düzeydedir. Bunun yanında %3,2'si herhangi bir okul bitirmedi, %18,4'ü ilkokul mezunu, %11,9'u ortaokul mezunu ve %26,3'ü ise lise mezunudur.

Örneklemimizdeki katılımcıların gelir düzeylerine bakarsak gibi örneklemin hiçbir gelire sahip olmayanların oranı %2 'si, 0-1000 TL arasında olanların oranı %7,7'si, asgari ücrete sahip olanların oranı %19,1'i, 2020-3021 TL arsında olanların oranı %16,1'i, 3022-4000 TL arasında olanların oranı % 16,6'sı, 4001-6000 TL arasında olanların oranı %15,6'sı, 6001-8000 TL arasında olanların oranı %9,9'u, 8001-10000 TL arasında olanların oranı %6,4'ü, 10001-15000 TL arasında olanların oranı %5,3'ü ve 15001 ve üzeri olanların oranı ise %1,2 'lik bir kısmı oluşturmaktadır. Burada 0-1000 tl arası gelir düzeyinin yüksek çıkmasının nedeni hem öğrenci katılımcıların olması hem de ev kadınlarının gelirlerinin bu gruba dahil edilmesidir. Gelir düzeyi gıdalara yönelik risk algısında büyük bir öneme sahiptir. Katılımcılardan gözlenildiği üzere ekonomik geliri yüksek olan gruplar gıdalar hakkında endişe ve kaygıya sahip olmasının yanı sıra aynı zamanda ekonomik olarak istediği gıdaya erişebilme, tüketebilme gücüne de sahiptir. Fakat orta ve alt sınıflar gıdalar hakkında endişeye daha fazla maruz kalmaktadırlar. Ama genel olarak sosyal sınıf gözetmeksizin her kesim bir şekilde bu kaygılara sahiptir. Artık önemli olan ekonomik sınıf değil, risklere maruz kalmadır. Bilgi sahibi olmak bireylerdeki risk algısını arttırmaktadır.

Geçmişte tehlikelere maruz kalma, sınıfsal kader tarafından belirleniyordu. İnsan, belli bir sınıfa ait olarak doğuyordu. Sınıf kaderi oluyordu. Gençliğinden yaşlılığına kadar bu durum devam ediyordu. Sınıfsal kader her şeye yansiyordu: nerede ve ne işte çalıştığına, ne yediğine nasıl ve kiminle yaşadığına, nasıl çalışma arkadaşları ve arkadaşları olduğuna, kimlere lanet okuduğuna ve eğer gerekiyorsa sokağa çıkıp kimi protesto ettiğine. Buna karşılık risk konumları ise çok farklı bir mağduriyet tipi içeriyor. Bu konumlara ait hiçbir şey açık ve anlaşılır değildir. Bu konular, herhangi bir şekilde evrenseldir ve özgül değildir. İnsan, bunlar üzerine duyar ve okur. Bu bilgi transferi, mağdur grupların daha eğitilmiş olduklarını ve etkin bir şekilde bilgilendiklerini gösterir (Beck, 2017:76).

Araştırmaya katılan katılımcıların kendilerini ve ailelerini sosyo-ekonomik gelir algısı sorusuna katılımcıların %49,7'lik büyük bir çoğunluğu orta sınıf olarak cevap vermiştir. %21,2'si orta-alt, %20,5'i alt, %6,8'i orta-üst ve %1,4'ü ise üst sınıf olarak cevap vermiştir. Burada dikkat çeken nokta ise katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kendini orta sınıfa ait görmesidir. Fakat bunun asıl nedeni katılımcıların kendilerini bir başkasına 'muhtaç olmama', 'herhangi bir geçime sahip olma', 'düzenli gelir' veya 'komşusu veya tanıdığı ile kıyaslama' durumu olarak açıklanabilir.

Katılımcıların ilk olarak gıdalara yönelik düşündükleri zaman akıllarına ne tür risklerin geldiğini, nelerin üzerinde yoğunlaştığını tespit etmek amacıyla açık uçlu bir soru sorulmuştur ve bunun sonucunda %23 oranında GDO cevabı alınmıştır. Verilen cevaplar %21,9 hormon, %11,1 katkı maddeleri, %11,1 aklına herhangi bir şey gelmiyor, %10,6 endişe ve kaygı, %9,4 hastalık, %4,5 hastalık, %3,4 zehirlenme, %3,2 tarihi geçmiş gıdalar, %1,8 diğer şeklinde cevaplar alınmıştır. Verilen cevaplara bakıldığı zaman katılımcıların yaklaşık olarak %85'i gıdalara yönelik farklı farklı maddeler olsa dahi bre nişe ve kaygıya sahiptir. Buda temel ihtiyacımız olan gıdalara karşı dahi ne kadar yüksek bir endişe ve kaygıya sahip olduğunu göstermektedir. Elbette ki sadece bir veri üzerinden analiz etmek doğru olmayacaktır. Bu nedenle katılımcıların son zamanlarda tükettikleri gıdalara yönelik endişeleri sorulmuştur ve katılımcıların ortalama olarak %52,4'ü tükettikleri gıdalara güvenmediklerini belirtmiştir. Burada katılımcıların %24'4'ü ise kararsız olduklarını belirtmiştir. Aslında burada da yine de gıdalara yönelik belirsiz bir durum olduğunu bize göstermektedir. Güvensizliğin bu oranda yüksek çıkması ve farklı nedenlerin belirtilmesi bizleri bunların oluşum nedenlerinin neler olabileceği sorusunu sormaya yöneltmiştir.

Birçok farklı nedenden katılımcılar gıdalara yönelik endişe duymakta ve buna karşılık bu korkularının oluşum nedeni de farklılık göstermektedir. Katılımcıların %27'si bunun nedenini çelişen uzman açıklamaları, %25,3'ü televizyon, gazete ve radyo haberleri, %20,2'si aile, çevre ve arkadaş ortamından edinilen bilgi, %14,8'i sosyal medyadan edinilen bilgi ve %5,2 diğer kategorisi oluşturmaktadır. Sürekli olarak karşılaşılan uzmanların birbirinden farklı yorumları bireyleri nelerin yapılması gerekli veya doğru olanın neler olduğu konusunda bir bilinmezliğe kapılmasına, birçoğu yüzyıllardır tüketilen gıdalara karşı şüphe duymasına neden olmuştur. Aynı zamanda özellikle 1990'lı yıllardan itibaren değişen televizyon programları ve artan gündüz kuşağı programları gıdalar hakkında yapılan yorumlar insanların bu gıdalara yönelik risk algılarını ve endişelerini etkilemektedir. İlerleyen sorularda da görüleceği üzere risk ve kaygılar medya aracılığıyla her gün yeniden üretilmektedir.

Katılımcıların en fazla ne tür gıdalar hakkında endişelerinin olduğuna bakıldığında ise GDO'lu gıdalar hakkında %84,7'si endişeli iken, %10'luk bir oran endişeli olmadığını belirtmiştir. Gıdalara yönelik düşündüğünüzde ne tür korkular sorusuna verilen en yüksek cevap olarak yine aynı şekilde GDO karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle toplumda yaygın olarak GDO'lu gıdalara yönelik bir risk algısının mevcut olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Ve bu algı aynı zamanda sürekli olarak medyada yer almaktadır. Aynı zamanda katılımcıların diğer besin maddelerine verdikleri cevaplar birçok farklı besin maddeleri üzerinde yüksek endişenin olduğunu bize göstermektedir. Fakat bu maddelerde farklılık yaratan bir besin olarak balık tüketimi karşımıza çıkmaktadır. Balıklarda bulunan civa ve ağır metal kalıntılarına karşı endişeli olmama durumu diğer besin maddelerine kıyasla daha yüksektir. Özellikle de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde endişeli olmama durumu daha yüksektir. Bu durum aslında gıdaların tüketimi arttıkça veya mutfak kültüründe daha yaygın olan gıdalara yönelik endişe algısı daha yüksektir sonucunu çıkarmaktadır. Aynı şekilde daha güncel olan gıda ürünlerine yönelik risk algısı da daha yüksektir. Kuş veya domuz gribi gibi virüsler sorusuna katılımcıların duydukları endişe oranı %68,9 oranına sahip olsa da diğer ifadeler ile karşılaştırıldığı zaman daha düşük bir endişe oranına sahiptir. Aynı zamanda 2004 yılı içerisinde artış gösteren kuş gribine karşı Sağlık Bakanlığı Türkiye'de kuş gribinin bulunmadığına dair açıklama yapılmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2019). Bir diğer taraftan medyada yer alan kuş gribi şüpheleri hem beyaz et tüketiminde düşüşe neden olmuştur. Hem de sadece Kayseri ilinde dahi 470 bin tavuğun itlaf edilmesine neden olmuştur (Hürriyet, 2019). Katılımcıların verdikleri

cevaplardan hareketle gıdalara yönelik endişelerin artış nedenlerine medyada yer alması ve gündem olan besinlerin daha etkin bir şekilde tüketiminin azalması yorumu eklenebilir. Son dönemlerde ciddi tartışma yaratan ıspanakta tüketimin düşmesi buna örnek verilebilir. Hatta ıspanağın yanı sıra yeşil olan birçok bitkinin tüketimine yönelik bir şüpheye sahip olunmuştur.

1980'li yıllardan itibaren medyada meydana gelen değişimler ve gelişen teknoloji ile insanların artık bilgilere erişimi hem çeşitlenmiş hem de kolaylaştırmıştır. Bu çeşitlilik gıdalar hakkındaki bilgiye ulaşmada da kendisini göstermiştir. Geleneksel anlamda gıdalara erişim artık uluslararası boyuta ulaşmıştır ve buda bireyin tükettiği gıdaya yabancılaşmasına neden olmuştur. Tüm bunlar bireyin gıdaya yönelik bilgisinin çeşitlenmesine ve buna paralel olarak gıdalara karşı bir endişeye sahip olmasına neden olmuştur. Katılımcılara sorulan en son ne zaman televizyon, radyo, internet veya başka herhangi bir kişiden kimyasal maddeler nedeniyle gıdaların güvensiz olabileceğini duydunuz sorusuna katılımcıların %36,2'si son 7 gün içerisinde, %27,7'si son bir ay içerisinde, %17,6'sı son 6 ay içerisinde, %6,3'ü 1 aydan önce ve %11,8'i hiç duymadım yanıtını vermiştir. Ve devamında duyulan bu habere verdikleri tepki %32,7 kalıcı olarak beslenme alışkanlığımı değiştiririm, %31,9'u sadece bir süre gıdadan uzak dururum, %20,6 sorun hakkında endişelenirim fakat bir şey yapmam ve %10,9'u görmezden gelirim ve beslenme alışkanlığımı değişmem şeklinde cevap vermiştir. Yani katılımcıların ortalama %85'i duyduğu habere karşılık bir endişeye kapılmakta ve yaklaşık olarak %63'ü bir şekilde beslenme alışkanlığında bir değişiklik yapmaktadır. Aslında gündelik hayatta gıdalara yönelik endişelerin ne kadar yaygın olduğunu ve beslenme alışkanlıkları üzerinde gerek medyanın gerekse de çevrenin ciddi bir role sahip olduğunu bize göstermektedir. Hemen ardından katılımcılara sağlık ve beslenme programlarına ilişkin tutumlarının analiz edilmesi için bu tür programlar izlediğinizde ne tür düşünceniz oluşur diye sorduğumuzda ise sadece %19,6'sı bu tür programlardan faydalı bilgiler edindiğini belirtmiştir ve %30'u bu tür programlar izledikten sonra kafasının karıştığını belirtmiştir. Medyanın bu tür programlar ve bilgiler sayesinde risk algısını her gün yeniden ürettiği varsayımımız aslında bu sorular çerçevesinde desteklenmiştir.

Güvensiz olduğu düşünülen ve bu güvensizliğe nelerin neden olduğu analiz edilen gıdaların ardından bir de hangi gıdaların daha fazla güvenilerek tüketildiğini analiz etmek için sorduğumuz soruda katılımcılar 1. Sırada sağlık açısından güvenli olan gıdalara, 2.

Sırada son kullanma tarihi geçmemiş gıdalara ve son olarak 3. Sırada ise organik gıdalara güvendiklerini belirtmişlerdir. En güvenilir gıdalardan birisini organik gıda oluştururken, bir diğer soruda ise GDO'lu gıdalar en fazla kaygıyı oluşturmaktadır. Öte yandan sağlık açısından güvenli olan maddeyi katılımcıların %50'si seçmeyerek farklı maddeleri güvenli gıda olarak belirlemişlerdir. Aslında katılımcıların önceliklerinin sağlıktan ziyade güven duymak olduğu bu soru çerçevesinde çıkartılabilir.

Araştırmanın genel olarak ele almayı amaçladığı tartışmalardan bir diğeri ise kurumlar ile gıda tüketimi arasındaki ilişki olmuştur. Buradan çıkacak sonuçlarda aslında bireylerin gıdalara yönelik yapılan açıklamalarda kurumlara ne derece güvendiğini gösterecektir. Katılımcılara yetkililer, vatandaşların sağlığı için bir tehlike tespit ettiğinde harekete geçme konusunda hızlı davranmaktadır sorusunu sorduk ve %56,3'ü katılmadığını, %24,9 katıldığını ve %17,9 oranı ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Bir başka soru daha ele alınacak olursa kamu yetkilileri, insanları gıdalarla ilgili riskler konusunda bilgilendirmek için üzerine düşeni iyi bir şekilde yapar sorusuna katılımcıların %28,8'i katılıyorum, %53,3'ü katılmıyorum ve %15,1'i ise kararsızım cevabını vermiştir. Katılımcılar kurumların gıdalara yönelik yeteri kadar bilgilendirme yapma konusunda çabalarının yetersiz olduğu düşünülmemekte ve aynı zamanda asıl önemli görülenin tüketiciden ziyade üretici olduğu genel varsayımdır. Bu nedenle de kurumlara yönelik bir güvensizlik hâkim olduğu belirtilebilir. Verilen cevaplardan hareketle ve gıdalara yönelik güven sorusu analiz edildiğinde gıdalara yönelik güven arttıkça kurumlara olan güvende artmaktadır, fakat gıdalara yönelik güven azaldıkça kurumlara olan güvende azalmaktadır.

Çalışmamızın hedeflediği bir diğer nokta ise güvensizliği sadece gıdalar bazında değil, aynı zamanda genel güven, gelecek kaygısı sosyal ilişkiler temelinde de analiz etmektir. Çünkü herhangi bir alanda olan güvensizlik bir başka gün farklı bir alanda kendini göstermektedir ve risk toplumunda belirsizlikler her yerdedir. İlişkiler bazında genel güvenin analizi yapabilmek için katılımcılara yöneltilen soruda yaklaşık olarak katılımcıların % 81'i diğer bireyleri yeterince güvenli bulmamaktadır ve toplumsal açıdan ele alındığı zaman ciddi bir güvensizlik ortaya çıkmaktadır. Öteki olana daime güvenilmez ve şüphe ile yaklaşılır. Delibaş (2017) bu bulguları şu şekilde okumak gerektiğini belirtmiştir: *sosyal dayanışma ve yardımlaşma geleneğinin güçlü olduğu bir toplum yapısından insanların tehlike ya da çok dikkat edilmesi gereken riskler olarak tanımlanması noktasına gelmiş bulunuyoruz. Atacağımız her adım alacağımız her karar, kullanacağımız*

her ilaç, olacağımız her aşu hatta neredeyse tükettiğimiz her gıdanın sorgulanır, korkulur, riskli olması durumuyla karşı karşıyayız. Böylesi bir kültürel yapı gerçek risklerle sanal riskler arasında ayırım yapmada giderek zorlanıyor. Çevremizdeki risklerde çok kolaylıkla bu riskler, korkular arasına dahil edilebiliyor. Kültürel yapıda meydana gelen değişiklikler bireyleri akla gelebilecek her şeyden korkutmaya, uzak tutmaya, riske girmeme veya risk almamaya yönlendiriyor.

Araştırmamızda katılımcıların verdikleri cevaplardan hareketle Türkiye'nin en önemli sorunlarının da neler olduğunu analiz etmeye çalıştık. Bunun sonucunda bölgesel olarak veya il bazında farklılaşan noktaların olup olmadığı da analiz edilmeye çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığı zaman en önemli sorun olarak 1. Sırada ekonomik kriz seçilmiştir. Her ilde en fazla sorun oluşturan madde olarak karşımıza ekonomik kriz çıkmaktadır. Hemen ardından siyasi sorunlar ve istikrarsızlık onun ardından ise işsizlik/istihdam problemi çıkmaktadır. Fakat burada saha araştırması için bölgeler belirlenirken sanayi şehri ve tarım odaklı olan şehirlerin seçilmesinin bir sonucu olarak özellikle Gaziantep ve Denizli illerinde 3. Sırada en fazla seçenek olarak sığınmacı ve mülteci sorunu belirtilmiştir. Türkiye İstatistik kurumu verilerine göre iller bazında Gaziantep en fazla Suriyelilerin yaşadığı ikinci şehir, Şanlıurfa 4. Şehir, Mardin 13. Şehir, Muğla 22 ve Denizli ili 27. Sıradadır (TÜİK, 2019). Buna rağmen sadece Denizli ve Gaziantep illerinde Türkiye'nin en önemli 3. Sorunu olarak seçilmesi dikkat çekicidir. Bunun asıl nedeninin bu şehirlerin sanayi bölgesi olması ve istihdam konusunda daha ucuz işgücü oluşturan sığınmacı ve göçmenlerin tercih edilmesi yerli halk için daha görünür bir sorun olmasına neden olabileceği söylenebilir.

Risk toplumu ile beraber artan bireysellik olgusu da bireylerin güvensiz bir tutumla hareket etmelerine ve yaşamlarını buna göre şekillendirmelerine sebep olmaktadır. Önemli olan artık bireyin kendisi ve kendi çıkarlarıdır. Gelecek bir yıl içerisinde beklenenleri sorulduğunda katılımcıların % kendi yaşamları 'iyi olacağını', evinin maddi durumu ve iş durumunun da 'aynı kalacağını' belirtirken diğer taraftan ülkede iş bulma durumu ve ülkenin ekonomik durumunun 'kötü olacağını' düşünmesi aslında katılımcının bireysel olarak düşündüğünde 'iyi olma' temennisi ile cevap verdiğini fakat daha genel olarak ülkenin durumu sorulduğunda ise daha 'kötümser' bir tutum sergilediği görülmüştür. Risk toplumunda kötümser bir gelecek algısı, belirsizlik ve kaygı hakimdir. Tıpkı 'geleceğim hakkında kaygılıyım' ve 'etrafımızdaki şeyler giderek daha karmaşık ve belirsiz bir hal

alıyor' ifadelerine her 10 katılımcıdan 8'i katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum sadece bireysel düzeyde kalmamakta, aynı zamanda hem kurumsal hem de çevresel 'kötümser bir gelecek' inşası yaratmıştır. İnsanların artık siyasetten bilime, devlet kurumlarından özel kurumlara, hatta aile içi ilişkilerinde dahi risk toplumu ile beraber bir kötümser algılayış olduğunu ve güvensizliğin arttığını söylemek mümkün. Araştırmamızda 'iktidarda bulunan siyasetçilere her zaman en doğruyu yapacakları konusunda güvenimiz' ifadesine % 67,3 oranında katılmadıklarını ve %15,3'ü kararsız olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmanın gelecek, geçmiş ve bugünden beklentilerinin analiz edilmeye çalışıldığı bu bölümde sonuçlar bize göstermektedir ki, katılımcılar her soruda yüksek düzeyde bir olumsuz ve kötümser dünya onları beklemektedir. Geçmiş beş yılı düşündüklerinde dünyanın yaşamak için çok kötü bir hal aldığını belirten katılımcılar, aynı karamsarlığı geleceğe yönelttikte göstermektedirler. Bu karamsar tablo katılımcıların sadece kendi hayatlarını içermemektedir, aynı şekilde çocuklarının ve gelecek kuşakların da daha kötü bir yaşam süreceğini, dünyanın gittikçe daha kötüye gittiğini benimseyen bir tutum sergilemektedir.

Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa risk toplumu teorik tartışmamızda da ele alındığı üzere kendi içerisinde belirsizlikler, güvensizlik korku ve kaygının her an üretildiği ve bunun yaşamın her alanına sirayet ettiği bir toplum yapısı yaratmıştır. Genel anlamda yaşamın her alanında yaygın olan güvensizliklerin aynı zamanda fizyolojik olarak en temel ihtiyacımız olan gıdalar üzerindeki etkileri tahmin edilenden çok daha fazla bir şekilde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan hareketle sürekli olarak farklı gıdalar üzerinde de olsa gıdalara yönelik sürekli olarak tekrar eden bir korku hakimdir. Bu korkuların hem kurumsal boyutta hem medya aracılığıyla hem de toplumsal ilişkiler bazında her gün yeniden üretildiği söylenebilir. Aynı zamanda risk toplumunda güvensizlik, korku ve kaygılardan tek bir alanda söz etmek mümkün değildir. Çünkü korkular toz zerresi gibi her gün başka bir yere konmaktadır. Bu nedenle gıdalara yönelik kaygılar her gün farklı bir besin maddesi üzerinden karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızın göstermiş olduğu bir başka çıkarım ise risk toplumu sınıflı toplumdan farklı olarak her sınıfı etkilemesinin doğrulanmasıdır. Gıda tüketimine yönelik risk ayrımı sosyo-ekonomik olarak her sınıfı yüksek düzeyde etkilemektedir. Bu bağlamda her şeye rağmen tüketmenin bizzat kendisi bir risk almaktır. Fakat risklerden etkileniş şekilleri ve bununla başa çıkma yöntemleri farklılaşmaktadır. Çalışma esnasında yapılan

görüşmelerden edinilen bilgilerden hareketle ekonomik gelir düzeyi yüksek olan sınıflar 'daha kaliteli ürün' veya 'organik gıda' kullanarak bu durumla baş ettiklerini açıklarken, ekonomik geliri alt düzey olan katılımcılar ise 'bir süre uzak durarak' daha sonra tekrar tükettiklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu riskleri yaratanlar da bir şekilde bunlara maruz kalmaktadır. Mutlaka bir şekilde ekonomik sınıf farkı gözetmeksizin derecesi farklı olsa dahi gıda tüketimine yönelik riskler her gelir grubunu aynı dönemlerde etkilemektedir. Bu nedenle gıdalara yönelik riskleri diğer risklerden daha önemli ve herkese eşit derecede etki eden bir risk faktörü olarak açıklamak mümkün olabilir.

Bu çalışma Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Denizli, Muğla ve Aydın illerinden kişilerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir ve bu alanda yapılan çalışmaların yetersizliği nedeniyle alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Şu noktayı belirtmek gerekir ki gıdalara yönelik kafa karışıklığının en önemli nedeni yine bireyin kendisidir.

Araştırmacılara Öneriler

Bu araştırma gıda tüketimini merkeze alarak bireylerin tüketirken endişeye kapılmalarını gene anlamda güven, korku ve kaygılarının ne düzeylerde olduğunu, bunların nelerin etrafında yoğunlaştığını belirlemek olmuştur. Bu anlamda amacına ulaşmış sayılabilir fakat buna karşılık gelecek araştırmalarda değinilmeyen noktaları ele almaları çalışmaları açısından uygun olacaktır. Örneğin gıdalara yönelik korkuların azaltılması yönünde nelerin yapılabileceği ve daha bilinçli bir tüketici olabilmek adına hangi yolları izlenilmesi gerektiği toplumsal bir sorun olan gıda tüketimine yönelik risk ve korkuların azaltılması için katkı sağlayıcı olacaktır.

Politika yapıcılara öneriler

Türkiye önemli ve zengin içeriğe sahip, birçok gıda ürününün yetiştiği bir ülkedir. Bu nedenle gıda üretimi ve tüketimi ülke için önemli bir meseledir.

Bireylerin gıda tüketimine yönelik endişelerini azaltmak ve daha güvenilir şekilde tüketmelerini sağlamak için yapılabilecekler:

- Artık gıda tüketiminin geleneksel anlamda tüketim tarzlarından farklılaştığını göz önünde bulundurarak yeni tüketim tarzlarının denetimini sağlamak
- Bireyleri gıdalar ve gıda tüketimi hakkında daha fazla bilgilendirmek

- Bireylerin gıda üretimi süreçlerini şeffaf bir şekilde görmesi
- Gıdalara yönelik yapılan denetlemelerin ve düzenlemelerin artması
- Medyada yapılan haberlerin ve bilgilendirici programların tüketicileri korkutucu dilden vaz geçilmesi
- Bilinçli birer tüketici olabilmenin sağlanması
- Bugüne ve geleceğe yönelik bireylerin en fazla hissettiği kaygılarının tespiti yapılarak bu alanlarda gerekli seminerlerin, eğitici programların verilmesi
- Kurumların kendilerine olan güveni arttırması

KAYNAKLAR

- Adaş, E. B., (2013). *Piyasa ve Toplum Kıskaçında Hekimlik*. Elbek, O. (Der.). Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır, içinde (205-219). İstanbul: Hayy Kitap
- Atabek, G., Atabek, Ü., Bilge, D., (2013). *Sağlık Haberlerinde Dönüşüm 1970-2010 Yılları arasında Hürriyet Gazetesinde Sağlık Haberleri*. Elbek, O. (Der.). Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır, içinde (113-133). İstanbul: Hayy Kitap
- Aydoğan, F. (2005). *Medya ve Tüketim Kültürü Üzerine Eleştirel Bir Analiz*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Aysu, A. (2015). *Gıda Krizi Tarım, Ekoloji ve Egemenlik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Başoğlu, F. (2014). *Gıda Kalite Kontrolünün Esasları ve Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri*. 2. Baskı. Bursa: Dora Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*. (Çev. Sıral, P.). İstanbul: Habitus Yayıncılık (Eserin orijinali 2012'de yayımlandı).
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Aşk*. (Çev. Erdügen, I.). İstanbul: Alfa İnceleme Yayınları (Eserin orijinali 2013'de yayımlandı).
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite* (Çev. Sinan Okan Çavuş). İstanbul: Can Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 2000 yılında yayınlanmıştır).
- Bauman, Z.(2018). *Bireyselleşmiş Toplum*. (Çev. Alogan, Y.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Eserin orijinali 2001'de yayımlandı).
- Bauman, Z. (2018). *Kapımızdaki Yabancılar*. (Çev. Borca, E.). İstanbul:Ayrıntı Yayınları (Eserin orijinali 2016'da yayımlandı)
- Bayhan, V. (2011). *Tüketim Toplumunda Bireyin Ontolojik Mottosu: "Tüketiyorum Öyleyse Varım"*. Sayı 43, Dergi Park
- Beck, U., E., Beck-Gernsheim, (2012). *Aşkın Normal Kaosu*(Çev. Nafer Ermiş). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.

- Beck, U. (2013). *Siyasallığın İcadı*. (Çev. Ülner, N.). İstanbul: İletişim Yayınları (Eserin orijinali 1999'da yayımlandı).
- Beck, U. (2014). *Risk Toplumu*. (Çev. Doğan., B., Özdoğan, K.). İstanbul: İthaki Yayınları (Eserin orijinali 2011'de yayımlandı).
- Beyaz, İ. (2013). *Risk Toplumu ve Gıda Güvenliği*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış). Erzurum.
- Delibaş, K. (2013). *Sağlığa İlişkin Korkular: Güven Erozyonu Bağlamında Sağlık Korkularını Anlamak*. Elbek, O. (Der.). Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır, içinde (101-112). İstanbul: Hayykitap
- Delibaş, K. (2017). *Risk Toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demirkol, K. (2015). *GDO Çağdaş Esaret*. 3. Baskı. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- DeWaal, C., Leon, W., (2004). *Yediğimiz Gıdalar Güvenli Mi?*. (Çev. Tather, A.). İstanbul: Prestij Yayınları (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Erdoğan, S. (2014). *Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Gıda Güvenliği*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Ergün, Ö. (2010). *Az Porsiyon "GDO" Lütfen GDO'lar ve Diğer Riskli Gıdalara Hakkında Tüm Bilmek İstedikleriniz*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Esgin, A. (2008). *Anthony Giddens Sosyolojisi*. 2. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Furedi, F. (2014). *Korku Kültürü*. (Çev. Yıldırım, B.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı.).
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*(Çev. Ümit Tatlıcan). 2. Baskı. İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 1991'de yayınlanmıştır).
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları*.(Çev. Kuşdil, E.). İstanbul:Ayrıntı Yayınları (Eserin orijinali 1990'da yayımlandı).
- Gümüş, N. (2018). *Tüketim Çağı*. Ankara: Kitabevi Yayınları.

- Levenstein, H. (2013). Gıda Korkusu. (Çev. Öztekin, A.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Eserin orijinali 2012'de yayınlanmıştır).
- Madeley, J., (2003). *Herkese Gıda*. (Çev. Yıldırım, A.). İstanbul: Çitlenbik Yayınları (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Mahmutoğlu, T. (2010). *Gıda Endüstrisinde "Güvenli Gıda" Üretmek*. 2. Baskı. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Soydemir, S. (2011). *Modernizmin Karanlık Yüzü: Risk Toplumu*. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 3, No: 2
- Üvez, F. (2014). *Medya ve Risk Toplumu İlişkisi Bağlamında Terör Haberlerinin Analizi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmış). Erzurum
- Topuzoğlu, A., S. Hıdıroğlu, P. Ay, F. Önsüz, H. İkişık, (2007). Tüketicilerin Gıda Ürünleri ile İlgili Bilgi Düzeyleri ve Sağlık Risklerine Karşı Tutumları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* İçinde (253-258). 6(4).
- Yalçınkaya, T. ve Özsoy, E. (2003). Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut. *II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*. Kocaeli Üniversitesi İİBF, Kocaeli.

<http://www.hurriyet.com.tr/haberleri/ispanak>

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1072868/Sarbon_tehlikesi_buyuyor_iste_Turkiye_nin_sarbon_haritasi.html

<https://www.turkishnews.com/tr/content/2018/09/16/sarbon-hastaligi-iddialari-ve-et-tuketimi/>

<http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/saglik-bakanligi-turkiyede-kus-gribi-yok-278013>

<http://www.hurriyet.com.tr/kayseri-de-yaklasik-470-bin-tavuk-itlaf-edildi-37132372>

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>

EKLER

Bu anket çalışması Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kayhan Delibaş'ın Yürütücülüğünde "*Risk Toplumu Bağlamında Tüketim Alışkanlıklarında Gıdalara Yönelik Risklerin Oluşumu ve Dönüşümü*" konulu BAP Projesinin saha araştırması amacıyla yapılmaktadır. Anketimize vereceğiniz bilgiler sadece araştırma projesi çerçevesinde bilimsel amaçlı olarak kullanılacak olup herhangi bir üçüncü şahıs ya da kurumlarla paylaşılmayacağı gibi bilimsel amacı dışında kullanılmayacaktır.

Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

Firdevs KIRMIZITAŞ

Proje yürütücüsü

Öğrenci-araştırmacı

DEMOGRAFİK BİLGİLER:

[Anket il kodu:]

1. Adınız ve Soyadınız (İsteğe bağlı):.....

2. Cinsiyetiniz: 1. Kadın [] 2. Erkek []

3. Yaşınız: [.....]

4. Hangi ilde yaşıyorsunuz?

5. Eğitim durumunuz?

1. Bir okul bitirmedim		5. Lise mezunu	
2. İlkokul mezunu		6. Lise dengi meslek okulu mezunu	
3. Ortaokul mezunu		7. Yüksekokul ya da fakülte mezunu	
4. Ortaokul dengi meslek okulu mezunu		8. Diğer:	

6. Mesleğiniz:.....

7. Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

1- Evet

0- Hayır

8. Ne iş yapıyorsunuz?.....

9. Çalıştığınız bu işte sosyal güvenceniz var mı?

0. Yok	
1. SGK Kamu/ Emekli Sandığı	
2. SGK Özel Sektör	
3. BAĞ-KUR	
8. Diğer:.....	

10. Sizin aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine en yakındır?

0.1000 TL		3.3022-4000 TL		6. 8001-10000
1.Asgari ücret		4.4001-6000 TL		7.10.001-15000 TL
2. 2020-3021 TL		5. 6001-8000 TL		15.001 TL ve üzeri

11.Ailenizin toplam aylık geliri ne kadar?

0.1000 TL		3.3022-4000 TL		6. 8001-10000
1.Asgari ücret		4.4001-6000 TL		7.10.001-15000 TL
2. 2020-3021 TL		5. 6001-8000 TL		15.001 TL ve üzeri

12. Kendinizi aşağıdaki sosyo-ekonomik gelir gruplarından hangisine daha yakın görüyorsunuz?

1.Alt [] 2.Orta-alt [] 3.Orta [] 4.Orta-üst [] 5.Üst []

13. Sizin ve ailenizin geçim durumunu düşündüğünüzde aşağıdaki seçeneklerden hangisi sizi en iyi ifade eder?

1	Çok rahat geçinebiliyoruz.	
2	Rahat geçinebiliyoruz.	
3	İdare eder.	
4	Zor geçiniyoruz.	
5	Çok zor geçiniyoruz.	

GIDALARA İLİŞKİN GENEL ALGILAR

14. Şimdi lütfen bana, yemek yerken ya da gıdalar hakkında düşündüğünüzde aklınıza ne tür olumsuzlukların geldiğini, ne tür risklerin aklınızdan geçtiğini (ya da gıdalarla ilişkili ne tür risklerin olabileceğini düşündüğünüzü) söylemişiniz?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

15. Son zamanlarda tükettiğiniz gıdaları ne ölçüde güvenilir şekilde rahat tüketiyorsunuz?

1.Çok Güvenirim [] 2. Güvenirim [] 3.Kararsız [] 4.Güvenmem [] 5. Hiç Güvenmem []

16. Eğer varsa, sizin bu korkularınızın oluşum nedenleri nelerdir?

1	Çelişen uzman açıklamaları	
2	Televizyon, gazete ve radyo haberleri	
3	Ailemden, çevreden ve arkadaş ortamından duyulan bilgi	
4	Sosyal medyadan edinilen bilgi	
5	Diğer (lütfen belirtin)	

17. Yiyecek ve yemek yemeyi aşağıdaki ifadelerin her biriyle ne ölçüde ilişkilendirirsiniz?

		Genellikle	Nadiren	Çok sık değil	Hiçbir zaman	Fikrim yok
1.	Açlığınızı gidermek, doymak					
2.	Arkadaşlarınızla veya ailenizle bir yemek keyfi					
3.	Taze ve leziz gıdaları seçmek					
4.	Uygun, ucuz fiyat aramak					
5.	Kalorileri ve besleyiciliğini kontrol etme, yağ ve şeker vb.					
6.	Gıdaların güvenilirliği konusunda endişe duyarım					

GIDALARA İLİŞKİN ENDİŞE & KORKULAR

18. Şimdi size aşağıda belirtilen potansiyel risklerin bir listesini okuyacağım. Lütfen bana bunların her birisinin sizin başınıza gelme ihtimali hakkında ne düşündüğünüzü belirtiniz.

		Genellikle	Nadiren	Çok sık değil	Hiçbir zaman	Fikrim yok
1	Bir suça ya da kötülüğe maruz kalmak					
2	Yediğiniz yiyeceklerin sağlığınıza zarar vermesi					
3	Sağlığınıza zarar veren çevresel riskler ve kirlilik					
4	Hayatınızı olumsuz yönde etkileyecek ekonomik kriz					
5	Bir araba kazasında yaralanmak					
6	Ciddi bir hastalığa yakalanma					
7	Diğer (Lütfen belirtin).....					

19. Lütfen bana aşağıdaki hususların her birisi hakkında ne ölçüde endişeli olup olmadığınızı söyleyiniz.

		Çok endişeliyim	Endişeliyim	Kararsızım	Endişeli değilim	Hiç endişeli değilim
1	Deli dana hastalığı ya da şarbonlu etler					

2	GDO'lu gıdalar (genetiği değiştirilmiş organizmalar)					
3	Yiyecek ve içeceklerle karşı alerjik reaksiyonumun olması					
4	Yiyecek ve içeceklerde kullanılan koruyucular, tatlandırıcılar, renklendiriciler					
5	Yumurta veya peynirdeki bakterilerden kaynaklanan zehirlenme					
	Meyve, sebze veya tahıllardaki ilaç kalıntısı					
7	Tavuk veya kırmızı ette bulunan antibiyotik ya da hormonlar					
8	Balıklarda civa, ağır metal kalıntısı					
9	Plastiklerde bulunan zararlı maddelerin yiyeceklere bulaşması					
10	Sağlıklı ve dengeli bir diyet yapamamak					
11	Diyabet (şeker hastalığı), kalp veya karaciğer problemleri gibi diyetle ilgili bir hastalığa yakalanma					
12	Kilo almak					
13	Kuş veya domuz gribi gibi hayvanlarda bulunan yeni virüsler					
14	Yiyeceklerin kalitesi ve tazeliği					

GIDA ENDİŞELERİ & ALINAN ÖNLEMLER

20. En son ne zaman TV, internet, radyo veya başka herhangi bir kişiden, örneğin içinde bulunan kimyasal maddeler nedeniyle gıdaların güvensiz olduğunu duyduğunuzu söyler misiniz?

1	Son 7 gün içerisinde	
2	Son bir ay içerisinde	
3	Son 6 ay içerisinde	
4	Bir aydan önce	
5	Hiç duymadım	
8	Diğer	

21. Belirli bir gıdanın güvensiz olabileceğine dair duyduğunuz bir habere nasıl tepki verirsiniz?

1	Kalıcı olarak beslenme alışkanlığımı değiştiririm.	
2	Sadece bir süre gıdadan uzak dururum.	
3	Sorun hakkında endişelenirim fakat bir şey yapmam.	
4	Görmezden gelirim ve alışkanlığımı değiştirmem.	
5	Diğer	

22. En son ne zaman TV, internet, radyo veya başka herhangi bir kişiden belirli bir yiyeceğin sağlığınız için kötü olabileceğini, örneğin çok fazla yağ ve tuz içerdiğini söyler misiniz?

1	Son 7 gün içerisinde	
2	Son bir ay içerisinde	
3	Son 6 ay içerisinde	
4	Bir aydan önce	
5	Hiç duymadım	
8	Diğer (Lütfen belirtin).....	

23. Ve duyduğunuz, gördüğünüz ya da okuduğunuz bir tür yiyeceğin sağlığımız için kötü olduğu hakkındaki bilgilere nasıl tepki verirsiniz?

1	Kalıcı olarak beslenme alışkanlığımı değiştiririm.	
2	Sadece bir süre gıdadan uzak dururum.	
3	Sorun hakkında endişelenirim fakat bir şey yapmam.	
4	Görmezden gelirim ve alışkanlığımı değiştirmem.	
5	Diğer (Lütfen belirtin).....	

GIDA GÜVENİLİRLİĞİ

24. Aşağıda okuyacağım seçeneklerden hangisi veya hangileri size göre güvenilir gıdayı oluşturur? Lütfen 3 tane sıralayınız.

		1.	2.	3.
1	Sağlık açısından güvenli olan			
2	Son kullanma tarihi geçmemiş olan			
3	İçeriği dengelenmiş gıda			
4	Uzmanlar tarafından önerilen gıda			
5	Organik gıda			
6	Ambalajlanmış gıda			
7	İşlenmiş gıda			
8	Hepsi			
9	Hiçbiri			
10	Diğer (Lütfen belirtin)			

25. Sağlık ve beslenme/gıdalara ilişkin TV programları izlediğinizde sayacağım maddelerden hangisi sizin düşüncelerinizi en iyi ifade eder?

1	Faydalı bilgiler edindiğimi düşünüyorum.	
2	Her kafadan bir ses çıkıyor, bir şey anlamıyorum.	
3	Kafam iyice karışıyor.	
4	Hepsini dinlerim ancak bana uyanı uygularım.	
5	İyice kafam karışır ne yiyeceğimi şaşırırım.	
6	Endişelenirim fakat hiç bir şey uygulamam.	
7	Bu tür programlar izlemem.	
8	Diğer (Lütfen belirtin).....	

26. Gıda riski denilince aklınıza ne geliyor? Lütfen kısaca belirtin.

.....

.....

.....

.....

27. Şimdi size bazı ibareler okuyacağım. Bunlara ne oranda katıldığınızı “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneklerinden birisini seçerek yanıtlayınız.

		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	Bugünün gıdaları on yıl öncesine göre daha güvenli					
2	Türkiye’de yetiştirilen gıdalar ithal edilen gıdalara göre daha güvenlidir					
3	Devlet kurumları gıdaların riskleri hakkında bilgilendirmeyi iyi yaparlar					
4	Yetkililer, vatandaşların sağlığı için bir tehlike tespit edildiğinde harekete geçme konusunda hızlı davranmaktadır.					
5	Kamu kurumları ve yetkililer sağlıklı beslenme ve yaşam tarzları hakkında daha fazla bilgi vermeliler					
6	Devlet yetkilileri, gıda riskleriyle ilgili kararları alırken en son bilimsel kanıtları dikkate alır.					
7	Kamu yetkilileri, insanları gıdalarla ilgili riskler konusunda bilgilendirmek için üzerine düşeni iyi bir şekilde yapar					
8	Yöneticiler tüketicilerin sağlığını üreticilerin karından daha önemli görür					
9	Günümüz gıdaları 10 yıl öncesine göre daha güvensiz					
10	Kamu kurumları ve yetkililer sağlıklı beslenme ve yaşam tarzları hakkında daha fazla bilgi vermek için çaba harcamalı					
11	Devlet yetkilileri, vatandaşların gıda güvenliği konusundaki endişelerini dikkate almaktadır					

28. Balık, tavuk veya salata gibi düzenli olarak tükettiğiniz bir gıdada ciddi bir gıda riski bulunduğunu varsayalım. Bu risk hakkında size doğru ve gerçek bilgiyi vermesi açısından hangi kaynaklara ne kadar güvenirsiniz?

		Çok Güvenirim	Güvenirim	Kararsızım	Güvenli değil	Hiç güvenli değil
1	Medya (TV, gazeteler, radio)					
2	Bilim adamları/insanları					
3	AB Gıda Güvenliği kurumları					
4	Devletin Gıda Güvenliği kurumları					
5	Tüketici kurumları ve birlikleri,					
6	Çiftçiler					
7	Gıda üreticileri					
8	Süper marketler ve dükkanlar					
9	Doktorunuz ve diğer sağlık çalışanları/uzmanları					
10	Aile ve arkadaşlar					
11	İnternette bulunan bilgiler					
12	Diğer (Lütfen belirtiniz).....					

29. Genel olarak yiyecek içecekleri, yemek yemeyi düşündüğünüzde aşağıdaki ifadeleri ‘Kesinlikle katılıyorum’, ‘Katılıyorum’, ‘Kararsızım’, ‘Katılmıyorum’ ve ‘Kesinlikle katılmıyorum’ ifadelerinden birini kullanarak yanıtlayınız.

		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	Canım ne isterse yer içerim, hiç bir şey düşünmem, korkmam					
2	TV, medya, İnternet bilgileri ne yiyip içeceğimiz konusunda çok yardımcı oluyor					
4	Kiloma dikkat ederim ama ne istersem yerim					
5	Bugünlerde insan ne yiyip içeceğini şaşırıyor					
6	Gıda bulmak büyük sorun onun için içeriğini ve olası risklerini düşünmüyorum					
7	Bugünlerde yediğim içtiğim her şeyi büyük bir iç rahatlığıyla tüketirim					
8	TV, medya, İnternet bilgileri ne yiyip içeceğimiz konusunda kafa karıştırıyor					

EN ÖNEMLİ GÜNCEL SORUN VE GENEL GÜVEN

30. Aşağıdaki yargılardan hangisi sizce en doğrudur?

1. İnsanlar her zaman güvenilirdir.	
2. İnsanlar genellikle güvenilirdir.	
3. İnsanlar bir aradayken veya iş yaparken genellikle dikkatli olunmalı	
4. İnsanlarla bir aradayken veya iş yaparken her zaman dikkatli olunmalı	
5. Kararsızım	

31. Size göre aşağıdaki maddelerden ülkemiz için en önemli sorunu hangileri oluşturmaktadır. Lütfen üç tane belirtiniz.

1.		1.	2.	3.
2.	Ekonomik kriz			
3.	Siyasi Sorunlar/istikrarsızlık			
4.	Toplumsal bozulma/suç oranları arttı			
5.	İşsizlik/istihdam			
6.	Güvensizlik			
7.	Savaş ve terör krizi			
8.	Göç ve mülteci sorunu			
9.	Doğal tehlikeler/çevresel sorunlar			
10.	Küresel istikrarsızlık/dış müdahale			
11.	Gıdaların bozulması/gıdaya erişim sorunu			
12.	Şiddet, boşanma, aile sorunları			
13.	Diğer			

32. Gelecek bir yıl içerisindeki beklentileriniz nelerdir: aşağıda belirtilen durumları göz önüne aldığımızda gelecek bir yıl size göre 'iyi olacak', 'kötü olacak' yada 'aynı kalacak' mı?

		İyi olacak	Kötü olacak	Aynı kalacak	Kararsızım
1	Genel olarak sizin kendi yaşamınız				
2	Ülkemizdeki ekonomik durum				
3	Kendi evinizin maddi durumu				
4	Ülkemizdeki iş ve iş bulma durumu				
5	Kendi iş durumunuz				

33. Aşağıda verilmiş ifadeleri okuyarak 1-Kesinlikle katılıyorum, 2.-Katılıyorum, 3- Katılmıyorum, 5- Kesinlikle katılmıyorum seçeneklerinden birini işaretleyiniz.

		Kesinlikle katılıyorum	katılıyorum	kararsızım	katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	Geçmiş beş yılı düşündüğümüzde dünyanın yaşamak için daha iyi bir yer haline geldiğini söyleyebiliriz					
2	Geçmiş beş yıl içerisinde dünya çok daha tehlikeli bir yer haline geldi					
3	Bugünlerde hiçbir şey eskiden olduğu gibi değil.					
4	Bu günlerde uygun bir iş bulabilmek oldukça zorlaştı					
5	Geleceğim hakkında kaygılıyım					
6	Çocuklarımın benim sahip olduğumdan daha iyi bir hayat süreceklerinden eminim					
7	Dünyamız giderek daha belirsiz ve daha karmaşık bir hal alıyor					
8	Gelecek her zaman bugünden daha iyidir.					
9	Etrafımızdaki şeyler giderek daha belirsiz ve daha karmaşık bir hal alıyor.					
10	Hayatta/çevremizde birçok şey eskiye nazaran daha riskli olmaya başladı.					
11	Şu anki halimden çok memnunum					
12	İktidarda bulunan politikacılara her zaman en doğruyu yapacakları konusunda güvenirim.					
13	Gelecek kuşaklara kirletilmiş ve kaynakları kurutulmuş bir dünya bırakıyoruz.					

34. Anketimiz burada sona eriyor, sizin eklemek ya da sormak istediğiniz bir şey var mı?

.....

.....

.....

Anket için bize kıymetli zamanınızı ayırarak bilimin gelişmesine katkı sağlamanızdan dolayı proje yürütücüsü **Prof. Dr. Kayhan Delibaş ve proje ekibi adına sizlere çok teşekkür ediyoruz.**

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Firdevs Kırmızıtaş

Doğum yeri ve Tarihi: Gaziantep/ 14.08.1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi/ Sosyoloji Bölümü

Lisansüstü Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi/ Sosyoloji Bölümü

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Görevi: Sosyal Çalışmacı

Kurum: Felah Eğitim ve Yardımlaşma Derneği

İletişim

e-posta Adresi: kirmizitasfirdevs@gmail.com

Tarih 2019